

Verklaring van de huwelijksplichten.

VERKLARING VAN HUWELIJSPLICHTEN

Door

T. GATAKER

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2006

Een goede vrouw, een gave Gods.

Spreuken 19:14.

Huis en goed is een erve van de vaders, maar een verstandige vrouw is van den HEERE.

Er zijn twee dingen voornamelijk die een werk prijzen, de auteur, en de materie. Beide zijn ze hier tegelijk om dit boek te prijzen, gelijk ze in het opschrift er van , beide uitgedrukt zijn.

De Spreuken van Sálomo, den zoon van David, den koning Israëls, Spr. 1:1.

Wat de auteur aangaat (om voorbij te gaan den *Principaal*, den *Geest Gods*: want, *alle Schrift is van God ingegeven*, 2 Tim. 3:16) de schrijver daarvan was Sálomo, de allerwijste man die er ooit sedert Adam in de wereld geweest is, maar de getuigenis van de Wijsheid zelf.

Wat de materie belangt, het zijn spreuken of parabolen (volgens de oorspronkelijke betekenis van het woord) meesterspreuken, die geweld of gebied hebben, en zijn, of mogen zijn zonderling gediensig voor des mensen leven.

Nu bestaan ze meestendeels uit zulke korte spreuken, inzonderheid van het begin van het tiende hoofdstuk; is het onnodig dat ze enigszins aan elkaar zouden hangen; gelijk ze meestendeels niet doen.

Die nochtans en het voorgaande, hebben enige aanhang: Het vorige dertiende vers, handelende van het *ongerief*, dat uit een *boze vrouw* voortkomt; dit laatste (vers 14) van de weldaad die een *goede vrouw*, die een wijze en verstandige vrouw meebrengt. Daar vergeleek Sálomo twee grote kwaden met elkaar, en heeft van een boze het erger van de twee gemaakt.

Hier vergelijkt hij twee grote weldaden bij de anderen, en maakt een goede vrouw het beter van de twee.

Wat het eerste belangt, *een zotte zoon*, zegt Sálomo, *is zijn vader grote ellende*, , en de *kijverijen ener vrouw als een gestadig druipen*.

Hoe de onheilen naarder en inwendiger zijn, hoe zwaarder ze zijn. Gelijk als toevallen en gebreken in de darmen. En de zwarigheden binnenshuis, plagen een mens allermest, als 's mensen huisgenoten, gelijk onze Zaligmaker zegt, *zijn vijanden worden*, Matth. 10:36, Micha 7:6. Het is geen klein ongemak te wonen bij kwade burenen; was zo een verder van ons, hij zou ons zo moeilijk niet vallen. En voorwaar, indien het geen kleine zaak is, goede burenen te hebben, dan moet het immers wat wezen dat men zulke mist, en veel meer dat men nevens zodanige woont, die ons niet wel toegedaan zijn. En kwaad naast de deur kan kwaad genoeg zijn, en al te moeilijk vallen; een kwaad binnen de deur, binnenshuis veel moeilijker. Maar wederom binnen de deur zijn er ook trappen; in een huisgezin zijn sommige naarder als andere. Een zoon is meer dan een dienstknecht, en een huisvrouw dan een zoon. 't Is een zwaar kruis dat men slechts met kwade knechten geplaagd wordt; 't is geen geringe kwelling voor de mens dat hij onfatsoenlijk en trouweloos wordt bejegend, van degene, die zijn brood eten, veel meer zulks te gedogen van zijn bedgenoot, *die in zijn schoot ligt*, Micha 7:5.

Geen kwaad te vergelijken bij een kwaad bedgenoot, bij een boezemkwaad, bij dat kwaad dat naast aan het hart ligt, of binnen of omtrent de borst.

Wederom, al is het dat oprechte barmhartigheid en meedogendheid zich enigszins uitstrekken tot alle diegenen, wiens ellenden ons bekend zijn: de ongevallen nochtans van onze liefste vrienden gaan ons meer ter harte, dan van die ons geheel vreemd zijn: en het leed en ongelijk van openbare vrienden ons aangedaan, plegen ons veel meer ter harte te gaan. *Want het is geen vijand, zegt David in Psalm 55:13, die mij hoont, anders zou ik het hebben gedragen; Maar gij zijt het, o mens, als van mijn waardigheid, mijn leidsman en mijn bekende, vers 14.* Maar broeders zijn naaster als vrienden. En hoewel Sálomo hier naar waarheid zegt, *dat er een liefhebber is, die meer aankleeft dan een broeder, Spr. 18:24.* Nochtans in de natuur is een broeder naaster dan enig vriend is, of kan zijn. Er is slechts een burgerlijke band tussen vriend en vriend; er is een natuurlijke band tussen broeder en broeder, en derhalve, *Een geërgerde broeder is wederspanniger dan een sterke stad, en haar geschillen zijn als een grendel van een paleis, Spr. 18:19.* Veel meer zal men borden die ongelijmd zijn geweest, aan elkaar kunnen lijmen, als het vlees genezen dat van elkaar gaapt: en de reden is, omdat het ene slechts tevoren naar de kunst samen gehecht was, daar in het ander een natuurlijke vereniging was: zo valt het ook lichter vrienden, als broeders, te verzoenen, alzo daar slechts een burgerlijke band in de afzondering van het ene gebroken wordt, in de onenigheden van het andere een natuurlijke band. Maar kinderen zijn nog naaster dan vrienden of broeders. *Zij zijn onze ingewanden, en een gedeelte van onszelf.* 't Is dan geen wonder dat Sálomo zegt, *dat een zotte zoon zijner moeder droefheid is, Spr. 10:1.* En *wie enen zot genereert, die zal hem tot droefheid zijn: en de vader des dwazen, zal zich niet verblijden, Spr. 17:21.* Maar ziet hier nog een zwaarder kwaad, als enig van het voorgaande; *een boze vrouw, een kijfachtige vrouw, snoder dan die alle.* Man en vrouw zijn nog naaster als vrienden en broeders; of als ouders en kinderen. Kinderen, schoon zij uit haar ouders gesproten zijn, nochtans zijn ze niet altijd bij haar. Zij zijn als waterbeken, spruitende uit een springader, maar die zich op verschillende wegen verspreiden, makende bijzondere stromen, en lopende apart in bijzondere riolen; maar man en vrouw moeten stand houden; zij zijn als twee stromen, welke uit bijzondere hoofdadere voortkomende, in elkaar lopen, haar wateren in een vermengen, en wederom niet komen te scheiden, totdat ze door de zee verslonden worden. Kinderen zijn als takken, uit een stam uitschietende, van elkaar gescheiden en afgezonderd, of als griffen en enten afgehouden, of als spruiten en takken, uit haar natuurlijke stam genomen, en elders of verplant, of ingegrift. Man en vrouw zijn als de stam en ent, de een geënt in de ander, en zo samengevoegd, als dat ze niet wederom gescheiden kunnen worden; of als die twee stukken hout in de hand des profeets in een bast besloten, en beide slechts een tak makende, *Ezech. 37:17.* En hierom zegt de Heilige Geest, *zal de man zijn vader en zijn moeder verlaten, Gen. 2:24, Matth. 19:5, en zijn vrouw vastgelijmd worden, of aanhangen, en die twee zullen tot een vlees zijn.* Hoe dan de band vaster is, hoe het kwaad zwaarder is, alwaar het anders gebeurt, dan het behoort. *Een zotte zoon, zegt Sálomo, is zijn vader grote ellende, Spr. 19:13.* En hoe is hij hem een ellende, hij is een zoon, die zijn ouders beschaamd maakt, *Spr. 10:5, en Spr. 17:2, en Spr. 19:26, en Spr. 29:15.* Zodat zij hun hoofden niet durven buiten de deur steken; maar *een boze vrouw, als een gestadig druipen door het dak, Spr. 19:13, 't welk hem het huis wars maakt, wat hem zo plaagt, als dat het hem uit het huis jaagt. Ja als een gedurige druiping ten dage des slagregens, Spr. 27:15.* Als het buitenshuis vuil weer is, en binnenshuis lekt: invoege dat het de mens haast zineloos maakt, niet wetende wat hem best is, of buitenshuis te blijven in de regen, of binnen onder het druipen. En hierom is het dat *Augustinus een boze consciëntie bij een boze vrouw vergelijkt* (en het schijnt dat hij wat behagen had in de gelijkenis omdat hij ze zo dikwijls gebruikt)

welke, als de mens veel zwaarigheden en verdriet van buiten heeft, hopende van binnen enige troost te verwerven, hem veel verdrietiger valt, dan enige van die uitwendige zwaarigheden; welke is als een steenrots of ondiepte voor de zeelui in een storm, daar zij gehoopt hadden een veilige haven te bezeilen. Ja dat meer is, niet alleen als *het druipen* dat een mens uit zijn huis en woning jaagt, en dat als het regent, maar als *een gedurige druiping*, Spr. 19:3 op zo'n dag: zodat een boze vrouw erger is, als de derdedaagse koorts, waarin men twee goede dagen heeft tegen een kwade. Die een boze vrouw heeft, is als die een boze ziel, een beschuldigende consciëntie heeft, die hem overal aankleeft, die hem een gedurige boze metgezel is, op het bed en aan de tafel, die hij niet afschudden noch kwijt worden kan. 't Is dan niet vreemd dat men het voor het grootste tijdelijk kwaad acht, omdat het de gedurigste en inwendigste is, als een man met een boze vrouw, of een vrouw met een boze man gepaard is. Want wat van de ander gezegd wordt, heeft ook plaats in de ander, also zij elkaar even na bestaan.

Om dan alles tot een hoofdsom te brengen. Een onbeleefd buurman is een kruis, maar een ongetrouwd vriend nog groter; een onnatuurlijk broeder een zwaarder kruis, doch een ondeugdzaam kind nog zwaarder: Maar een goddeloos, onrustig, of ontrouwe vrouw is het grootste van allen, en zo men Sálomo gelooft, gaat die alle verre te boven; in welk aanzien hij ook elders zegt: *Het is beter te wonen op de hoek van het dak, dan met een kijfachtige huisvrouw, en dat in een huis van gezelschap*, Spr. 21:9 en Spr. 25:24: *Ja dat het beter is te wonen in een woest land, dan bij een zeer kijfachtige en toornige huisvrouw.*

Maar om dit dat buiten mijn tekst is te laten berusten, en wat nader te komen: Sommigen misschien Sálomo aldus horende spreken, mochten zeggen, gelijk als de discipelen van onze Heiland eertijds *æiden*: indien de zaken des mensen met de vrouw also staat, zo is het niet oorbaar te trouwen, Matth. 19:10. Dezulken nu schijnt Sálomo te antwoorden, in de woorden van mijn tekst, dat het niet kwaad is te trouwen, maar dat het goed is voorzichtig te zijn; dat niet het misbruik of de boosheid van sommige in de instelling Gods behoorde te verkleinen, zijnde in zichzelf, en van zichzelf een zeer profijtelijke zaak; dat gelijk het ongemak dat een boze vrouw meebrengt groot en moeilijk is; zo is het ook aan de andere kant het gemak en gerief niet minder, dat door een *goede vrouw*, door *een verstandige en discrete vrouw komt*: die derhalve geprezen wordt als een bijzondere gave, als een voorname zegen Gods, die alle andere tijdelijke gaven verre te boven gaat. En voorwaar, gelijk als er geen zwaarder tijdelijk kruis of vloek is, dan het ene; zo is er ook geen groter tijdelijke zegen, dan het andere.

Sálomo nu om dit te tonen, gelijk hij tevoren grote kwaden bij elkaar vergeleek, en een boze vrouw bevond het erger kwaad te zijn; zo vergelijkt hij hier twee grote weldaden bij elkaar, en zegt dat een goede vrouw beter is. Huis en erve, land en zand, schatten en rijkdommen daar is het dat de meeste mensen naar omzien; ja de mensen zijn gewend vrouwen te zoeken om haar goed. Doch Sálomo zegt, gelijk *een goede naam uitgelezener is, dan groten rijkdom*, Spr. 22:1. *Zo ook een kloeke en verstandige vrouw*, Spr. 19:14. *Hare waardij is verre boven de robijnen*, Spr. 31:10. *Want huis en goed is een erve van de vaderen; maar een verstandige vrouw is van den HEERE.* 't Welk wij nochtans zo niet verstaan moeten; noch ook het vorige deel, alsof wereldse schatten en rijkdommen, en tijdelijke bezittingen Gods gaven niet waren. Want *het is de zegen des Heeren die rijk maakt*, Spr. 10:22. *Zo de Heere het huis niet bouwt, tevergeefs arbeiden deszelfs bouwlieden daaraan*, Psalm 127:1. En *'t is hij die kracht geeft om vermogen te verkrijgen*, Deut. 8:18. Noch ook het laatste deel; alsof de

ouders geen hand, recht, noch macht hadden, om van hun kinderen te disponeren, of haar te raden en te bezorgen. Simson geeft het zijn vader en moeder te kennen, *Richt. 14:2*. En God belast zijn volk, dat zij hun *dochters niet geven* aan der Kanaänieten haar zonen, noch hun zonen aan hun dochters, *Deut. 7:3*. Wat hij haar niet zou bevelen, ingeval het uithuwelijken van hun kinderen, haar niet aanging. En velen, buiten twijfel, zo zij naar haar ouders raad wilden luisteren, en niet hun eigen inbeelding volgen, of niet met hun dartele ogen, en losse begeertes, hierin te rade gaan, zouden veel beter varen, dan zij uit gebrek hiervan doen. Maar de mening van Sálomo is dit alleen, dat het een meer bijzondere gave Gods is, als het andere; dat er een meer speciale besturing Gods is in het een, dan in het ander. Gelijk dat een minder weldaad is, als dit: Zo bestaat dat ook meer in des mensen macht als dit.

In voege dat haar alhier in Sálomo's woorden twee hoofdstukken aan ons openbaren:

1. Het eerste, *dat een goede vrouw Gods gave is*.
2. Het tweede, *dat Gods voorzienigheid zich meer openbaart in een huisvrouw, als in goed of rijkdommen*.

1. Wat het eerste belangt. *Een goede vrouw is de gave Gods*. Want, *een verstandige vrouw*, zegt Sálomo, *is van den HEERE*. En *wie een vrouw gevonden heeft* (dat is *een goede vrouw, als een naam*, *Pred. 22:1*, *Spr. 22:1*. Voor een goede naam, alsof een kwade vrouw geen vrouw ware, de naam van een vrouw niet verdiende:) *heeft een goede zaak gevonden: Hij heeft welgevallen getrokken van den HEERE*, *Spr. 18:22*.

't Was een van de wezenlijke en koninklijke gaven die God met zijn eigen hand aan Adam geschonken heeft: en het moet voorwaar geen kleine zaak zijn, die God de Heere met zijn eigen hand geeft. Des konings aalmoezenier mag enige kleine zilveren penningen uitdelen, maar is het dat de koning zelf iets uit zijn eigen beurs of zak geeft, aan iemand met zijn eigen hand, dat acht men tenminste een stuk goud te zullen zijn. De vrouw heeft God zelf aan Adam gegeven, en hem gegeven om zijn gelukzaligheid op te maken. Al was hij eerst vanzelf gelukkig, evenwel zo gelukkig niet, als hij wel had mogen zijn, totdat hij iemand had, die met hem zijn gelukzaligheid deelachtig werd.

Het was God die aan Adam zijn vrouw gaf, en het is God die nog heden iedere man aan zijn vrouw toevoegt. *God*, zegt Abraham tot zijn knecht, *zal Zijn engel voor uw aangezicht zenden, en uw weg voorspoedig maken*, toen hij hem uitzond om een huisvrouw voor zijn zoon Izak, *Gen. 24:7*, *56*. En, *hetgeen dan God samengevoegd heeft, scheidde de mens niet*, zegt onze Zaligmaker, *Matth. 19:6*. Gelijk Augustinus zegt, *dat hij die de mens eerst schiep zonder de mens, nu de mens voortbrengt door de mens*: Zo ook, die de mens eerst onmiddellijk een vrouw gaf, geeft nog de mannen vrouwen door middelen; goede vrouwen, *Spr. 18:22*, in barmhartigheid, en boze in zijn toorn, *Pred. 7:26*. De een tot troost, de andere tot beproeving, verbetering, of tot straf. Geen huwelijken worden op de aarde volbracht, die niet eerst besloten en gemaakt zijn in de hemel; en geen huwelijken worden hier gezegend, dan die daar in genade gemaakt zijn.

Wat het laatste belangt; *Daar is een meer bijzondere voorzienigheid Gods in een huisvrouw, als in rijkdommen*. Menselijke wijsheid en toezicht, betrachtig en naarstigheid mogen een groter slag slaan, en haar bijzondere werking meer hebben in het een, als in het ander. Rijke luiden mogen haar erfgenamen land en zand nalaten, maar zij kunnen haar zo lichtelijk geen bekwame vrouwen verschaffen.

- Want vooreerst, zij mogen in haar verkiezing bedrogen zijn. Velen zijn kloek in waren te verkiezen, in landen te schatten, in akkoorden te sluiten, in schatten te

vergaderen, die nochtans in het verkiezen van een vrouw stekeblind zijn: Ja, de allerkloeksten mogen hier in missen. Nadien het al geen goud is wat er blinkt: Alzo het spreekwoord zegt. *Arglistig, zegt de profeet, is het hart, meer dan enig ding, Jeremia 17:9. En wie van de mensen weet hetgeen des mensen is, dan de geest des mensen, die in hem is? 1 Cor. 2:11.*

- Ten andere, zij kunnen geen harten naar haar welgevallen aaneenschakelen. Een vader mag een bekwame vrouw uitvinden, en menen dat zodanige dochter een bekwaam postuur is voor zijn zoon. En haar ouders mogen nevens hem, ook zo gezind zijn, zo graag het verzoek aannemen, als hij is om die voor te stellen; en nochtans, als zij misschien alles uitgericht hebben dat zij konden, kunnen de jonge luiden evenwel haar zinnen op elkaar niet zetten. Gelijk het geloof, zo kan *ook de liefde niet gedwongen zijn*. Gelijk er geen hartstocht zo krachtig is, zo is er ook geen vrij van geweld en dwang. Zelfs die te willen dwingen, doet ze in haat veranderen, daar zijn verborgen schakels van toegenegenheid, waarvan men geen reden geven kan: gelijk als er ingeboren ongenegenheden zijn, daar men noch oplossing van doen kan, noch verzoenen. Als de ouders een tijd lang in de zaak gearbeid hebben, zo gaat dikwijls een ander met de dochter door; de zinnen zijn op een ander gezet, en zijn niet te verzetten; en sommige dingen komen dikwijls zo onverwacht voor, en op sommige wordt men schielijk verliefd, daar men tevoren niet eens op dacht, en zulke vreemde vervreemding van genegenheden, waar uiterlijke aanleidingen van persoon, jaren, etc. samengingen, dat zelfs de schemerige ogen van een natuurlijk mens, lichtelijk merken en bespeuren mag, een bijzondere voorzienigheid Gods, in het beleid van huwelijkse zaken. En zelfs de tongen van zodanige worden altemet genoodzaakt te belijden, gelijk met de *Egyptische tovenaars*, van de wonderwerken van Mozes, *dit is Gods vinger, Ex. 8:19*. Zo ook met *Rebecca's* goddeloze vrienden, in zodanige huwelijkse zaken, *van de Heere is de zaak voortgekomen, Gen. 24:50*. En daar valt niets tegen te zeggen.

Om nu enige nuttigheden te maken van deze hoofdstukken.

Voor eerst, is een goede vrouw een bijzondere gave Gods? dan is de echtelijke staat in haar zelf ongetwijfeld een zegen, en geen kleine zegen: Een van de allergrootste uitwendige zegeningen die de mens in deze wereld geniet. *Welgelukzalig, zegt de Psalmist, is een iegelijk die den HEERE vreest, die in Zijn wegen wandelt. Want gij zult eten den arbeid uwer handen; welgelukzalig zult gij zijn, en het zal u welgaan. Uw huisvrouw zal wezen als een vruchtbare wijnstok aan de zijden van uw huis, uw kinderen als olijfplanten rondom uw tafel. Zie, alzo zal zekerlijk die man gezegend worden die den HEERE vreest. Psalm 128:1, 2, 3, 4.*

In de eerste plaats komt de huisvrouw, als de eerste en voornaamste zegen, en daaraan de kinderen. En voorwaar, opdat ik het argument van de apostel, *Rom. 8:16* omkeer, *Indien de wortel heilig is, zo zijn ook de takken heilig*, zegt hij, *Indien de takken, zeg ik, heilig zijn, de wortel die ze draagt veel meer*. Zo ook hier, *indien de takken gezegend zijn, de wortel dan die ze draagt veel meer*. Indien kinderen een zegen zijn, zo behoort dan de wortel daar zij uit voortkomen, veeleer daarvoor geacht te worden. *Ziet, de kinderen, zegt Sálomo, zijn een erfdeel des HEEREN: des buiks vrucht is een beloning*, zegt Sálomo, *Psalm 127:4*. Kinderen zijn een gave Gods, doch een huisvrouw is een meer bijzondere gave Gods: zij komt in de eerste plaats, deze in de tweede.

En gaven worden doorgaans gericht naar de grootheid van de gever. 't Was een aardig antwoord van een grote prins, die van een stoute bedelende filosoof graag wilde

ontslagen zijn. Hij bad hem om een schelling, de koning zei: *Dat het te weinig was voor een prins, om te geven*; daarop bad hij de koning om een talent, de koning antwoordde: *Dat dit te veel was voor een bedelaar, om te eisen*. En God voorwaar, in Zijn bijzondere gaven, is gewend te letten, niet zozeer op hetgeen ons wel voegt te eisen, als op hetgeen zijn goedheid en grootheid wel past te geven. *God*, zegt Mozes, *zag al wat Hij gemaakt had, en ziet, het was zeer goed*, Gen. 1:31. En *alle schepsel*, of *ordinantie Gods*, zegt de apostel (en hij had van spijsen en van vrouwen in de voorgaande woorden gesproken) *is goed*, 1 Tim. 4:4. Zo dan alle schepselen en instellingen Gods zijn goed; maar sommige heerlijker als andere; en het huwelijk zijnde van deze laatste soort, is niet alleen heilig, maar ook *eerlijk*. *Het huwelijk*, zegt de apostel, *is eerlijk onder allen*, Hebr. 13:4. Geen oneer dan voor iemand; zo moeten wij daarvan gevoelen, en niet verachten, wat God gezegend heeft, of onteren wat Hij geëerd heeft. Wij zullen slechts de gever tekort doen, in zijn gave klein te achten.

Wederom, is een goede vrouw zo'n bijzondere gave van God? Is het dan dat wij in de huwelijke staat ongemakken, verstoringen, en onlusten gewaar worden. Laat ons leren wie wij zulks toe te schrijven hebben; niet de gave of instelling Gods, maar 's mensen verdorvenheid, misbruikende Gods gave, verdraaiende de instelling Gods, tot zijn eigen onheil aanwendende, wat God hem tot zijn heil gegeven heeft. Want er is niets of het is goed voor zoveel als het van God komt, Jac. 1:17. Maar gelijk als rein en helder water, van het aardrijk waar het langs loopt, besmet kan worden, of van het riool waar het door loopt, of van de loden pijpen die het toevoeren, en de zonnestralen ontvangen een verf van het gekleurd glas, daar ze door passeren: zo is het ook dat onze vuile handen en vingers Gods instellingen dikwijls besmeren en bekladden, en onze onreinheid en verdorvenheid besmet haar dikwijls in zulke voege, dat ze niet alleen veel van haar ingeboren sieraad verliezen, en zo mismakkt zijn, als dat God nauwelijks het zijne daar in onderscheiden kan, maar komen ook haar vrucht en kracht te missen, en van goed en gerieflijk, door onze eigen fouten, worden ze kwaad en ongerieflijk voor ons. En gelijk als tirannen in het regeren, de instelling Gods niet is te verwijten, maar des mensen verdorvenheid dezelve misbruikende; zo is het ook hierin; het kwaad en ongemak is niet de vrucht van Gods instelling, maar van des mensen verdorvenheid, dezelve vergezellende. Is het dat wij dan in de huwelijke staat zwarigheden en onheilen vinden, (gelijk de enkele staat doorgaans geprezen wordt, om haar gerustheid); laten wij God niet beschuldigen; gelijk Adam God eertijds bedekt beschuldigde, *de vrouw*, zegt hij, *die Gij mij gegeven hebt, die heeft mij van dien boom gegeven, en ik heb gegeten*, Gen. 3:12. Alsof hij gezegd had, *had Gij mij die vrouw niet gegeven, zij had mij niet van die vrucht gegeven, ik had daar niet van gegeten*. Gods gaven zijn altijd goed; maar laat ons de schuld leggen waar ze is, op ons zelf en op onze eigen verdorvenheid, welke honing in gal veranderd, en goed voedsel, gelijk een vuile maag, in een galachtig humeur, of, als de spinnenkop en pad, in vergif. Anders zijn wie degenen gelijk waar Sálomo van zegt; *De dwaasheid des mensen, zal zijn weg verkeren, en zijn hart zal zich tegen den HEERE vergrammen*, Spr. 19:3.

Ten andere, is een goede vrouw een gave Gods? Laat dan degene die ze missen, leren hoe en waar zij die te zoeken hebben. Ontbreekt u een huisvrouw, en zou gij er een willen hebben, en zo een, daar gij troost in zou mogen scheppen? Zoekt haar van God, en zoekt haar bij God. Zoekt haar, zeg ik, eerst van God, zoekt haar daar zij te bekomen is. Verootmoedig u voor God; en begeeft u met bidden en smeken tot God. *Alle goede gave*, zegt Jacobus, *is van boven*, Jac. 1:17, en derhalve van Hem te

verzoeken: En indien alle goede gave, dit dan inzonderheid zo'n bijzondere gave is, en zo hoog nuttig. En, *alle schepsel* of instelling Gods, zegt Paulus, *wordt door het gebed geheiligd*, 1 Tim. 4:4. En indien alle instelling Gods door het gebed behoort geheiligd te worden: en het behoorde de voortocht te hebben van al onze burgerlijke als geestelijke werken: dan ook dit onder andere, ja dit boven en voor andere werken, als hetgeen (door Gods zegen) ons op het allerhoogst dienstig en profijtelijk mag zijn, en zonder dezelve een middel van zeer groot onheil.

Ja, zoekt haar gelijk van God, zo bij God. Gaat met God te rade, als gij zulks ter hand neemt. De *instellingen Gods*, zegt de apostel, *worden geheiligd, zowel door het Woord Gods, als door het gebed*. Dan worden ze ons door het gebed geheiligd, als wij verlof vragen, om die te gebruiken, en door het gebed om een zegen daarop van God smeken; dan worden ze ons door *het Woord Gods* geheiligd, als wij verzekering hebben van, en ons onderrichten laten, in hetgeen wij daarin doen, uit *Gods Woord, als wij den mond des Heeren vragen*, Jozua 9:14. Want als er gezegd wordt, *dat een verstandige vrouw van den HEERE is*, wij moeten dit niet zo verstaan, dat wij in zulk aanzien geen middelen altoos gebruiken mogen; maar dat wij anders geen als goede en geoorloofde middelen gebruiken mogen, zulke die God geordineerd heeft, of voor gebruik toegelaten. Een vrouw, zegt de apostel, *is door de wet verbonden zo langen tijd haar man leeft; maar indien haar man ontslapen is, zo is zij vrij om te trouwen dien zij wil, alleenlijk in den Heere*, 1 Cor. 7:39. Waarin zij haar te buiten gaan, die of te na gaan, trouwende binnen die palen die God verboden heeft, Lev. 18. Of die te ver gaan, trouwende met zulke, met wie zij ten opzichte van de godsdienst verboden zijn te trouwen, Deut. 7:3, 4. En alzo die regelen en aanwijzingen komen te overtreden, die haar het Woord Gods voordraagt. Als ook degene die onder een anders gebied staan, of die zodanige verzoeken daar andere over te beschikken hebben; zij zoeken dan in den Heere, zo wanneer zij te rade gaan, en haar laten gezeggen van degene, die God over u gesteld heeft; of als zij haar niet eerst raad vragen, maar diegene, door wie God haar uitgehuwelijkt wil hebben; hetwelk Gods volk niet alleen, maar ook de heidenen, door het licht van de natuur, voor recht en billijk hebben aangemerkt. Als zij andere wegen inslaan, zo zoeken zij buiten God, en hebben geen zegen van God te hopen of te verwachten, wiens orde en instelling zij daarin overtreden. Met een woord, wilt gij gezegend zijn in uw vrijage, in uw huisvrouw, neemt God met u in uw vrijen, nodigt hem op uw bruiloft. Hij, zo het Hem behaagt, zal uw water in wijn veranderen; zo het Hem mishaaft, zal hij uw wijn in azijn veranderen.

Ten derde, leert hieruit wat gij voornamelijk in het verkiezen van een huisvrouw te beogen hebt: te weten, deugd en wijsheid, verstand en godzaligheid; Want dit is voorwaar rechte wijsheid. Sálomo zegt niet, *een schone vrouw is van den HEERE*; en nochtans is schoonheid een gave Gods; en een gave van goed aanzien. Hij zegt ook niet, *een rijke vrouw is van den HEERE*; En nochtans is rijkdom een zegen Gods, daar ze met vroomheid vermengd is; maar hij zegt, *een verstandige of een wijze vrouw is van den HEERE*. Velen zijn er die zich een vrouw naar het oog kiezen: *Gods zonen zagen de dochteren der mensen aan, dat zij schoon waren, en zij namen zich vrouwen uit alle die zij verkoren hadden*, Gen. 6:2. Alsof zij een schilderij of beeld zouden kopen om in huis op te hangen, of ergens ten toon stellen; maar *schoonheid*, zegt een zeker heiden, *zonder deugd, is als aas zonder vishaak*; het heeft wel een aas om te lokken, maar geen haak om vast te houden. En *een schone vrouw, die van redenen afwijkt, is een gouden bagge in een varkenssnuet*, zegt Sálomo, Spr. 11:22. *De bevalligheid is bedrog, en de schoonheid ijdelheid, maar een vrouw die den HEERE vreest, die zal geprezen worden*, Spr. 31:30. Anderen wederom zien op tijdelijke

middelen, alsof zij uitgingen om wat te kopen, alsof zij niet haar, maar haar geld trouwen zouden. Maar Sálomo, als zegt, *Huis en goed is een erve der vaderen, maar een verstandige vrouw is van den HEERE*: Zo geeft hij daarmee te kennen, dat deze dingen bijzonder mogen zijn, het ene zonder het andere. Landen mag men komen te erven, maar niet de vrucht. *Goederen zijn daar men goed mee doen mag, maar niet die de bezitters van dien goed maken. 't Is beter, zegt Cicero, een man te hebben zonder geld, als geld te hebben zonder een man.* Zo is het ook beter een vrouw te hebben zonder goed, als goed zonder een vrouw. En voorwaar, wat troost kan een man van zijn goed hebben bij zulk een vrouw, die hem een gedurig hartzeer is, *als verrotting in zijne beenderen, Spr. 12:4.*

Wederom, ouders hebben hier uit te leren, waar zij op te letten hebben, in de opvoeding van hun kinderen, die zij menen uit te huwelijken, en zo uit te huwelijken, als dat zij een zegen zijn, niet een kruis of vloek mogen zijn voor degene, die zij ten dele vallen: niet alleen te trachten, hoe zij haar enige middelen zullen nalaten: hoewel men ook hier in alle eerlijke zorg dragen mag: *(die zijne huisgenoten niet verzorgt, is erger dan een ongelovige, zegt de apostel, 1 Tim. 5:8.)* Noch ook om haar op te pronken op een hoerachtige en weidse wijze, om strikken te leggen, om zotten te vangen; maar dat zij haar zoeken op te brengen, in ware wijsheid en verstand, in de vreze Gods, en in zulke deugden, die haar recht bevallig mogen maken, zowel voor God, als voor de mens; in het stuk van de huishouding en naarstigheid, en in het bewind van huiselijke zaken, opdat zij also haar mannen behulpzaam (en niet hinderlijk) mogen zijn, gelijk zij daartoe eerst geschapen zijn.

Ja, laat ook de huisvrouw hieruit leren, waar zij naar te trachten en te arbeiden heeft, opdat zij inderdaad een goede gave Gods mag worden: niet zozeer haar versieren om het oog te behagen, als *om de verborgene mens des Heeren* te bekleden met heilige kennis en verstand, waardoor zij haar wijs en verstandig mag gedragen, in die plaats en stand, waar God haar in beroepen heeft: Opdat zij met *die wijze vrouw haar huis mag bouwen, Spr. 14:1 Een kroon haars heren mag zijn, Spr. 12:4. En een sieraad voor hem die ze heeft, Spr. 31:23.* Dat haar man en kinderen oorzaak mogen hebben om haar, en God voor haar te loven; en die tijd waarin zij in de echtelijke staat eerst verzamelden, voor gelukkig mogen achten. Laat haar gedenken wat een vreselijke zaak het is, anders te zijn. Dat zij, die tot een hulp geschapen was, niet tot een hulp, maar tot een schade zou strekken. Dat zij, die tot een zegen gegeven werd, een kruis en vloek zou worden: aan hem besteed van God, om zijn gelukzaligheid te voltooien, gelijk **Basisiluis Selenc** zegt van Eva, maar door des satans loosheid en haar eigen fout, geworden tot een middel van zijn uiterste ellende.

Ten vierde, laat de mensen hieruit vermaand worden, wie zij het toe te schrijven hebben, zo iets voor haar hierin gedaan zij; te weten, voornamelijk God zelf, wiens bijzondere gave een goede vrouw is. Laat ons wel toezien, hoe wij hierin *aan ons garen offeren, en aan ons net roken, Habak. 1:16.* En schrijft het de bemiddeling van vrienden niet toe, noch uw eigen beleid, kloekheid, welsprekendheid, bevalligheid, etc. Och neen: Erkent God voor den voornaamste werkmeester in de zaak: Ziet op mensen en uw eigen middelen, als instrumenten van Hem. *Zij is van den HEERE*, zegt Sálomo hier in mijn tekst: Niet alleen als een schepsel van hem geschapen, maar als een door Hem tot u gebracht, *Gen. 2:22.* Noch als een door Zijn instelling met u verenigd, maar als een die door Zijn voorzienigheid bescheiden is: Want dat is het waar Sálomo hier voornamelijk op ziet.

Ja, laat zij, wie God zodanig een zegen verleent heeft, hieruit leren, wat zij Gode schuldig zijn. Heeft u God met zodanig een huisvrouw, als Sálomo hier van spreekt, begiftigd? 't Is een kostelijk juweel, zulks als uw vader u geenszins kon nalaten. 't Is een groter schat dan de allergrootste vorst op aarde, dan de allermachtigste monarch in de wereld, zijn erfgenamen bespreken kan. Wij zien hoe ouders dikwijls bekommerd zijn, om hun zonen ten huwelijk uit te geven, en als zij haar uiterste best al gedaan hebben, kunnen zij hun wens niet krijgen. Wij zouden hier bij de trappen mogen opklimmen aan de betere kant, gelijk wij tevoren deden met de ergere. Gelijk onheilen, hoe meer inwendig, hoe groter. Een getrouwe knecht is geen geringe zegen; een vriendelijke buurman een grote zegen, een getrouwe vriend een groter: een verstandige zoon nog groter, een verstandige vrouw het grootste van allen: een groter zegen dan enige van de voorgaande, die nochtans van de tijdelijke zegeningen de grootste schijnen. En hoe zeer dan zijn getrouwde personen boven andere aan God verplicht, wie hij dus in haar keuze gezegend heeft? een grote mate van dankbaarheid zijn zij Hem schuldig, gevoeglijk enigszins naar de zegen aan hen besteed. Ja, gelijk er een groter mate van dankbaarheid van haar vereist wordt dan van de andere, wie God in dier voege niet gezegend heeft: zo wordt er ook een bijzondere soort van dankbaarheid aan haar kant vereist. Alle weldaden Gods vereisen dankbaarheid: en hoe meerder weldaden, hoe meer dankbaarheid: Doch sommige bijzondere weldaden vereisen een bijzondere manier van erkennenis, naar de gelijkmatigheid van de hoedanigheid van de genoten weldaad. *Kinderen zijn een erfdeel des Heeren, Psalm 127:3.* En onze dankbaarheid daarvoor aan Hem, moeten wij bewijzen in zodanige plichten, als Hij van ons ten aanzien daarvan vereist, in haar zorgvuldig in goede manieren op te voeden. Zo ook: uw huisvrouw hebt gij van den Heere, en uw dankbaarheid aan Hem voor haar, moet u betonen in zodanige plichten te volbrengen, als Hij van u, ten opzichte van haar vereist, als van liefde, van vriendelijkheid, van eendracht, raad, vergenoeging, etc.

Ten vijfde, is de vrouw van God aan haar man gegeven? Dan moet zij haar geheel aan hem, als haar eigenaar overgeven, aan wie God haar besteed heeft, aan wie hij haar geassigneerd heeft. Als ouders hun kinderen hebben uitgehuwd, zo moeten zij haar kinderen laten regeren door degene, aan wie zij haar bevelen; en als God een dochter uitgegeven heeft, zo moet ze tevreden zijn met hem te leven, en door hem geregeerd te worden, aan wie haar God gegeven heeft. Zij mag hem ook niet verlaten. Want zij zijn *niet te scheiden, die God samengevoegd, en tot een vlees gemaakt heeft, Matth. 19:5.* Zij wordt derhalve met een schandelijk brandmerk getekend, *die de leidsman harer jonkheid verlaat, en het verbond haars Gods vergeet, Spr. 2:17.* Noch weigeren van hem geregeerd te worden, maar dat zij hem *onderdanig zij, Ef. 5:22, 1 Petr. 3:1,* aan wie God haar overgegeven heeft: *Gelijk het betaamt in den Heere,* zegt de apostel, *Col. 3:18.*

Ja, is de vrouw de man van God gegeven? Dan behoorde hij haar te achten als een *gave Gods, en bij haar wonen, 1 Petr. 3:7.* Als bij een hem van God gegeven. Wij kunnen niet lijden dat hetgeen wij een ander gegeven hebben, misbruikt worde; en al is het slechts een hond of kat, zo wij zijn dat ze niet geacht worden, daar wij ze gegeven hebben, zo plegen wij het kwalijk te nemen. Maar zo wij zien dat enig kostelijk juweel, van ons aan een vriend geschonken, als teken van onze liefde, weinig geacht wordt, zouden wij daar niet veel moeilijker om zijn, en daaruit oordelen dat hij onze liefde alzo weinig acht als het teken onzer liefde: heeft dan God niet rechtvaardige oorzaak om moeilijk te zijn, als Hij ziet dat Zijn gave zo misbruikt, en zo weinig geacht wordt; als Hij ziet dat zij van u misbruikt wordt, wie hij als een

bijzondere weldaad, aan u besteed heeft, en u derhalve wel uitdrukkelijk bevolen heeft, dezelve beminnelijk en vriendelijk te bejegenen? Hoe deert het ons als wij zien dat de zaken anders uitvallen, daar wij een bewegende oorzaak van het huwelijksluiten geweest zijn? Wordt de vrouw mishandeld daar wij een aangeholpen hebben, wij achten het als een leed onszelf aangedaan; het is geen wonder, dat God zelf ter harte neemt, het leed door ons gedaan, aan degene, daar Hij ons aan gepaard heeft, dat hij *een getuige is, Mal. 2:14*. Tegen hem, *die trouweloos handelt met haar, die zijn gezellin, en zijn huisvrouw is, door een zoutverbond, Num. 18:19*.

Eindelijk, is een deugdzaame vrouw zo'n bijzondere gave Gods, dan is een deugdzaam man niet minder. Want de man is de vrouw also nodig, als de vrouw de man. *Tot uwe man*, zegt God, *Gen. 3:16, zal uwe begeerte zijn*. En bijaldien dan de man van zijn vrouw zo te gevoelen heeft, en schuldig is God voor haar te danken, dat heeft de vrouw niet minder zo te gevoelen van haar man, en God ook voor hem te danken.

Met een woord, laat beide man en vrouw zo van elkaar gevoelen, als die gepaard zijn door Gods raad, als die gegeven zijn door Gods hand; en elkaar zo aannemen, als van God, dankbaar voor elkaar zijn aan God, elkanders heil zoeken in God, en dan zal God buiten twijfel met Zijn gave vergezellen, tot Zijn eigen eer, en hun onderling nut.

EINDE.

Een vrouw in der daad.

Spreuken 18:22

***Wie een vrouw gevonden heeft, heeft een goede zaak gevonden,
en hij heeft welgevallen getrokken van den HEERE.***

Dit boek der Spreuken is des *Christens Zedekunst*: En heeft hierin boven de meeste, zo niet alle boeken in de Bijbel de voorkeur; dat vel daarvan korte en bondige spreuken hebben.

Dit bestaat geheel in Spreuken. Want, wat zijn Goddelijke Spreekwoorden anders, als uitgelezen spreuken. Zodat men hier niet behoeft te ziften en te lezen: gelijk *Xenophon* van het *Hoff Cypri* zei (en ik wenste dat men het van onze ook mocht zeggen) *dat schoon men blindelings zocht of koos, evenwel een goede man zou treffen*; schoon wij hier op avontuur aangaan, kunnen wij niet misgaan, het kan ons niet missen of de ene uitgelezen materie of de ander zal ons voorkomen. Het is de manier onder de geleerden, dan zij in het lezen van schrijvers, merktekenen aan de kant stellen, op de meest aanmerkenswaardige plaatsen; maar op iedere *Spreuk in dit Boek* is Gods eigen merkteken gesteld, niet door Sálomo alleen, maar door de Geest Gods zelf.

Onder andere van deze uitgelezen spreuken zijn er sommige, en die niet weinig, welke het stuk van het huwelijk behelzen, waarin een goede vrouw geprezen en verheven, en kwade misprezen, ja verfoeit wordt.

De spreuk in mijn tekst begrepen, betreft het eerste, hoewel niet geheel zonder bedekte aanroering van het laatste; alzo in de verklaring daarvan blijken zal.

En daarin mogen wij deze particuliere stukken aanmerken;

1. De persoon die geprezen wordt; *een vrouw*.
2. De lof die haar gegeven wordt; *goed*.
3. Het middel om aan haar te geraken, met zoeken, begrepen onder het woord, *gevonden*.
4. De voorname gever van haar; *God*.
5. De aard en hoedanigheid der gave; *een welgevallen*.

1. Wat het eerste hiervan belangt: een vrouw? zou iemand mogen zeggen, hoe? is dan iedere vrouw zodanig als Sálomo hier zegt? Ja, zegt dezelfde Sálomo niet veeleer dat er een vrouw is, *die het huis met haar handen afbreekt? Spr. 14:1*. Die is, *niet als een corrosief* aan haar mans zijde, maar *als verrotting in zijne beenderen? Spr. 12:14*. Of *als een gestadig druipen ten dage des slagregens, Spr. 19:13 en Spr. 27:15*. Dat, hem moede maakt van zijn huis, en hem of buiten de deur drijft, of binnen niet wil laten rusten? en dat het beter is *te wonen op een hoek van het dak, Spr. 21:9*, in wind en vuil weer; of *te wonen in een woest land, Spr. 21:19*. Onder wilde dieren, *Syrach 25:20*. Dan met zo een huis te houden.

Hier wordt verschillend op geantwoord.

Want vooreerst zeggen sommige, *dat een vrouw, zo lang als ze een vrouw blijft*, dat is, zo lang als ze niet oneerlijk is, maar eerlijk, al is ze nog zo kijfachtig, onrustig, of anderszins onhebbelijk, voor een weldaad te achten is. Gelijk een kwade magistraatspersoon, zeggen zij, evenwel *beter is als geen: (beter een tirannie, als een*

anarchie, dat is, beter dan een tirannieke regering, als geen regering) zo ook, een kwade vrouw is beter als geen altoos.

Maar dit is een ongezonde reden.

Want voor eerst, *dit ware een vrouw slechts ellendig geprezen*, te zeggen, *beter is zodanig een dan geen altoos*. Hoe noemt gij dat goed, zegt Hieronymus, en voor hem Tertullianus, *'t welk niet geacht of genoemd wordt goed, dan in vergelijking van een groter kwaad?* Dat is geen goed, om eigenlijk te spreken, maar slechts een *minder kwaad*.

Wederom, als Sálomo zegt, *het is beter te wonen op een hoek van het dak, of buiten in een woest land*, dan met zo een, zo geeft hij duidelijk te kennen, dat (gelijk Sophocles van sommige vrienden zegt) het beter is zodanigen te missen als te hebben; eenzaam te leven, dan met zo een te leven.

Ten tweede, het antwoord van sommige andere is, dat Sálomo dit zegt ten aanzien van het *einde*, waartoe de vrouw geschapen is, en waartoe God haar gegeven heeft, *'t welk was om hem een hulpe te zijn*, Gen. 2:18.

Doch dit voldoet ook niet.

Want voor eerst, Sálomo schijnt hier veel eer te spreken van de *vrucht en weldaad die door een vrouw komt*, daar ze zodanig is, als ze behoort te zijn, dan het *blote einde* daar zij toe geschapen, of gegeven werd. En groter is het *kwaad*, indien geschapen en gegeven tot een zodanig einde, het heel anders uitvalle.

Wederom, hoewel de vrouw eerst geschapen werd *tot hulpe, of ten goede van de man; evenwel is een ieder vrouw niet gegeven ten goede*, maar sommige, alzo Sálomo zegt van de wereldse schatten, *ten kwade van hem die ze hebben zal*: Gelijk als Saul eertijds zijn dochter Michal aan David gaf, *dat ze hem ten valstrik mocht zijn*, 1 Sam. 18:21. Gelijk koningen somtijds in toorn gegeven worden: *Ik gaf haar*, zegt God, Hos. 13:11, *enen koning in mijn toorn*: Zo worden ook vrouwen somtijds gegeven, *niet in barmhartigheid, maar in toorn*.

Ten derde, andere antwoorden (en haar antwoord is waarschijnlijker) dat het is een † *Synechdoche*, dat is, *een stelling van het generaal voor het speciaal*; of een * *Ellipsis*, een gebrekkelijke reden, daar het goede ontbreekt; als *wol*, voor *witte wol*; en een *kudde* voor een gave *kudde*: zo ook een † vrouw, voor een *goede vrouw*; hetwelk derhalve de *Latijnse algemene druk in de tekst* tussengevoegd heeft.

Dit schijnt wel wat te zijn: maar dit is het nochtans niet al: daar schijnt nog wat meer in de zaak te steken. *Een wijf*, zegt Sálomo; of een *vrouw*; ik behoef niet meer te zeggen; *alsof een kwaad wijf geen wijf ware, een kwade vrouw geen wijf*. Gelijk in de Joodse Talmud, *een ondeugdzame zoon genoemd wordt, een zoon geen zoon*, en in de Heilige Schrift wordt *een dwaas volk genoemd een volk geen volk*. En in het Griekse raadsel, *een gelubde, een man geen man*; en de *vleermuis, een vogel geen vogel*; en de *puimsteen, een steen geen steen*: Zo ook naar Sálomo's rekening, *een kwaad wijf, een wijf geen wijf*. Het is gelijk dat van de apostel Johannes, *die daar zegt, ik ken Hem, en die Zijn geboden niet bewaard, die is een leugenaar*, 1 Joh. 2:4. Maar wat dan? iedereen die *Hem kent, bewaart hij Zijne geboden*? En zegt Paulus niet van sommige, *dat zij God kennende, hem niet als God hebben verheerlijkt?* Rom. 1:21. Ja, maar zodanige kennis, is, naar de mening van Johannes, als geen kennis: het is ten minsten zo goed als geen. Zo, *bewaart het recht*, zegt de Heere, Jes. 56:1. Hij zegt niet *gerechtig oordeel*; omdat dat *verkeerd oordeel geen oordeel is, maar misoordeel*, zegt Augustinus. En *een naam*, zegt Sálomo (hij zegt niet, *een goede naam*; alsof een *kwade naam geen naam was*) *is uitgelezener dan grote rijkdom*, Spr. 22:1. Of *dan goede olie*, Pred. 7. En die oproerige stichters van de toren van Babel, *Laat ons, zeggen zij, een naam voor ons maken*, Gen. 11:4. En die *grote* voor de zondvloed,

worden genoemd, *mannen van naam of faam*. En in tegendeel, zegt men van sommige, dat zij *mannen zijn van geen aanzien, of naam*; dat is *van geen groot aanzien, of van geen goede naam*; alsof het anders geen naam was. In zulker voege spreekt ook Sálomo alhier, *wie een vrouw gevonden heeft*, menende alleen een *goede vrouw*, alsof anders geen *die naam* verdiende.

Zodat de lering die wij hieruit aan te merken hebben is deze, dat:

Die geen goede vrouw is, is zo goed als geen vrouw.

Ik acht dat geen bruidsschat te zijn, zegt ener, dat doorgaans zo genoemd wordt; de *Geest Gods* en houd haar ook voor geen vrouw, schoon zij daarvoor gerekend wordt; daar godvruchtigheid, eerbaarheid, matigheid, zedigheid en wijsheid ontbreken. *Een kwade vrouw is voor God als geen vrouw.*

En dat niet zonder goede reden.

Want zij is slechts *een schaduw zonder wezen*; Zij heeft een naam zonder *waarheid*.

Zij draagt wel de *naam*, maar doet het werk niet van *een vrouw*. Want wat is *een vrouw* anders, als een die haar man tot een hulpe en troost gegeven is? Doch gelijk de *vader der dwazen zich niet zal verblijden*, Spr. 17:21. Zo zal ook de man van een kwade of dwaze vrouw lichtelijk weinig vreugde, of hulpe, of troost van haar hebben. En hoe vertroost zij, die geen troost verleent? hoe helpt zij, die geen hulp geeft? Zij zijn vrienden slechts in naam, niet in de daad, die de mens in tijd van nood niet aanhangen, maar hem begeven: Zo is ze ook een vrouw slechts in naam, maar niet in de daad, die haar man hulpe en troost niet verleent, zo als ze behoort, en daar zij vanaf het begin toe gegeven is.

De profeet noemt sommige *herders, nietige herders, of afgodische herders*, Zach. 11:17. En waarom toch? Gewisselijk omdat zij zijn als *beelden of afgoden*, die de naam dragen, maar niet de natuur hebben waarvan zij beelden zijn; zij zijn niet in *waarheid* wat zij genoemd worden: *Zij hebben een mond, maar spreken niet; zij hebben ogen, maar zij zien niet; zij hebben oren, maar horen niet; zij hebben handen, maar tasten niet, zij hebben voeten, maar gaan niet*, Psalm 115:5, 6, 7. Zij hebben de *leden en gestalte wel van een mens*, dan *zonder beweging en werking*: En zo ook deze: zij worden *zieners* genoemd; maar zij zijn niet; *Wachters*, doch *zij waken niet*; zij dragen de naam van *herders*, maar zij *voeden* niet; zij hebben wel de titel van *leraren en predikanten*; maar zij prediken noch leren ganselijk niet. Zo ook wel terecht mag zij een afgodische vrouw genoemd worden, die de naam draagt van een vrouw, en in huis zit als het *beeld van een vrouw*, maar die geenszins het ambt of de plicht van een vrouw uitricht. Voorwaar, gelijk de heilige Jacobus zegt, *dat het geloof zonder de vruchten dood is, gelijk het lichaam zonder geest dood is*, Jac. 2:26. Zulk geloof is inderdaad geen geloof, maar een enkel dood *lichaam van geloof*: zo ook *een vrouw zonder werken*, zij die de naam van een vrouw draagt, maar geen vrouwenwerk doet, is geen vrouw in de daad, maar een *levenloos beeld* van een vrouw, of (gelijk Lamechs tweede vrouws naam betekent) *een schaduw* slechts van een zodanige vrouw.

En is zij zodanig, die niet volbrengt *het ambt van een vrouw*; wat is zij dan die het tegendeel doet? Welke, daar zij een hulpe behoorde te zijn, een beletsel is, voornamelijk in het allerbeste: gelijk een vriend die een vijand wordt, daar hij zich een vriend behoorde te tonen? Als die een troost behoorde te zijn, een kruis, een vloek en ontroostelijk is? Zij die geschapen en geordineerd was tot des mensen bijzondere heil, het einde van haar eigen schepping, en Gods instelling daarin tegenstellende, het middel wordt van zijn grootste onheil? Gelijk de Schriftgeleerden en Farizeeën, die op *Mozes stoel zaten*, Matth. 23:2. Zichzelf uitgevende voor herders van Gods volk,

maar waren in de daad, alzo onze Zaligmaker haar zegt, *Dieven en moordenaars*, daarvan *Joh. 10:8, Zach. 11:5 Wolven in schaapsklederen*, zulke die niet alleen niet *voeden*, maar *doden* en *vernielen* degene die ze behoorden te *voeden* en te *behouden*. En voorwaar, een goede vrouw is zo'n grote zegen niet, of een kwade is alzo een groot kruis. Geen groter troost onder de zon als het ene, noch groter onheil dan het andere. Wederom, een vrouw is als een gedeelte, of *lid van haar man*; gelijk kinderen gezegd worden te zij een gedeelte van hun ouders; omdat zij het *wezen* oorspronkelijk uit haar hebben; Zo mag ook de vrouw wel gezegd worden te zijn *een gedeelte of lid* van de man, omdat zij haar *beginsel* en *wezen* oorspronkelijk uit hem had. Want, *de vrouw is uit de man*, zegt de apostel, *1 Cor. 11:8, De man is uit de vrouw niet*: gelijk kinderen uit de ouders zijn, en niet de ouders uit hen: de vrouw werd geschapen uit de rib van de man. Zij werd eerst uit de man *genomen*, *Gen. 2:22, 23*. En is derhalve door de schepping als *een lid* uit hem genomen: en zij werd naderhand den man door de echtelijke stand wederom toegevoegd, en dat zij door de vereniging van het huwelijk *tot een vlees* met hem geworden zijnde, *vers 24*. Als een lid nu hersteld, en hem wederom aankleven mocht. Een iegelijk vrouw dan behoorde te zijn, als een *gedeelte* van haar man; als een lidmaat van hem die haar heeft, maar de vrouw die de naam draagt, en de plaats bekleed van een vrouw, maar het ambt en de plicht van een vrouw niet volbrengt, is slechts als een *glazen oog*, of een *zilveren neus*, of een *ivoren tand*, of een *ijzeren hand*, of een *houten been*, dat de plaats wel bekleedt, en de naam draagt van een lidmaat, maar waarlijk nog eigenlijk niet is enig deel van dat lichaam, waar het aan gehecht is.

Ja, *die kunstige leden*, hoewel ze eigenlijk geen delen zijn, noch het lichaam veel nut: evenwel zijn ze hetzelfde veeleer behulpzaam, als enigszins schadelijk of nadelig; zij dienen om een behoeftige plaats te vervullen, die anders ledig zou staan, en met die te vervullen, zodanige vlek ten dele verborgen houdende, die anderszins voor de ogen van anderen haar meer zou openbaren; maar met *een kwaad wijf*; *met een onverstandige vrouw* is het veel erger; zij is niet alleen haar man niet nut, maar zij is hem ook een *zware last*, en een *vuile schandvlek*, en niet alleen een *oogzeer*, maar ook een *hartzeer* voor hem die ze heeft. *Zij maakt beschaamd*, zegt Sálomo, *en is als verrotting in zijn beenderen*, *Spr. 12:4*. En zij mag derhalve vergeleken worden bij een *wrat*, of *wen*; hetwelk op een aanzienlijke plaats staat; (want zij is als *olie in de hand*, *Spr. 17:16* die niet verborgen blijven kan) En gelijk het geen voordeel geeft, zo is het een last en ontsiering voor het lichaam; of bij de *wolf*, of *kanker*, die het vlees en de levendige delen verteert, en tot het hart toe inergert, want geen vuiler gezweer, naar het oordeel van *Sophocles*, dan een *kwade vriend*, en naar de menig van Sálomo, dan een *kwade vrouw*.

Zeer wel zegt Augustinus van goddeloze en ongeregelde Christenen, dan hoewel zij zijn in het lichaam der Kerk, nochtans zijn zij *geen deel daarvan*: zij zijn slechts als een *uitwas*, of als *uitwerpselen*, of als *kwade humeuren in het lichaam*: Het lichaam is er maar zoveel te erger om; en het zou beter zijn zonder dezelve; zulks mag men ook zeggen van zodanige vrouwen, als deze zijn. De ene is in het huis, gelijk de ander in de kerk is: (zodanige vrouw is in het huis, *is als de worm in het hout*, zegt *Hieronimus*), uitzuigers en verdervers van de man, en van de kerk. En is het dat de vrouw zodanig is, als daar ons Sálomo van zegt, *die het huis bouwt*, *Spr. 14*. Gewisselijk dan zij die *met hare handen helpt af te breken*, *hetgeen de vrouw bouwt*, mag wel met verlof, genoemd worden een dwaze vrouw, maar geen *wijf*. *Augustus Ceser* plachte zijn drie ondeugende kinderen te noemen, zijn drie *etterachtige gezwellen*, of zijn drie *zwerende kankers*: en is het dat dwaze en ondeugende kinderen zo met recht mogen genoemd worden, als het niet beter zijnde voor haar die ze

opvoeden: veelmeer dan een *kwaadaardig en verkeerd wijf*, zijnde niet beter zelfs in Sálomo's oordeel, dan die beide hem zijn, die haar heeft. Te meer, nadien gelijk zij uit een gedeelte kwam nader aan het hart dan zij, zo mag ook haar verkeerdheid hem wel nader aan het hart gaan, dan haar ongeregeldheid haar ouders. Alzo dan wel mag een *wrat*, of een *wen*, of de *wolf*, of de *kanker* genoemd worden *een gedeelte des lichaams*, als dat zodanige vrouw genoemd mag worden een wijf, die slechts een vlek is, als een *wrat*, of een *last*, als een *wen*; of een gedurig *hartzeer*, als de *wolf*; of *verderf en verrotting*, als de *kanker*, in de beenderen van hem die haar heeft. Het is dan geen wonder dat een kwade vrouw bij God niet geacht wordt, als een vrouw, daar ze is (niet alleen zo goed als, maar) ongelijk erger dan *geen wijf*, daar het zoveel beter is zonder haar, als met haar te zijn.

Nu zal dit mogen dienen,

Eerst tot *onderzoeking* voor vrouwen, om haarzelf hieraan te onderzoeken, of zijn vrouwen zijn of niet.

Maar wat hoeft dit? zullen sommige mogen zeggen. *'t Is alreeds kenbaar genoeg, dat wij wijven, en getrouwde vrouwen zijn. Wij zijn aan elkaar getrouwd voor een hoop volks, ja in 't openbaar voor de gemeente, alle ceremoniën en omstandigheden die vereist mochten worden, gepleegd zijnde, etc.*

Ik antwoord:

Dit alles kan wel zijn, gen gij evenwel geen wijf zijn. Een getrouwde vrouw moogt gij zijn, en nochtans geen wijf. Want, al waart gij voor duizend getuigen verloofd, en in het openbaar getrouwd, in de allergrootste en plechtigste vergadering, niet door de hand van een gemeen predikant, maar van een bisschop of aartsbisschop, geen kostumen, noch ceremoniën nagelaten zijnde: evenwel zij gij geen vrouw, zo gij de plicht van een vrouw niet volbrengt; zo uw man dat voordeel van u niet geniet, daar Gods Geest alhier van spreekt.

Ik zal het u door een voorbeeld voorstellen. De *Joden* waren alle besneden, en nochtans zegt God door *Jeremia*, dat *Hij bezoeken zal doen over alle onbesnedenen*, en onder andere ook over de *Joden*. Waarom? mocht iemand vragen; waren dan de *Joden* niet besneden? Neen, zegt de profeet; *Alle heidenen hebben de voorhuid, maar het ganse huis Israëls, hoewel besneden in het vlees, heeft de voorhuid des harten*, Jer. 9:26. En die uiterlijke besnijdenis in het vlees geldt niet, zegt de heilige Paulus, zonder de innerlijke *besnijdenis in den geest*, Rom. 2:28. *Want de besnijdenis is wel nut, indien gij de wet doet: maar indien gij een overtreder der wet zijt, zo is uw besnijdenis voorhuid geworden*, Rom. 2:25. Of, om wat nader te komen, *de doop behoudt*, zegt Petrus, 1 Petr. 3:21. Wat dan? mocht iemand denken: zullen alle die gedoopt zijn, voorzeker zalig worden? Ja buiten twijfel: *Alle die in der kracht en waarheid gedoopt zijn*, Marc. 16:16. Maar de doop waar ik van spreek, zegt de apostel, *is niet een aflegging der vuiligheid des lichaams*, 1 Petr. 3:21, *maar een reiniging der ziel*. Gelijk dan een mens, schoon hij over hoofd en oren gedoopt zij, evenwel voor God ongedoopt kan blijven al zo veel als een ongelovige of heiden, aan wie de doop nooit bediend is: Zo mag ook een vrouw met een man gepaard zijn, ja en lang met hem leven als een vrouw, en nochtans voor God geen vrouw zijn.

Maar hoe zal een vrouw mogen weten, of zij een vrouw is of niet?

Ik antwoord: Leest over de wetten die de heilige Paulus en Petrus getrouwde vrouwen voorschrijven; en wilt u zelf daar naar onderzoeken, *Efeze 5:22, 23, 24, 33, Col. 3:18, 1 Petr. 3:1, 6*. Leest de beschrijving die Sálomo's moeder doet, van een goede vrouw, *Spr. 31:10*. En wilt u zelf daar bij vergelijken. Daar wordt u een voorbeeld

voorgesteld; daar is een spiegel voor u (alzo Jacobus spreekt van Gods Woord in het algemeen) om u zelf in te spiegelen, en om u aan te wijzen wat gij zijt.

En het ware te wensen, gelijk *Socrates* van zijn navolgers begeerde, dat zij zichzelf in een spiegel dikwijls bezien opdat, zo zij haarzelf zuiver en net vonden zij hun handel en wandel daar naar mochten inrichten, zo niet, zijn door haar zedige manieren het geen daaraan ontbrak, mochten zoeken te verbeteren. Dat ook alzo een ieder getrouwde vrouw, zo niet een maal 's daags, of een maal 's weeks, nochtans ten minste een maal per maand, haar ernstig in de spiegel wilde bezien; hetwelk te beduchten is, dat vele daarom node willen doen, omdat zij van te voren wel weten hoe zij eruit zien: En gelijk die oude verrimpelde hoer *Lais* daarom haar spiegel weg wierp, omdat zij er zodanig niet uitzag, als zij wel wenste. Maar laat ons haar de spiegel voor ogen stellen, opdat zij haar daarin, zo zij willen, mogen beschouwen: Maar indien zij er anders uitzien als zij wel wilden schijnen te zijn, het is des spiegels schuld niet, maar haar eigen; laat zij zichzelf beschuldigen, en niet de spiegel.

Een vrouw dan, zeggen de apostelen, *Efeze 5:22, etc. 1 Petr. 3:1, 5, 6*, is een die haar man als haar hoofd onderdanig is. Maar vele naar deze regel, zullen voor vrouwen kwalijk kunnen bestaan; zijnde veeleer Voogdessen (alzo Hieronymus spreekt) dan vrouwen van degene die haar hebben, of liever wie zij hebben; zijnde aan haar veeleer getrouwd, dan dat zij aan haar zouden getrouwd hebben; in voege dat haar mannen (indien zij zo mogen genoemd worden, die zo gepaard zijn) mogen zeggen, ten zij haars vrouws huwelijksgoed ontvingen (zo zij tenminste iets met haar kregen; want zelfs die niet met al meebrengen, zijn alzo zeer te beschuldigen dikwijls, als die meest meebrengen) dat zij haar eigen vrijheid hebben verkocht, en een voogdes in plaats van een vrouw in huis genomen, gelijk de meester van *Diogenes* een meester in nam in plaats van een knecht, gelijk ook sommige vrouwen een heer in nemen, in plaats van een man, naar het zeggen van *Nazianzenus*, een die haar wil regeren, en over haar heersen. Toen de Perzische staat meest bloeide, was het een algemeen spreekwoord, *dat de Perzische Monarchen heren waren over de gehele wereld, en haar vrouwen heren over hen*: Overeenkomende met de klacht die *Cato* eertijds tegen zijn landgenoten had; *alle mensen heersen over haar vrouwen, wij heersen over alle mensen, en onze vrouwen heersen over ons*: En die hem leiden en regeren wil die haar leidsman behoorde te zijn; ja misschien ook met meerder trotsheid over hem gebieden, dan menig heer over zijn slaaf zou willen doen. Zij zijn geen mannen, zegt *Plutarchus*, maar slaven van haar vrouwen, of tenminste van haar huwelijksgoed die het lijden. En zij zijn gewisselijk geen vrouwen, maar voogdessen, of meer dan voogdessen, die zulks bestaan.

Wederom, zij is een vrouw, gelijk *Sálomo's* moeder beschrijft, *Spr. 31:10 enz.*, die niet alleen een goed huishoudster is binnenshuis, maar ook haar man goed doet; *die hem goed doet al de dagen zijns levens, Spr. 31:12*. Al de dagen tenminste van haar leven. Dan is zij inderdaad een vrouw, en niemand anders als zij, in wie deze dingen samengaan, dat zij een goed huishoudster is, en een goede vrouw, ook aan haar man. Maar hoeveel getrouwde vrouwen zijn er, in wie geen van deze beide zaken zijn? Hoeveel in wie zij niet samengaan? Hoeveel zijn er die geen huisvrouwen zijn, maar veeleer hommels zijn? Levende geheel van de zweterige en zure arbeid van hun mannen, gelijk de hommel van de honing, die de bij maakt en inbrengt? Hoe vele die, hoewel geen hommels, nochtans veeleer sloven zijn dan vrouwen? Die wel in huis, als paarden, zo men zegt, sloven en arbeiden maar die meteen zo verkeerd en kribbig van natuur zijn, zo nors, en van zo'n onrustige twistzieke aard, als dat haar mannen geen vreugde noch troost van haar hebben kunnen. Daar mag dan wel goede reden zijn, dat

zelfs getrouwde vrouwen haarzelf onderzoeken, of zijn vrouwen zijn of niet: Aangezien dat, zo zijn haar niet schikken naar hetgeen Gods Woord en wil, ja hetgeen de naam zelfs haar gegeven, van haar vereist, zij voor God geen vrouwen te achten zijn.

Maar hier diende wel een vraag of twee beantwoord te zijn.

Want vooreerst mogen sommige zeggen: Is zodanige vrouw geen vrouw, staat het de man dan vrij zodanige vrouw te verlaten?

Ik antwoord:

Nee. *Aan het been*, also de Rabbijnen spreken, *dat u ten deel is gevallen, moet gij liggen knagen*. Daar is een knoop Gods tussen u, die niet ontknoopt kan worden. God heeft u haar toegevoegd, of in barmhartigheid, of in gramschap; om te zijn, gelijk hij van koningen zegt, een voedsterheer voor u, of een gesel. *Hetgeen dan God samengevoegd heeft, mag de mens niet scheiden*, Matth. 19:6.

Vraag. Ja maar, mag een man de plicht van een man aan zodanige niet nalaten? Want waarom zou ik, zullen lichtelijk sommige zeggen, haar een man zijn, zo zij mij geen vrouw is?

Ik antwoord:

Nee. Gij zijt de plicht Gode schuldig. En het gebrek aan plicht aan haar zijde, kan uw schuld aan hem niet ontlasten. Gelijk *Basilius van koningen zegt, de goede als Gode, moeten wij gehoorzaam zijn, de kwade om Gods wil*. En de heilige Petrus zegt, *dat huisknechten met alle vreze onderdanig moeten zijn de heren, niet alleen de goede en bescheidenen, maar ook de harde, om de consciëntie voor God*, 1 Petr. 2:18, 19. Zo moet gij de plicht van een man doen, zo wel aan een kwade, als aan een goede vrouw, om de consciëntie van Gods bevel. Doet gij uw plicht om Gods wil, gij zult uw beloning van God ontvangen. Gelijk onze Zaligmaker zegt van diegene die de behoeftige handreiking doen, *schoon zij haar niet kunnen vergelden, dat het God haar nochtans zal vergelden*, Luc. 14:14. Zo ook, al is het dat zij u met geen wedermin bejegent, God zal het u vergelden in de opstanding der rechtvaardige.

En dit zij kortelijk tot antwoord, op die twee vragen.

Ten tweede, deze leer zal mogen dienen gelijk tot *onderzoeking*, zo tot *waarschuwing*, voor degene die in deze staat zullen treden, dat zij van tevoren wel ernstig overdenken, wat zij bij de hand nemen, dat zij wel overwegen wat zij aanvaarden.

Niet denken als vele doen, *dat zij om haar gemak trouwen*, of *dat zij trouwen om onderhouden te worden*; om in luiheid of ledigheid, of in lichtvaardigheid en hovaardigheid onderhouden te worden. Gelijk diegene waar *Bernardus van zegt, die zonder zorg en bekommring menen te leven, als zij een bediening of ambt bekomen hebben*.

Neen: gij trouwt om een vrouw te zijn; en dat is geen blote naam, noch ijdele titel; 't is de naam van een ambt, daar vele plichten aan vast zijn. *Het is niet goed, dan de mens alleen zij*, zegt God, *Ik zal hem een hulpe maken*, Gen. 2:18. Hij zegt niet *Ik zal hem een wijf maken*: of, *Ik zal hem een vrouw maken, tot een hulpe*: hoewel hij zo meende te doen: maar *Ik zal hem een hulpe maken*; in voege dat een vrouw een wijf is, de man tot hulp toegevoegd; doch waarin tot een hulpe? *Laat de jonge weduwen huwelijken; kinderen telen, en het huis regeren*, 1 Tim. 5:14.

Dat is het einde van haar *trouw*;

en dit te doen, is te zijn een vrouw.

Dit dan moet een ieder vrouw die gezind is te trouwen tevoren overleggen, en gissing van maken, zo zij tot een huisvrouw meent te worden. *Het huwelijk is eerlijk*, zegt de apostel, *Hebr. 13:4*. En de naam van een huisvrouw is een eerlijke titel. Zij plegen de hoger hand te bekleden van degenen die nog ongetrouwd zijn, tenzij dat de jaren vrij veel verschillen. Doch aan iedere bediening is een zekere plicht vast; en het is niet billijk, dat die het ene afslaan, het andere ooit zouden te verwachten hebben. Ja, *hoe de eer groter is, hoe de oneer ook groter is, indien de plicht niet geschiede*, die eer afvordert.

Ten derde, het mag dienen, gelijk tot *waarschuwing*, zo ook tot *vermaning*; tot waarschuwing voor degene die gezind of begerig zijn, zich daar toe te begeven, tot vermaning van degene, die zich alreeds daartoe begeven hebben.

Zijt gij dan een getrouwde vrouw? gelijk *Hieronymus* zegt, tot de *monnik*, *leeft hoe gij hier genoemd wordt, en weest hetgeen gij genoemd wordt*. Gij wordt genoemd een huisvrouw; maar gij zijt geen huisvrouw, zo gij geen huisvrouwwerk doet: alzo weinig als een herder een herder is, indien hij zijn vee niet hoedt. Gedenkt dan wat de plicht van een huisvrouw is, opdat u het getrouw en oprecht moogt doen; opdat gij waar maakt hetgeen in die naam van u vereist wordt. *Anders gelijk zelfs de naam*, alzo ener zegt, *van Godzaligheid den goddeloze man schuldig maakt*. Zo ook zelfs de naam waar gij naar genoemd wordt, zal u te dien dage veroordelen. En het ware u veel beter, dat gij die naam nooit aangenomen had, zo gij niet doet hetgeen, die naam medebrengt. Want gelijk het geen zonde is in een man, een kudde niet te weiden, zo hij de naam niet draagt, en de plaats van een vrouw niet bekleedt, en tot zodanige bediening beroepen is. En dit is een groot gebrek, dat niet zonder grote droefheid te uiten is, onder vele die de naam van een Christen belijden, dat zij zeer zorgvuldig schijnen in *de algemene plichten van het Christendom* te onderhouden, maar die al te slof en achteloos zijn, in de oefening van de *bijzondere plichten* van haar *particuliere stand en plaats: voorbarige Christenen*, in het aanzien, in het algemeen, maar vreselijk en schandelijk breukvallig zijnde, als het op het particulier aankomt; zorgeloze huishouders (en gij weet wat de apostel van zodanige zegt, *1 Tim. 5:8*) *dwaze ouders, sloffe en ongehoorzame knechten, geen goede man aan de vrouw; en geen goede vrouw aan de man*: als een blind oog in het lichaam, hetwelk *gevoel en beweging* heeft, de algemene faculteiten of krachten om zelve nevens de andere delen gemeen, maar zij *derft in het gezicht*, dat is, de eigenlijke ambt en bediening van hetzelfde; of als een *lamme hand*, die alzo gevoelig, ja misschien gevoeliger is, dan enig ander deel van het lichaam, maar geen werk kan uitrichten. Hetwelk de Christelijke Belijdenis een vuile schandvlek dikwijls aanwrijft, als men hoort, gelijk vele klagen, dat zij getrouwer en vlijtiger dienst in zodanige knechten gevonden hebben, die weinig schijn van een zalmakende of heiligmakende genade getoond hebben, dan in dezulke, die openbare belijdenis van Godzaligheid gedaan hebben: Zo ook, dat een beminnelijker en vriendelijker omgang en eerbiediger bejegening aan hare mannen bespeurd wordt, in verscheidene vrouwen, hoewel wel genatureerd, nochtans niet Godvruchtig opgevoed, dan in vele die schijnen willen in de Godzaligheid grotelijks gevorderd te hebben: Zo wanneer vele enkel burgerlijke personen vriendelijker, troostelijker, meer vergenoegd samenleven, dan niet weinige van diegene doen, (waar ook de fout zij, somtijds in de ene persoon, en somtijds in beide) die anderszins *zeer voorbarige Christenen zijn*; alsof de ware *Godvruchtigheid* en *Godzaligheid* van man en vrouw niet vorderden een vlijtige, zorgvuldige, en gemoedelijke oefening van goede plicht, zo wel in de ene soort, als in de andere.

Ten vierde, het mag dienen tot *onderrichting*, om ons te onderrichten wat God van zodanige gevoelt, die hier in gebrekkelijk zijn.

Zijt gij een huisvrouw, maar niet een goede huisvrouw? God acht u voor geen huisvrouw; ja als geen vrouw; want hetzelfde woord heeft beide betekenissen. *Gaat om*, zegt God tot Jeremia, *door de wijken van Jeruzalem, of gij een mens vindt, of er een is die recht doet*, Jer. 5:1. Als of de rest, die zodanig niet waren, of zulks niet deden, geen *mensen* waren. Gelijk *Diogenes* eertijds zei, dat er een groot gedrang van volk was in een plechtige bijeenkomst waar hij geweest was, maar *weinig mensen*; en *mensen* tot zich geroepen hebbende, toen velen hem omsingelden, joeg hij ze weg, en zei, dat hij *mensen* en niet *haar*, tot hem geroepen had; daarmede te kennen gevende, dat zij zodanige *mensen* niet waren, als hij meende. En voorwaar, gelijk zodanige *mensen* naar zijn oordeel, geen *mensen* waren: Ja, kwade *mensen* zijn in der waarheid geen *mensen*, schoon zij zodanig schijnen te zijn: *Gij verzint u grotelijks*, zegt hij, *zo gij ze alle voor mensen houdt, die u ontmoeten: zij zijn mensen in gedaante, beesten in het gemoed, mensen uitwendig; beesten, zo niet erger als beesten, inwendig. Al het onderscheid*, zegt een, *is dat de ene overeind gaat* (en evenwel zullen sommigen dit kwalijk willen toestaan) *daar de andere op de aarde ligt te wroeten*: Zo zijn ook kwade huisvrouwen geen huisvrouwen voor God, ja, noch vrouwen; maar wilde beesten, gelijk de filosoof *Diogenes* eertijds zei, in de gelijkenis van vrouwen; Ja nog erger als zulke, alzo *Sáloomo* ook duidelijk te kennen geeft, daar hij zegt: *Ik heb liever te wonen bij enen leeuw en draak, dan te wonen bij een boze vrouw*, Spr. 21:19, *Syrach* 25:20.

Zulks mag en moet men ook zeggen van de andere personen: gelijk een huisvrouw geen huisvrouw is, als zij geen goede huisvrouw is, zo is ook de man geen man, zo hij niet is een goede man. *Hij is geen man, maar een beest*, zegt *Chrysostomus*; *veeleer een wild beest dan een man*, die niet beminnelijk en vriendelijk, maar zuur en stuurs is tegen zijn vrouw. Hij is geen man, zo hij niet doet de plicht van een man: gelijk zij geen huisvrouw is, zo zij het werk van een huisvrouw niet doet; en daar beide personen hierin gebrekkelijk zijn, en veeleer onrustig samenwonen, als samenleven, zo mag men van haar zeggen, gelijk men gemeenlijk zegt, dat zij samenleven als *katten* en *honden*; en niet als man en vrouw, maar als onvernunftige dieren ja als wilde beesten plegen te doen. Zij zijn altoos voor God niet beter, als zulke: en zij moeten verwachten rekenschap te geven in die grote dag, niet alleen voor het ongelijk dat zij elkander doen, maar ook voor het ongelijk dat zij Gode en Zijn instelling aandoen, alzo zij dezelve daardoor een vuile lastering toebrengen.

Ten vijfde, dit mag dienen tot *waarschuwing* voor dezulke, die een vrouw nog zullen kiezen.

Ontbreekt u een vrouw, en zou u wel een graag willen hebben? Verneemt naar een goede vrouw; anders was het beter geen vrouw te hebben, beter zonder haar, zo kwaad is, dan met haar. *Och kon ik slechts een rijke vrouw krijgen*, zegt de poëet *Anacreon*, *ik ware daar wel aan, ik ware voor altijd geborgen: En laat mij een schone vrouw gebeuren*, zegt een ander, *zo heb ik genoeg*. Maar gelijk die Griekse overste *Temistocles* eertijds zei, dat hij voor zijn dochter liever *een man zonder geld wilde hebben, dan geld zonder man*. Zo is het ook beter voor u *een vrouw te hebben zonder rijkdom of schoonheid, dan rijkdom of schoonheid te hebben zonder vrouw*, en alzo verre te zijn van te genieten de troost van een vrouw; alsof zij geen vrouw altoos had. *Een man*, zegt *Seneca*, *mag vele vrienden hebben*, (gelijk men die doorgaans vrienden noemt) en nochtans onder zijn vele vrienden, zal *hij weinig vriendschap mogen*

vinden; En zo mag de mens menige vrouw hebben, zulke die doorgaans de naam van vrouwen dragen, en evenwel weinig genoeg van die deugdzaamheid in haar hebben, die Sálomo hier aanwijst te zijn in een vrouw. Wilt gij dan een vrouw hebben, zoekt u een goede vrouw; zoekt u een bekwame vrouw. Want indien zij geen goede vrouw, en geen bekwame vrouw is; (en zij is voor u geen goede vrouw, indien zij niet voor u bekwaam is); gij zult geen vrouw aan haar hebben. Gelijk een geleerd man eertijds zei van Rome, zijnde daar een tijdlang geweest, *dat men Rome in Rome mocht zoeken, en haar nochtans aldaar niet vinden*; zozeer was Rome veranderd, van hetgeen dat ze tevoren geweest was.

En de *Orateur* van Sicilië, nadat *Verres* daar geregeerd had, dat men *Sicilië* in *Sicilië* zocht, zo was het door hem verarmd: en onze *eerwaarde bisschop* van *Bellarmini* laatste werken, dat vele *Bellarminum* zochten in *Bellarmino*, zo ongelijk en zo verre kwamen ze tekort bij zijn vorige werken; Zo zou gij ook een vrouw in een vrouw mogen zoeken, gij in uw verkiezing komt te feilen; en dienvolgens uzelf grotelijks tekort doen, men *Ixion* een wolk in plaat van *Juno* omhelzen, of met *Paris*, een schaduw zonder wezen, een ellendige hulp, een koude troost, een vrouw en nochtans geen vrouw, ten aanzien van enige vreugde of troost in haar, ten opzichte van enige hulpe of voordeel van haar. En was het niet veel beter geheel zonder vrouw te zijn? Want wat kan er ellendiger zijn, als een vrouw te hebben, gelijk gierige vrekken het goed hebben, last te hebben van een huisvrouw, de zorg te hebben, en niet de troost? Daar een ongetrouwde, gelijk hij het ene mist, zo is hij evenwel meteen van het andere ontslagen.

Eindelijk, is zodanige huisvrouw voor God, als geen huisvrouw? Laat dan dezulke nooit enig respect, of aanzien bij God, noch enige vergelding of beloning van God verwachten. Is het dat gij geen werk van een huisvrouw doet, verwacht nooit een loon van een huisvrouw, daar is geen Christenknecht, die zijn heer getrouwelijk dient, of hij zal daarvoor van God een koninklijke *vergelding* ontvangen, *Col. 3:23, 24*. En veel meer een Christenhuisvrouw, die haar plicht aan hem zorgvuldig betracht, wie God haar toegevoegd heeft. Dezulke, gelijk zij dochters zijn van de gelovige *Sara*, *1 Petrus 3:6*, zo zullen zij ook haar deel en portie met haar hebben. Waar wat de rest belangt, naardien zij weigeren het werk te doen, zo hebben zij geen reden om enige beloning te verwachten. Haar wil mogen zij bij haar mannen hebben, terwijl zij hier leven; maar geen waarschijnlijkheid van ooit enige beloning te hebben van Gods hand. Hoe kunnen zij hopen dat Hij haar zal belonen als huisvrouwen, die haar voor geen huisvrouwen acht? Ja, daarom erger dan geen vrouwen, omdat zij hadden behoren huisvrouwen te zijn, en de naam van zulke dragen. Met een woord, wil gij een huisvrouw in Gods ogen zijn? Zo moet gij een huisvrouw zijn, niet in naam, maar in daad. Want, *die is niet een Jood*, zegt de apostel, *die het in het openbaar is: noch die is niet de besnijdenis, die in het openbaar in het vlees is; maar die is een Jood, die het in het verborgen is, enz. Rom. 2:28, 29*. Zo ook, zij is geen vrouw, die een vrouw is in naam, maar zij is een vrouw, die een vrouw is in de daad; zij is die vrouw, wiens lof en vergelding is beide bij de mens en bij God, of zo niet bij de mens, evenwel ongetwijfeld bij God. Van Wie, gelijk zij het werk van een vrouw doet, zo zal zij gewiss de vergelding van een vrouw ontvangen, schoon het de mens niet zou doen.

En alzo treden wij tot het tweede stuk; **van de geprezen persoon tot de prijs en eer die haar hier gegeven wordt.**

Een huisvrouw dan, (die de naam van een huisvrouw verdiend, die een huisvrouw niet alleen in naam, maar in de daad *en waarheid* is) is een zeer grote weldaad, *een middel*

van veel goeds, aan hem die haar heeft: *Wie een vrouw gevonden heeft, heeft een goede zaak gevonden*, zegt Sálomo. Een goede zaak, dat is, een zeer goede zaak, zeer groot goed (Want het wordt gezegd bij manier van voortreffelijkheid of uitnemendheid); alsof hij niet wel wist uit te drukken, hoe groot het voordeel is, dat zodanige man van zodanige vrouw toekomt. En *zij doet hem goed*, zegt Sálomo's moeder, *en geen kwaad, al de dagen haars levens*, Spr. 31:12. Een ganse schatkamer van goed, is er in een goede vrouw.

Om slechts enige algemene hoofdstukken van dit goed aan te wijzen, dat zodanige huisvrouw meebrengt; want de tijd lijdt niet dat ik lang op iets rust.

Eerst, tot gezelschap. *De mensien liefde haakt van nature naar gezelschap, en schuwt eenzaamheid*. Gezelschap is de eigenlijke ziel en het leven van des mensen leven, zonder hetzelfde is er geen troostrijk genot noch vermakelijk bezit van iets. *Eenzaamheid is ontroostelijk*; daar is geen warmte in, zegt Sálomo, Pred. 4:11. *Het is niet goed*, zegt God zelf, *dat de mens alleen zij*, Gen. 2:18. Het kan voor enige andere schepselen goed zijn, maar voor hem is het niet goed, zijnde van nature tot gezelschap genegen, gelijk vele van haar niet zijn. *Twee derhalve*, zegt Sálomo, *zijn beter dan een*, Pred. 4:9. Inzonderheid in de mens van nature zo geschapen. En *Adam in het Paradijs*, hoewel hij *waarlijk gelukkig was*, nochtans was hij niet *volkomen gelukkig*: zijn geluk was niet voltooid; Hij was zo wel niet als hij mocht zijn, terwijl hij nog zonder makker was. Ja de heidenen oordeelden, dat schoon de mens in de hemel was, hij weinig, of tenminste minder, troost of vreugde zou genieten, tenware dat hij iemand aldaar had, die hem gelijk was, daar hij mee mocht verkeren. Daar is dan een groot gebrek van troost in eenzaamheid; veel troost in gezelschap. Maar daar is geen gezelschap naaster, bondiger, noodzakelijker, vriendelijker, vermakelijker, troostelijker, bestendiger, geduriger, dan het gezelschap van man en vrouw; de voornaamste wortel en oorsprong van alle andere gezelschappen. Daar de mens derhalve boven alle anderen van nature meest toe genegen is: en zonder welke het huis en huisgezin maar half versiert en opgepronkt is, naar de mening van *Aristoteles*: en naar het zeggen van *Sophocles*, niet ten volle gelukkig, maar slechts half gelukkig, hoewel anderszins gelukkig, tenzij dat ze daarmee voltooid werd.

Ten andere, tot een hulp. *Het is niet goed*, zegt God, *dat de mens alleen zij*: *Ik zal hem een hulpe maken*; niet alleen een medegezellin, maar ook een hulpe. De mens zijnde een gemeenschap schepsel, niet alleen van die soort, die graag bijeenkomt, samenwoont en leeft als *kauwen en spreeuwen* doen; maar ook van diegene die graag samen-paren, en samenwerken, als *bijen en mieren*; ha had zowel bijstand en hulpe van doen, als gezelschap; God derhalve uit Zijn goedheid, heeft hem zodanige gezellin toegevoegd, die hem ook tot hulpe en bijstand mocht strekken. En bijaldien de mens *voor zijn val* in de stand der onnozelheid hulp van node had, toen hem zijn arbeid niet verdrietig viel, geen pijn maar plezier was; dan veel meer na zijn val; nu hem zijn arbeid moeilijk geworden is, en dat de vrucht zijner zonde hem zovele lasten toegebracht heeft, daar hij tevoren niet was, noch ooit zou mee bekommert geweest zijn, had hij in zijn eerste stand gebleven. Hoognodig is dan de mens hulpe: en hierom zegt Sálomo: *dat twee beter zijn dan een*; niet alleen omdat zij elkaar onderlinge troost en moed meedelen, maar omdat zij elkaar mogen helpen en bijstaan, want indien twee tezamen gaan, zo stijven zij elkaar: indien de een valt, de ander richt zijn metgezel op, Pred. 4:10. En *indien iemand den enen mocht overweldigen, zo zullen de twee tegen hem bestaan*, vers 12. En hoe zij meer arbeiden, hoe zij *beter beloning van haar arbeid hebben*, vers 9. Nu ziet hier een bekwame en vaardige hulpe; een bekwame hulpe, zeg ik, voor de man: want wie bekwamer om de man te helpen, dan

zij, wie God zelf bekwaam gemaakt heeft voor de man, en zelfs tot dit einde gemaakt, om voor hem een bekwame hulpe te zijn? Ik zal hem, zegt God, een hulpe maken, *die hem bekwaam zij. Een die zijn zal als zijn portuur, als zijn gezellin, Mal. 2:14. Een die in alle delen en gaven als zijns zelfs, hem met een tweede helft, Ef. 5:28, zal bezorgen, die hem beter en bekwamer te pas mag komen, dan enig ander hulpe enigszins kan; die aan hem als vastgelijmd en alzo tot een vlees geworden zijnde, Matth. 19:5, 6.

Hem als twee mag maken, die tevoren maar één was, als ziende nu, zegt Antipater, met vier ogen, werkende met vier handen, wandelende met vier voeten, waarvan het ene paar mag waken, terwijl het andere, desnoods zijnde rust, het ene paar mag werken en wandelen, al is het dat het andere flauw wordt en bezwijkt. Ja een hulpe, gelijk bekwaam, zo te allen tijde vaardig en bij de hand in alle voorvallen, in alle aanvallen. Vrienden die veraf wonen, zegt het Griekse spreekwoord, zijn zo goed als geen vrienden. Omdat zij niet bij de hand zijn, als men ze van doen heeft; zodat men haar hulp niet kan gebruiken, als men wel wilde. Maar hier is een hulpe immer en altoos bij de hand; al zo vaardig om op u te passen, als de hand is om het hoofd te helpen, of enig ander deel van het lichaam bereidwillig is, om hetzelfde te dienen. En voorwaar, gelijk als er vele bedieningen zijn, die niemand in vele gevallen zo wel uitrichten kan, omtrent de man als de vrouw. Zo is er ook geen hulpe die hij heeft, of doorgaans hebben kan, zo vaardig bij de hand ten alle tijde, als deze hulpe, omdat niemand zo gedurig met hem verkeert als zij.

Ten derde, tot troost en vermaak. Gezelschap is ten alle tijde zeer aangenaam en vermakelijk: maar in tijd van droefheid en zwaarigheid, gelijk het noodzakelijker is, zo is het ook aangenaam, omdat dan de nood en nuttigheid van de troost groter is. Zelfs het gezicht van een vriend is aangenaam, en zijn gezelschap vermakelijk ten alle tijde; gelijk men ijzer met ijzer scherpt; alzo scherpt een man het aangezicht zijns naasten, Spr. 27:17. De aankomst van een louter vreemdeling is op zulke tijden dikwijls onaangenaam: maar de tegenwoordigheid van een vriend nooit aangeneramer als dan. Gezelschap geeft de mens hart en moed, wanneer hij van wanhoop bijna neerzigt: het maakt hem fris en levendig, wanneer hij als een dood mens is, ziende dat er een vriend bij de hand is, een die hem helpen en redden kan, of zijn last helpen dragen, of hem moed inspreken, om die geduldig te dragen. Ja, of die hem slechts maar beklagen, en met hem schreien mag. Want zelfs dit is somtijds geen kleine troost. En van hulpe en bijstand zou men hetzelfde mogen zeggen: De mens heeft die ten alle tijde van node. Wij zijn als leden van een lichaam, Rom. 12:5. Die elkaar van doen hebben, en elkaar niet wel ontberen kunnen. Maar hulpe is nergens na zo nodig, als wij van rampspoed en ellende vrij zijn; nooit zo nodig, dan in tijd van nood en zwaarigheid. Als een lid ontsteld is, heeft het meer hulpe van node van haar medeleden, zo om haar te ontlasten van die arbeid die ze placht te doen, als om te bekomen en toe te dienen wat haar nodig mocht zijn. Hier is dan een derde weldaad, die men door een goede vrouw geniet; Want wie is niet dichter bij de hand, of bekwamer om troost in zulke gelegenheden te verlenen, om de mens in droefheid en zwaarmoedigheid moed in te spreken, gelijk Davids harp Saul deed; om hem te vergezelschappen en te dienen in ziekte en zwakheid, gelijk als Abisag David deed; om te zijn gelijk een muzikant in het ene, zo een geneesmeester in het andere: om gelijk in het zelfde juk te gaan, in zijn arbeid en moeilijkheden, zo met hem de last te helpen dragen in zijn kruis en zwaarigheid, hetwelk indien alle oprechte Christenen in het algemeen onderling doen, met hun Christenbroeders, dan veel meer met een Christenman en vrouw.

Aan deze nuttigheid van een vrouw had het *Paradijs* geen kennis. *Daar is geen vertroosting*, zegt Bernardus, *alwaar geen verlating is; men behoeft geen barmhartigheid, daar geen ellende is; noch vertroosting, daar geen kruis is*. En is het dan dat in het paradijs een plaats vol van vermaak, een hof vol van plezier, hulp en gezelschap van node was, en de hulp en het gezelschap van zodanig een, die men daar als nog niet behoefde; hoeveel te meer dan in deze wereld, in dit dal der tranen, alwaar de rampzaligheden zo overvloedig zijn, welke aldaar niet waren; en alwaar, hoe de mens met meer zwaarigheden bestreden wordt, hoe hij meer troost en hulpe nodig heeft?

Ten vierde, *om kinderen*. Kinderen, zegt de Psalmist, *en des buiks vrucht, zijn een erfdeel des Heeren, Psalm 127:2. God zegende haar*, zegt Mozes, toen hij zei: *Weest vruchtbaar, en vermenigvuldigt, Gen. 1:28*. En met deze woorden heeft hij haar *een kracht van voortteling* toegebracht. Want *God*, zegt Augustinus, *als Hij zegent, doet wat Hij zegt. De kracht van voortteling is Gods zegen*. En voorwaar, wat groter zegen kon God aan de mens besteden? Hoe kon Hij de mens met groter eer en waardigheid begaven, als deze, in hem te maken een *bekwaam instrument*, om een voort te telen en voort te brengen, die hemzelf in alles gelijk zij, het voornaamste van Gods werken; om te geven wezen aan een schepsel, begaafd met Gods beeld, waarin Hij zelf was geschapen geweest? Men heeft het gehouden voor also grote, zo niet groter eer, rijk te maken, als rijk te zijn; en een koning te maken, als een te zijn. Het was des mensen voorbaat, boven de andere schepselen Gods, dat hij na de schepping het beeld droeg van zijn Schepper; hetwelk niemand van hen deed (de engelen alleen uitgezonderd) dan hij alleen.

Het was een tweede eer, weinig minder, zo enigszins minder, als de vorige, (en waarin de mens zelfs de engelen overtreft) te zijn bekrachtigd door voortteling, om zulk een ander als God zelf geschapen had voort te brengen; en in deze daad God zijn Schepper en Zijn Vader na te volgen en gelijk te zijn, niet alleen in naam en titel, maar in daad en waarheid. Dit was een grote weldaad voor des mensen val; in sommigen aanzien is het vrij groter na zijn val. De mens was toen onsterfelijk. Nu is hij sterfelijk geworden, en verderfelijk; en dienvolgens is de ontbering van kinderen nu ontroostlijker, daar de mens de sterfelijkheid onderworpen is, dan het toen geweest was, toen de mens zelfs eeuwig zou geleefd hebben. *Heere*, zei Abraham, *wat zult Gij mij geven, daar ik zonder kinderen heenga? Gen. 15:2*. Hij had weinig troost van al zijn grote rijkdom en overvloed (hetwelk hoe groter ze is, de onvruchtbaarheid verdrietiger pleegt te maken) zolang als hij geen erfgenaam had, die hij het mocht nalaten, als hij zelf deze wereld moest verlaten. En dit heeft in alle waarschijnlijkheid de boodschap van Jesaja zo onaangenaam en verdrietig gemaakt voor de koning Hizkia, toen hij hem deed weten dat hij sterven moest, omdat, had hij toen gestorven, hij zonder kinderen zou gestorven zijn; want zijn zoon Manasse, die hem in het rijk opvolgde, vijftien jaren tenminste na die ziekte geleefd hebbende, *2 Kon. 20:6, Jes. 38:5*, maar twaalf jaren oud was, toen zijn vader ziek werd.

Doch door middel van voortteling geraakt de mens enigszins tot onsterfelijkheid, tot een soort van eeuwigheid, en zijn nakomelingen blijft hij zelf leven. *De vader*, zegt men, *is niet gestorven zolang als de zoon nog leeft*. De mens is niet ten enenmale vergaan, zolang als er nog een van zijn stam overblijft; kinderen dan te hebben, is een grote zegen; *En het is een groter eer*, zegt Gregorius Nazianzenus, *vader te zijn van een zoon, dan een heer over duizend knechten*. Is het dan dat het zulk een zegen is kinderen te hebben, wat is het middel om die te bekomen? Is de *vrucht* zo gezegend, *Psalm 127:3*, Wat is dan de wijnstok die ze draagt, *Psalm 128:3*, En zonder welke zij

met troost niet kan genoten worden? Want zonder een vrouw kan men geen kinderen altoos, zonder een huisvrouw geen wettelijke kinderen, zonder zondanig een huisvrouw geen kinderen met troost bekomen. En voorwaar, wat troost kan de mens zich verwerven, of van zodanige kinderen, die als een vuile schandvlek of laster voor hen zijn, welkers gezicht hem gedurige stof van knaging en gekwel, noodzakelijk moet verlenen, en hem zijn zonde en schande herinneren, zo dikwijls als hij ze ziet, of daarop denkt. Of van kinderen uit zodanig een huisvrouw, dewelke, daar zij behoorde te zijn *de lust zijner ogen*, Ez. 24:16 en *de vreugde zijns harten*, Spr. 5:19. Een doorn gedurig is in zijn ogen, en een knaging aan zijn hart.

Ten vijfde, om *onkuisheid te voorkomen*. Een weldaad van gelijken, die voor *des mensen val* niet was, omdat ze toen niet van node was. *Die gezond zijn*, zegt onze Zaligmaker, *hebben de Medicijnmeester niet van node*, Matth. 9:12. Zo had ook de mens de medicijn niet van node, zo lang als hij volkomen gezond was. Het is nu anders met hem gelegen, om *der hoererijen wil dan, zal een iegelijk man zijn eigen vrouw hebben, en een iegelijk vrouw zal haar eigen man hebben*, zegt de apostel, 1 Cor. 7:2. In de meeste mannen en vrouwen, is van nature een genegenheid tot elkander. De *man*, zeggen de rabbijnen, zoekt zijn *rib*; en de *vrouw* de zijde des *mans*, de *man* mist zijn *rib*, en zoekt die wederom te bekomen, en de *vrouw* zou graag wederom in haar oude plaats willen zijn, onder de *mans arm* of *vleugel*, daar zij eerst uit genomen is.

Deze genegenheid is ook in zichzelf niet enkel kwaad; maar sedert de zonde een ingang gehad heeft, door de val van onze *voorouders* (het menselijke geslacht die kracht en dat gebod over zichzelf, die ze tevoren had, verloren hebbende). Is deze genegenheid niet alleen besmet, en met veel onreinheid doorgaans vermengd, maar is ook zo geweldig, en halssterk geworden bij de meeste, als dat ze lichtelijk in zware ongerijmdheden uitbarst, indien men geen middel gebruikt om die te bedwingen. Om nu dit ten dele te voorkomen, heeft God Zijn ordinantie ingesteld; welke derhalve voor een zonderlinge weldaad en zegen te achten is, van diegene, die zulke zwakheid en gebrek in haarzelf gewaar worden. En al is het dat zij zichzelf zo kunnen temmen, als dat deze lust nooit in enige grove vuile daad uitbarst, die nochtans zichzelf rein begeren te *houden, van alle besmetting des vleses, en des geestes*, 2 Cor. 7:1 en haar zelve *Gode beproeft voor te stellen*, in alle zuiverheid, voor zo veel mogelijk is, zelfs ook daar ter plaatse, daar *niemand ziet* dan hij zelf, 1 Sam. 16:7.

Laat ons hier in de laatste plaats nog bijvoegen, *dat een wijze verstandige vrouw geen kleine eer en achtbaarheid is, voor haar man*, Spr. 31. En voorwaar, zo enig uitwendig ding, als kleding, juwelen, behangsels, huisraad, lijftrawanten, inkomsten, kinderen, etc. Dan een kloeke vrouw, al zo veel, ja veel meer, dan iets dergelijks. Geen groter eer voor een man, dan dat hij een verstandige vrouw heeft, gelijk als er geen groter oneer is, dan gepaard te zijn, met een zottin. *De man*, zegt Clemens Alexandrinus, *is de kroon zijns vrouws*; En een kloeke huisvrouw, zegt Sálomo, *is een kroon haars heren*, Spr. 12:4. *niet een gouden ring aan zijn vinger*, (en nochtans wordt dit voor een eer gerekend) noch *een gouden keten om zijn hals*; (dat is nog wat meer in zijn oog, en is bij de groten alleen in gebruik) noch *een gouden hoedband op zijn hoed*; maar *een kroon op zijn hoofd*: namelijk, *een kroon van goud op het hoofd van haar man, van haar heer, als Spr. 4:9*. Een sieraad, zichtbaarder en heerlijker, dan enig van het voorgaande; en het eigenlijk gewaad van koningen; de voornaamste standaard van de allerhoogste eer. De Romeinse edele vrouw *Cornelia* hield haar twee *zonen* voor haar kostelijkste juwelen, die zij daarom aan een vreemdeling bij haar

tehuis zijnde, vertoonde, die begerig was te zien de juwelen die zij had: Zulks wordt ook van een *Spartische vrouw* verhaalt, haar kinderen waren de kostelijkste juwelen die zij had; zij het allerkostelijkste juweel die haar man had. Zij waren haar *kroon*, gelijk Sálomo die ook noemt; *zij de zijne*. Wel terecht mag zij genoemd worden *de kroon haars mans*, dewelke om zijnentwille, en tot voordeel van haar kinderen, een kroon weigerde, haar aangeboden na zijn dood; en wel terecht mag de man van zodanige huisvrouw, haar voor zijn uitgelezen juweel houden, die naar de getuigenis van Gods Geest, hem die haar heeft, alzo zeer versiert, als een kroon hem versiert, die ze draagt.

En aldus moogt gij enige takken en ruwe afbeeldingen zien, van die goedheid en weldadigheid van deze Goddelijke ordinantie, die ons de Geest Gods, door de pen van Sálomo ons hier aanwijst, een goede huisvrouw zijnde, alzo gij gehoord hebt,

De beste gezellin in rijkdom.

De bekwaamste en vaardigste hulp in het werk.

De grootste troost in kruis en wederwaardigheid.

De enige geoorloofde en troostelijke middelen om kinderen en nakomelingen te bekomen.

Een zonderlinge en soevereine raad van God geordineerd tegen onkuisheid.

En de grootste eer en aanzien, die daar zijn kan, voor hem die haar heeft.

En ten aanzien waarvan zelfs de heidenen, hoewel door het blote licht der natuur alleen aangevoerd, zich nochtans hebben verwonderd over de heerlijkheid, van de Goddelijke instelling, en hebben die naar waarde geschat, boven alle andere uitwendige en tijdelijke zegeningen, hoedanig die ook zouden mogen zijn.

Nu de behoorlijke overdenking hiervan zal mogen dienen;

Eerst om die van de *Roomse Kerk* te overtuigen, die met alle macht de Goddelijke instelling zoeken te slechten, te verdrukken, en te verkleinen, alsof zij om strijd poogden, wie haar de meeste slik en drek in het aangezicht mocht werpen. Niets is er dat zo hatelijk en verdrietig is, als de naam van een huisvrouw bij sommige, de naam van een *bijslaap* is haar aangenamer en bevalliger.

Het huwelijk is eerlijk (zegt de Geest Gods door de apostel) en dat *onder allen*, *Hebr. 13:4*. Ja, zo eerlijk, zegt *Chrysostomus*, dat men daarmee mag opgaan tot de *Bisschoppelijke Stoel*; de hoogste eer in de kerk. *Een opziener*, zegt de apostel, *moet ener vrouwe man zijn*, *1 Tim. 3:2*. Hetwelk wel geschieden mag, en nochtans *onberispelijk* zijn; gelijk aldaar ook te kennen gegeven wordt; *en het bed* (zegt de apostel) *is onbevlekt*. *Het is zo, en zij zijn zo, die daar van opstaan*, zegt *Primasius*: Het is geen zonde noch schande; en dienvolgens geen schandvlek voor haar. Wat behoeven zij haar te schamen, zegt *Chrysostomus*, van hetgeen dat eerlijk is? Wat behoeven zij schaamrood te zijn, van hetgeen haar niet besmet? Maar *hoereerders en overspelers zal God oordelen*, *Hebr. 13:4* en zich aan de zulke wreken, *Ef. 5:5, 6*.

Doch zegt de *geest van satan* sprekende door deze *mensen - of beesten* liever: - *het huwelijk is oneerlijk; de mens onbekwaam makende tot heilige plichten*; want wie in het vlees zijn (zo misduiden zij de woorden van de apostel) *kunnen Gode niet behagen*, *Rom. 8:8*. En *het bed is bevektheid, onreinheid, vuiligheid, etc.* (hoewel *Ignatius* zegt dat zij de duivel in zich hebben die zoiets zeggen.) En dat het voor sommige is *hoererij te bedrijven, dan te trouwen*. Want het is niet een *minder zonde* (gelijk het sommigen willen) maar een *eerlijker zaak voor haar, in het heimelijk met vele overspel te bedrijven: ja duizend hoeren* (om zo te zeggen) *de ene voor en de ander na te houden, dan in het openbaar een wettelijke huisvrouw te nemen. Een zaak*

(om Aventini's woorden te gebruiken) die de hoererende priesters wel behaagd, dewelke in plaats van een huisvrouw, met zeshonderd hoeren mogen boeleren.

Wederom, het is beter, zegt de apostel, te trouwen dan te branden, 1 Cor. 7:9. Die haar dan niet kunnen onthouden, dat zij trouwen. Laat zij haar onthouden, zegt Hieronymus, van maagden, indien zij niet willen trouwen; of laat ze trouwen, zo zij haar niet kunnen onthouden. Want dit is haar veel beter, zegt Augustinus, en lang voor hem Cyprianus, indien zijn of niet kunnen of willen blijven zoals zij zijn. Ja niet simpel van maagden, maar van devotarissen zegt Epiphanius, 't is beter dat een van haar een wettelijke vrouw in het openbaar trouwe, dan dagelijks (inwendig) gekwetst te worden met onzichtbare pijlen.

Ja maar, zeggen deze mannen, beide is kwaad, maar het laatste beter: (alsof zij haar hierin regelrecht tegen de apostel wilden kanten) 't is beter dat sommige branden dan trouwen, ja doen dat ongelijk erger is. Want niet te trouwen zo is het dat haar devotarissen, monniken, nonnen, etc. machteloos worden, zegt Bellarminus, om haar beloften na te komen, en door overspel, ja door een erger zaak niet. En met trouwen, zeggen zij, worden haar priesters onregelmatig: daardoor hoererij en overspel, ja of door sodomitische zonde (hoewel nog zo dikwijls gepleegd, zo de daad niet kenbaar zij) zulk niet geschiedt; in voege dat het huwelijk in zodanige gelijk onze Rhemisten zeggen, is het ergste zout van onkuisheid: erger dan het schijnt bij haar, dan een van die beide zijn.

Een dwaze inbeelding (om de woorden van Salviani te gebruiken) ja een zotte superstitie, na te laten (ja te verdoemen) 't geen geoorloofd is, en te doen 't geen ongeoorloofd is: zich te onthouden van het huwelijk als een remedie, en te vervallen tot alle onreinheid; also Bernardus klaagt, dat zovele van haar in zijn tijd deden, als zij vanwege haar menigte niet verholten konden blijven, noch vanwege de onbeschaamdheid zochten zij zich niet te verbergen. 't Is niet het huwelijk; maar overspel, zegt Salvianus, dat God verboden heeft. En wat gelijkenis is er tussen een huisvrouw en een hoer? zegt Hieronymus.

Maar aldus trachten zij te onteren, 't geen God geëerd heeft, boven hetzelfde waarderende (het is geen nieuwe, maar een oude klacht) 't geen God boven al verfoeit, en daar Hij meest een gruwel van heeft; in voege dat de schrijvers over haar canonieke wetten belijden, (een vreemde zaak, zeggen zij, en het staat daar meer dan eens in:) dat geilheid in haar wet meer gunst heeft, dan kuisheid; en voorwaar, zo is het ook. Want, hij wordt tot den dienst gelaten, die een huisvrouw en een hoer gehad heeft, daar hij die twee wettelijke huisvrouwen achter elkaar gehad heeft, buitengesloten wordt. Daar hij, die kuis geleefd heeft (zegt de schrijver) met een tweede huisvrouw afgeslagen wordt, en een overspeler niet. En daar hij die vele hoeren gehouden heeft dispensatie krijgt, om in zijn dienst te blijven, en hij die een tweede vrouw getrouwd heeft, daar van moet afstaan. Wederom, een getrouwde priester wordt geenszins geleden; want, zo enig priester, 't zij in het openbaar, of in het heimelijk trouwt, zo moet hij op de verse daad van zijn bediening afstaan; maar een hoererende priester is een bisschop niet verplicht af te zetten. En al is het dat sommige oude wetten willen, dat zulke afgezet worden: Deze evenwel zijn nu versleten, en niet langer in gebruik; en zij zeggen nu hedendaags (zegt de vertaler, en zij leggen het op de Heilige Sylvester, al hoewel het onder zijn wetten niet te vinden is) dat niemand om zijn overspel af te zetten is, tenzij dat hij daar nog in volharde; omdat des mensen lichamen nu veel brozer zijn, dan ze eertijds waren. En, men houdt het gemeenlijk daar voor, zegt een ander verklaarder, dat niemand om enkele overspel behoorde afgezet te worden: nadien weinige bevonden worden van die ondeugd vrij te zijn.

Doch, is het dat zij hoeren openlijk houden (want hier heeft de regel plaats, die de verklaarder geeft, dat zo zij niet kuis leven, dat zij nochtans bedekt doen, 't geen zij doen) of op de daad zelf betrapt, en daar openlijk van overtuigt worden (maar hoe kan dit zijn, zegt een ander verklaarder, daar men de getuigenis van een werelds persoon niet mag aannemen, noch haar hierin geloven, nadien zij openbare vijanden zijn van de priesters, tenzij dat zij het zelf willen bekend staan?) tenzij dan dat zij binnen de tijd van een maand (want zij moeten wat respijt van tijd hebben) hun bijzitten van zich doen, mag men haar van haar bediening afzetten, totdat zij behoorlijke boete gedaan hebben. En evenwel zou dit al te gestreng straf zijn, zegt een ander verklaarder, tenzij het ware om bloedschande, tenminste om overspel, schoon de overtreder (niet een enkel priester, maar) een bisschop ware. Wederom, de getrouwde priester wordt gehouden zijn huisvrouw te verzweren, maar een hoererende priester wordt geenszins gedrongen zijn hoer te verzweren: ja hij behoorde haar niet te verzweren.

Ik zou hier nog bij mogen voegen, dat degene die de voornaamste instellers, aandrijvers, en gestreng uitvoerders geweest zijn, van deze haar wetten tegen getrouwde priesters, zelf nochtans geen zwaarigheid hebben gemaakt, van een vuil en ongebonden leven te leiden.

Hiervan is getuige de ambassadeur van *Paus Honorius*, dewelke in een synode alhier te Londen in Engeland, tegen het trouwen der priesters zeer bitterlijk uitgevaren, en daartegen een plechtig decreet gemaakt hebbende, diezelfde nacht bij een hoer gevonden werd. Gelijk ook *bisschop Huldric*, dewelke in een brief aan paus *Nicolaas* schrijft, dat haar bisschoppen en opperste diakenen, die zulke stank hebben van het trouwen der priesters, en haar dwingen haar vrouwen te verlaten, nochtans zelf zo geil zijn, dat zij haar van overspel, van bloedschande, ja nog van sodomitische zonden niet kunnen onthouden. Maar nog een voorbeeld meer van goddeloosheid hierin, zal genoeg zijn; Zij hebben een wet, dat, zo iemand twee huisvrouwen en na de andere gehad heeft de ene voor het doopsel, de andere nadat hij gedoopt is geworden, zo zal hij (naar de regel van de apostel, ener vrouwe man, 1 Tim. 3:2, Tit. 1:16, gelijk zij het kwalijk uitleggen) onbekwaam zijn tot enige heilige bediening. Hetwelk hij evenwel niet zou geweest zijn, had hij voor de doop in plaats van die ene vrouw te nemen, nog zo onkuis geleefd. En de reden die zij hiervan geven is deze, omdat het ene zonde zijnde; in de doop is weggedaan, het andere geen zonde zijnde, niet is weggedaan.

Toen dit ten tijde van *Hieronymus* dit in twijfel werd getrokken, wat zegt hij (hoewel hij een was die niet zoveel hield van de echtelijke staat) daar op? Dit is een nieuwe leer, zegt hij, dat iets daarom voor zonde zal gerekend worden, omdat het geen zonde is. Worden alle hoererijen, onreinheden, goddeloosheden, vadermoord, bloedschande, onnatuurlijke vermengingen door ongemene wellusten, afgewassen in de doop? En de vlekken van een wettelijke huisvrouw, blijven die nog aanhangen? En worden bordeelhuizen verheven, boven het echtelijke bed? Zij slaan over 't geen ongeoorloofd is, en spreken tegen 't geen geoorloofd is, of is de naam van een huisvrouw zulk een schandvlek, als dat geen ding hetzelfde kan afwissen? 't Schijnt dat men wel behoort toe te zien, hoe men voor de doop een vrouw trouwt, en een eerlijk huwelijk aangaat; ja 't ware beter te leven als degene die de vrouwen gemeen hebben; of dat zij haar vooral wachten voor de naam van een vrouw, hoedanig die ook zij; opdat, nadat zij in Christus komen te geloven, het haar tot nadeel niet strekke, dat zij tevoren geen bijzitten noch hoeren, maar wijven gehad hebben, deze voorwaar

slachten de Schriftgeleerden en Farizeeën, die de mug uitzuigen, en de kemel doorzwelgen.

Zij straffen de huwelijke staat; en (en zien niet alleen door de vingers, maar) kronen ook de hoererij daar het van het ene gezegd wordt: *Het huwelijk is eerlijk, en het bed onbevlekt, Hebr. 13:4.* En van het andere: *Hoereerders en overspelers zal God oordelen. Voorwaar, indien hetgeen onrein is, door de doop gereinigd zij, 't geen rein is, wordt daardoor niet ontreinigd.* En is het bijaldien *Hieronymus* zich over deze ene bijzondere zaak zo zwaar beschuldigde, hoeveel te meer, al het voornoemde aangemerkt zijnde, mogen zij met recht beschuldigd worden (gelijk haar eigen vertalers zelfs van haar belijden) dat zij onkuisheid meer verschonen als onkuisheid, en van wettelijke huisvrouwen minder houden, als van bijzitten en hoeren? In voege dat het ware, gelijk deze lieden schijnen te zeggen, ja ronduit verklaren, niet alleen geen groot goed (als zijnde geen bevordering, maar een voornaam beletsel van groter goede zaken) maar een zwaar en vuil kwaad, 't geen Gods Geest door Sálomo alhier zo hooglijk prijst. Doch hierin voorwaar gaan zij niet alleen; zij treden in de voetstappen van verscheidene oude ketters, al overlang veroordeeld, welke dan daarvan spraken, als deze nu doen. Het is dan geen wonder, dat God haar rechtvaardiglijk straffe, om deze haar verachting en hoon, deze Zijn Heilige ordinantie aangedaan, om in haar over te geven, (gelijk Hij de heidenen eertijds deed, om haar ondankbaarheid, en die oude ketters, met wie zij daarin eens zijn): tot het bedrijf van zodanige onreinheid en beestachtigheid, die niet eens behoorde genoemd te worden, 't welk niet weinig zelfs van haar eigen auteurs van haar bekennen.

Ten tweede, is een huisvrouw zulk een weldaad, daar zij zodanig is, als zij behoort te zijn, zo zal dit mogen dienen om ons te herinneren de grote verdorvenheid van des mensen natuur, wat een ellendig verderf de zonde het menselijk geslacht heeft toegebracht, zelfs tot omkering en verderf van de allergrootste zegeningen Gods, zo wel aan ons, als in ons. Want wat groter vloek of zwaarder kruis overkomt de mens dikwijls dan een huisvrouw? Of wat een ding brengt meer ongelukken en ellenden voort, dan de echtelijke staat, daar de personen kwalijk tegen elkaar opgewassen zijn? Menig mens heeft nooit geweten wat ellende beduidde, eer hij kwam te weten, wat een vrouw was. En waaruit komt dit anders, als uit des mensen verdorven hart, hetwelk als een pad of slang alles wat hij neemt, en het sap van alles daar hij zich mee geneert, in enkel vergif verandert? Zo dan deze verdorven natuur, moeten getrouwde lieden zoeken te doden, is het dat zij deze vrucht begeren te vinden in, en *dit welgevallen trekken* uit deze instelling, daar Sálomo alhier van spreekt, en die gezonde troost in de ander te genieten, die een Christenman en vrouw behoorden te doen. En zo het haar anders ontmoet, of dat zij het tegengestelde daar in gewaar worden, zo moeten zij het aan deze verdorvenheid toeschrijven. 't *Is niet ouderdom*, zegt hij, *maar de dwaasheid van oude lieden die de ouderdom zo lastig maakt, als ze bij velen is.* Zo is het ook niet het huwelijk zelf, maar de dwaasheid van getrouwde personen, die de huwelijke staat velen zo verdrietig maakt: het is het genot niet van een huisvrouw, maar of uw schuld, of de hare, dat zij u zo lastig valt.

Ten derde, is een huisvrouw zo'n grote weldaad, daar zij inderdaad een huisvrouw is? Het is dan niet vreemd dat men zoveel kwaad vindt, daar het anders toegaat. *De allerbeste dingen worden allerergst, als zij eens verdorven zijn. Van de allersterkste wijn, maakt men de allerscherpste azijn.* Geen schepsel zo beminnelijk als de mens, terwijl hij leeft: En niemand wederom zo onbevallig om aan te zien, als er de geest

eens uit is; Ja geen schepsel wreder, dan de mens, zo wanneer hij komt te ontaarden: geen beest beestachtiger dan de mens, zo wanneer hij veranderd in een beest. Het is dan geen wonder dat een huisvrouw, gelijk zij een van het allergrootste goed is, terwijl zij zo blijft, aan de andere zijde een van het allergrootste kwaad is, als zij ophoudt zodanig te zijn.

Wederom, alle zwaarigheden, gelijk de *elementen*, zijn moeilijkst en verdrietigst, als ze uit haar eigen plaats zijn; gelijk de goddeloosheid in predikanten, ongerechtigheid in rechters, omdat goddeloosheid in de een, in de eigenlijke plaats van godvruchtigheid is, ongerechtigheid in de ander, in de eigenlijke stoel van gerechtigheid; zo ook stof van ongemak, en moeilijkheid van een huisvrouw is verdrietiger, omdat ongemak in de eigenlijke plaats van troost is, een groot kwaad in de natuurlijke zitplaats van en grond van een groot goed. En wat groter oordeel of straf kan een mens wedervaren, dan at diezelfde dingen die hem eerst tot heil geordineerd waren, hem tot onheil gedijen? totdat *onze tafel ons tot een strik worde, Ps. 69:23. Onze bete broods, ons vergif, onze opgang, onze ondergang, ons vermaak, ons verderf; het hout van ons huis, een galg*, om ons daaraan op te hangen; dat onze huisvrouw, die het licht onzer ogen, en de vreugde van ons hart behoorde te zijn, ons tot zo'n gedurig oogzeer en hartzeer strekke, als dat wij het niet wel kunnen verdragen, noch geenszins daarvan kunnen ontslagen worden.

Ten vierde, is een huisvrouw zo'n grote weldaad, als hier te kennen gegeven wordt, diegene dan die in haar verkiezing zorgvuldig en voorzichtig geweest zijn, en in alle waarschijnlijkheid zodanige hebben bekomen, als hier gedacht wordt, die mogen met troost en vertrouwen met de zaak voortvaren, op goede hoop en verzekering van veel goeds daarin te vernemen, van veel voordeel daardoor te genieten en te ontvangen.

Het is het gevoelen van vele, dat als men zich tot de *echtelijke* staat begeeft, dat wij onszelf in een wereld vol zorgen, in een zee van bekommelingen, in een verwarde doolhof van ongemakken en moeiten steken; alsof de stand als een vervloekt land, niet anders, schoon nog zo wel beploegd en bearbeid, voortbracht als distels en doornen. Alsof alle geneugten en vreugde van des mensen leven vergaan waren, alsof hij al zijn goed kwijt ware, als deze trooster eens komt, en dat de mens lichtelijk nooit een vrolijke dag, ja of een vrolijk uur zou beleven; en dat diegene overzulks een vrolijk en troostelijk leven willen voeren, nooit behoorden te trouwen.

Om voorbij te gaan hetgeen hier mocht gezegd worden, dat geen manier van leven vrij is van kruis en wederwaardigheid: en dat men daarom juist andere manieren van leven niet schuwt of daarvan afstand doet ten opzichte van die zwaarigheden, die wij of onderworpen zijn, of daarin ons ontmoeten. Het is zulks dat de huwelijkse staat, gelijk ze zwaarder last heeft, zo ook veel meer zorgen meebrengt, dan een ongebonden leven doorgaans in zich heeft; evenwel worden die bekommelingen en zorgen gematigd met vele bijzondere vertroostingen die een ongehuwde staat mist: en die veel zwaarder wegen, als al hetgeen van die aard enige verslagenheid mocht veroorzaken, in diegene die ze zullen aanhangen, zo zij elkander dienen, en dat zij mogen leven, als man en vrouw samen behoorden te doen; uit welkers ontbering de onlusten, moeiten, onheilen en ellenden, die tegen deze staat ingebracht worden, doorgaans ontstaan; of omdat de echtgenoten niet wel voegen, of omdat zij niet weten, hoe zij haar naar behoren nevens elkaar zullen gedragen. Opdat ik ook verzwijg, dat men ten aanzien van diergelijke bekommelingen en zorgen, die noodzakelijk deze staat vergezelschappen, de huwelijke staat zou verfoeien en

verlaten, die anderszins zo profijtelijk is, en zo'n heerlijke instelling Gods is, gelijk *Clemens* wel terecht aanmerkt, een teken van een vieze en verwijfde aard, wel voegende die filosofen, die geheel op haar gemak en plezier zagen, en haar ganse heil en geluk daarin stelden, die overzulks ook haar navolgers aanrieten, *het ambt der overheid*, en de *echtestaat* te laten varen; doch gelijk dit van anderen is tegengesproken, die van een edelmoedige aard zijn, zo is het ook de Christenen onbetamelijk, die gans van een andere geest zijn, of behoorden te zijn, en al te zeer smakende naar kleinachting van die Goddelijke instelling, en naar ondankbaarheid aan de insteller van dien.

Ten vijfde, laat de getrouwde vrouw hieruit leren, waar zij zich naar te voegen heeft, om inderdaad *een huisvrouw* te zijn. Hoe zij haar man *meer goed doet*, *Spr. 31:12* hoe hij meer troost van haar ontvangt, hoe hij meer voordeel van haar geniet; hoe zij meer het ambt doet van een huisvrouw, hoe zij meer haar aanstelt naar de naam die zij draagt; en aan de andere zijde houdt zij op een huisvrouw te zijn, ja een vrouw, als zij ophoudt te zijn een middel van goed aan de man: aangezien de vrouw niet werd gemaakt dan voor de man, *1 Cor. 11:9* en ten goede van hem; en derhalve zo zij zodanig niet is, zo gedraagt zij zich niet naar haar oorsprong, en het zal tevergeefs zijn, dat zij de naam draagt van hetgeen zij niet is.

Eindelijk, hieruit mag de getrouwde man ook deze les leren: Hoe hoog hij haar behoorde te achten, die een middel is van veel goeds aan hem? *Geeft haar*, zegt *Sálomo*, *van de vrucht harer handen*, *Spr. 31:31*. Loont haar op dezelfde wijze. *Is het dat zij u goed doet alle de dagen van haar leven*, *Spr. 31:12*. Zo behoort gij dan alle de dagen van uw leven dor alle middelen, op allerlei wijze haar heil, haar tijdelijk, haar geestelijk, haar eeuwig heil te betrachten. Want goed vereist goed, en *de ene min*, zegt men, *brengt de ander in*; anders zo gij hierin gebrekkig wordt bevonden, haar goedheid aan u zal aan geen dag een getuige zijn, tegen u; en hoe zij nu beter tegen u is, hoe het u dan slechter gaan zal. Het ware u beter geen vrouw te hebben, of zo goed als geen, zij gij haar geen man zijt., al zo wel als zij u een vrouw is; zo gij niet al zo wel een instrument van goed zijt aan haar, als zij is aan u. Want ziet wat aan haar zijde nevens u vereist wordt, hetzelfde wordt aan uw zijde nevens haar vereist; waarnaar, indien gij u niet schikt, zo zijt gij haar niet meer een man, dan zij, zo zij daarin mocht komen te feilen, u een vrouw ware.

Vraag. Maar hoe zou men aan zo'n vrouw mogen geraken, als hiervan gesproken wordt, zou iemand mogen vragen? zo een vrouw die een middel zal zijn van zoveel goeds aan hem die haar heeft?

Antwoord.

Zij moet gezocht zijn, zegt *Sálomo*. Want onder het vinden is het zoeken begrepen, en die *zoekt*, zegt onze Heiland, *Luk. 11:10*, *die zal vinden*. Wij moeten ons niet inbeelden, omdat *Sálomo* elders zegt, *Dat huis en goed een erve is van de vaderen, maar een verstandige vrouw is van den HEERE*, *Spr. 19:14*. Dat men daarom geen naarstigheid aan te wenden heeft aan onze zijde, maar dat men stil zal liggen, of neerzitten, verwachtende dat God voor ons vrouwen uit de hemel zal doen neerdruipen, gelijk men zegt dat *dorpen op Timothei* gereedschap gekomen zijn, terwijl hij sliep. Neen; tenzij dat wij zoeken, en zullen wij niet licht vinden, als is het dat wij na veel onderzoek zodanige mogen bekomen, zijn wij daar gelukkig aan. Zodanige huisvrouw dan moet gezocht zijn.

En alzo zond Abraham zijn knecht uit om een huisvrouw te zoeken voor zijn zoon Izak; zo zegt Naomi aan haar schoondochters, dat zij een bekwaam portuur voor haar uitzoeken zal.

Daar is goede reden om zodanige te zoeken, om twee oorzaken.

Eerst, ten opzichte van de *schaarsheid en moeilijkheid*. Omdat zulke niet licht te vinden zijn. Zouden wij wel een man vinden als deze? zegt Farao van Jozef; te kennen gevende, dat zo een zeer kwalijk te bekomen is: en, *wie zal een deugdelijke huisvrouw vinden?* zegt Sálomo, *Spr. 31:10*. Gelijk hij elders zegt van een getrouwe vriend; *Elk een van de menigte der mensen roept zijne weldadigheid uit; maar wie zal een recht trouwen man vinden, Spr. 20:6*. Een die inderdaad die naam verdiend. Zo mogen vele vrouwen grote zaken beloven aan zichzelf, of andere voor haar aanvaarden; maar des niet te min, zo is het geen lichte zaak te vinden een goede huisvrouw, een die haar schikt naar de naam die zij draagt. *Vele priesters*, en nochtans ook weinige *priesters*, zegt een van de *ouden*, *vele in naam*, maar *weinige in kracht*. Zo vele vrouwen, en weinige wijven, mag een wel zeggen; *weinige* zulke, onder *vele*, daar Sálomo van handelt. *Goede huisvrouwen zijn*, zowel schaarse schepselen, als *getrouwe vrienden*. En hoewel ik van haar niet durf zeggen, als Elihu van een bekwame uitlegger, *Job 23:34*. En Sálomo van een verstandig man, *Pred. 7:28* en sommige andere van een getrouwe vriend, een uit duizend: Evenwel mag ik met recht zeggen, dat hier zowel als elders, *dat het meerder deel het beter overtreft*: Dat er meer onzuiver als zuiver metaal is; meer stenen als parels, gelijk *Diogenes Cynicus* eertijds een *man zocht onder een menigte van mannen*: Zo mag ook zulk een huisvrouw, als Sálomo hier van spreekt, gezocht worden, en somtijds ook kwalijk gevonden worden, onder een *menigte van vrouwen*.

Ten andere, ten opzichte van de waardigheid en voortreffelijkheid. 't Is wel de moeite waard: zijn zoeken behoeft hem niet te vervelen, zo het hem wel gelukt. Gelijk de moeilijkheid van te vinden zulks vereist zo is het ook dat de waardigheid van de gezochte zaak zulks belooft. Het is voorwaar geen wijsheid te zoeken naar beuzelingen, naar zaken van geen waarde, die niet de moeite waard zijn, als ze niet zonder grote moeite te bekomen zijn. Maar een huisvrouw is een heerlijke zaak; het is wel de moeite waard om haar te zoeken. Zij is een grote zegen, dan huis of erve, *Spr. 19:14*. En is het dat er zo veel zoeken doorgaans aan alle kanten vast is aan het ene, veel meer dan aan het andere.

Vraag. Maar hoe moet men haar dan zoeken?

Ik antwoord:

- Eerst, door een behoorlijke en vlijtige overdenking, van een zorgvuldig vernemen naar de aard, hoedanigheid, leven, handel en wandel van de persoon, die opgedragen, of ten huwelijk verzocht wordt: Of zij zo geconditioneerd zij, als een huisvrouw behoorde te zijn, en voor u bekwaam is. Want gelijkheid van portuur is het bijzonder, zowel als deugdzaamheid in het algemeen, is een voorname grondoorzaak van het heil en de weldaad die een huisvrouw toe te brengen heeft, degene aan wie zij gepaard is.
- Ten andere, door vrienden hulp en raad te gebruiken. Een middel voornamelijk, om te aanvaarden van degene die zelf nog onervaren zijn, of nog onder een anders voorgedij staan. Alzo heeft Jacob hierin zijns vaders Izaks raad gevolgd; recht tegen de daad van zijn broeder Ezau. En Ruth liet zich gezeggen door haar

schoonmoeder Naomi, hoewel zij de macht als *een natuurlijk moeder* over haar niet had.

- Ten derde, door haar aan te zoeken die haar ouders of voogden zijn, over degene daar zij naar sta, staande nog onder voogdij. Zo heeft Abrahams knecht gehandeld met de vrienden van Rebecca. En Sichem (hoewel hij van te voren al te voorbarig was geweest), met de broeders van Dina, en met haar vader Jacob, zelfs het licht der natuur haar daartoe aanleidende.
- Ten vierde, en voornamelijk, door het gebed tot God; gelijk als Abrahams knecht deed toen hij uitgezonden werd, om een huisvrouw te zoeken voor zijn jonge heer Izak: En gelijk als Izak deed, toen hij zijn afscheid nam van zijn zoon Jacob, hem onderwijzende hoe hij zich gedragen zou, aangaande een huisvrouw.
Want (en alzo treden wij tot het volgende *hoofdstuk*): *Een verstandige vrouw is van de HEERE*, zegt Sálomo, *Spr. 19:14*. Van God, dan is het dat een goede vrouw te bekomen is. En dat wel terecht:

Want:

- ? Vooreerst, *alles goeds is van God*. *Alle goede gave*, zegt Jacobus, *is van boven*, *Jac. 1:17*. En indien deze goede gave, dan ook deze buiten twijfel onder andere, zo niet boven andere, zijnde zo'n voornaam goed.
- ? Ten tweede, *kinderen*, zegt de Psalmist, *Ps. 127:3 zijn een erfdeel des Heeren: en des buiks vrucht is een beloning*. En Abraham gaf ik Izak, en Izak gaf ik Jacob en Ezau, zegt God bij *Jozua, hoofdst. 24:3, 4*. Is het dat kinderen zijn gave zijn, een huisvrouw veel meer; wij kunnen hen ook niet hebben zonder haar, noch haar zonder hem.
- ? Ten derde, *een ieder deugdzaame vrouw is Gods dochter*: Gelijk als Adam, *Luk. 3:38*, gezegd wordt te zijn *Gods Zoon*. *Gij zult mij tot zonen en dochteren zijn*, *2 Cor. 6:18*, zegt de Heere, de Almachtige. Hij heeft een bijzonder eigendom, meer dan gemeen, aan haar: Zij kunnen derhalve zonder hem niet verkregen worden.
- ? Ten vierde, *het huwelijk vereist een vereniging van zinnen, van genegenheden, van wil*. En het ware beter, dat mannen en vrouwen nooit samenkwamen, tenzij dat zij elkaar hartelijke liefde toedroegen, tenzij dat zij elkaar haar harten zowel als haar handen geven. Maar gelijk als des konings hart, zo zijn ook de harten van alle mannen en vrouwen in Gods hand. Gelijk hij ze ook alle gemaakt heeft, en die alle kent en verstaat; zo is het ook dat alle wendt en keert, waarheen het Hem belieft, niemand kan ook het hart van iemand gewinnen, noch wenden tegen zijn wil.
Nu, gelijk zodanige vrouw van God is; zo is het ook (hetwelk ook het laatste hoofdstuk was) dat *Hij een welgevallen getrokken heeft van den HEERE, die zulk een verkrijgt*.

Gelijk de man *die wijsheid krijgt*, *Spr. 8:35*. Zo ook de man *die een vrouw krijgt, een verstandige vrouw* (want een en hetzelfde woord wordt in beide plaatsen gebruikt) *die heeft een welgevallen getrokken* (dat is, een zonderlinge zegen, en zodanige die Hij aan Zijn gunstgenoten placht te bewijzen) *van den HEERE*. *Welgelukzalig is dan een iegelijk die den Heere vreest, die in Zijne wegen wandelt*, zegt de Psalmist, *Ps. 128*. *Zijn huisvrouw, de vruchtbare wijnstok*, komt in de eerste plaats, als een van de voornaamste zegeningen, en daarna zijn kinderen, die vrucht van deze kostelijke plant. En, *gelukkig is de mand*, zegt de zoon van Syrach, *die een goede vrouw heeft*, *Pred. 26:1*. En, *die bij een verstandige vrouw woont*, *Pred. 25:8*.

Nu dit zullen wij naarder en klaarder kunnen verstaan uit het *tegendeel*.

- Het is een effect van Gods toorn, een boze vrouw te hebben: *Op welken God vergramd is, die zal in een diepe gracht vallen, Spr. 22:14, Pred. 26:24.* En een vrucht derhalve van Gods gunst te bekomen *een goede vrouw, Pred. 26:3, 14.* Ja, hij heeft een bijzonder *welgevallen van den Heere getrokken*, die de ene mist (*wie goed is voor Gods aangezicht*, dat is, in de gunst Gods staat, *zal van haar ontkomen*, zegt Sálomo, *Pred. 7:28*) En een bijzondere gunst van God, dan de andere te hebben. Daar is een *enkele weldaad* in het ene; een dubbele zegen in het andere.
- Wederom, 't is *een bijzondere gunst Gods*: want gelijk het een gunst is, die zonder hem niet is te bekomen: Zo is het ook een gunst, die hij doorgaans niet iedereen laat toekomen, ja zelfs niet een ieder Godvruchtige. Menige vrome David is met een bespottende Michal gepaard, menige vrome en Godvruchtige Job, met een dwaze en onvriendelijke vrouw. Wij zien dat vele dagelijks kwalijk gepaard, en ongelijk van portuur zijn; tot haar grote hartzeer en verdriet. En onze ogen worden al te veel vervult, met de klachten van degene, die wel tonen kunnen, waar de schoen wringt, maar niet kunnen zeggen, noch gezegd worden, hoe zij verlichting zullen krijgen.
- En gelijk het een ongemene gunst is, die God aan iedereen niet verleent; zo is het een *zegen van groot gewicht*, daar Hij het gelieft te geven. 't Is een zegen die als *een hemel op de aarde* meebrengt; gelijk in het tegendeel een hel, als uit de hel voortbrengt, volgens het zeggen van een zeker heiden, *dat een ieder man als hij trouwt, of een goede, of een kwade geest in zijn huis haalt*; en dienvolgens maakt hij van zijn huis, tenminste voor hemzelf, of een hemel, of een hel.

Nu, de overdenking van de zaak zal mogen dienen, ten dele tot bestraffing, en ook ten dele tot vermaning.

Wat het laatste belangt, het zal vooreerst mogen dienen, om te bestraffen diegene die gans niet zoeken; die geen navorsing altoos doen; maar die zich vrouwen nemen, naar dat zij haar voorkomen, alsof zij er om steken, of om loten, gelijk sommige somtijds gedaan hebben. Indien gij een huis huren, of slechts een knecht in uw dienst zou willen aannemen, hoe vlijtig, zegt Chrysostomus, zou gij vernemen naar het gerief en ongerief, gemak en ongemak van het ene, wie daarin gewoond heeft, welke de burens zijn, enz. En van de eigenschappen en hoedanigheden, deugden en ondeugden van de ander, wie hij voor dezen gediend heeft, hoe hij zich in zijn dienst gedragen heeft, en hoe hij u lichtelijk mocht aanstaan, enz. En behoort gij niet veel nauwer te vernemen naar haar, dien gij lichtelijk tot uw huisvrouw zult aannemen? Opdat alzo oordeel en verstand, gelijk het behoort te zijn, de voortocht van zinnelijkheid mocht hebben, en haar geleiden, en niet haar volgen, en na haar komen. Temeer, aangezien gij uw huis, is het dat het u op ondervinding mishaat, mocht verlaten; of uw knecht, zo hij u niet aanstaat, mocht afzetten na behoorlijke waarschuwing; maar uw huisvrouw mag u de zak niet geven: zij moet uw leven lang, tenminste al haar leven lang, u bijwonen. Ja daar is geen vrouw bijna zo dwaas of onvoorzichtig, die een slechte aarden pot koopt, of zij zal ze eerst wel terdege bezien, beproeven of zij ook wel gaaf en heel is; veel minder zal zij kostelijk vocht in een fles doen, of zij zal eerst daaraan ruiken, of de fles een goede reuk heeft, of niet, en die eerst met water beproeven, eer zij die met water opvult. Daar mannen en vrouwen op avontuur trouwen, zonder enigszins na te vragen; zo zij slecht een schoon aangezicht hebben, dat is al daar zij naar omzien. Het was de schuld van degene voor de zondvloed, en de wortel en grondoorzaak van dat overdadig kwaad, 't welk die algemene zondvloed heeft veroorzaakt. Het is ook geen wonder, dat zulk haastig en onbedachtzaam doen, haastig berouw voortbrengt, in deze

zaken, gelijk het in rechtszaken, en in ander zaken doet: Dat liefde de haast verandert, daar ze nooit wel geworteld was, of gegrondvest: dat dezulke die vandaag om vrouwen het lot werpen, des anderen daags wederom gewillig zijn, daarvan af te scheiden.

Ten andere, zo dient het tot bestraffing der gene die wel inderdaad zoeken, maar niet recht zoeken; die zonder licht zoeken, ja die zodanig licht weigeren te gebruiken als men haar zou willen lenen, en haar aangeboden wordt, en dat, als zij meer van doen hebben, dat zij misschien zelf gewaar zijn, zodanig zijn zij, inzonderheid de jongere soort, die haar belgen met vrienden te rade te gaan, wanende dat zij *wijs genoeg zijn om zichzelf te raden* en zelf te kiezen, hetwelk het enig verderf en ondergang van vele geweest is, die geen nood gehad hadden, indien zij zich hadden willen laten gezeggen, ook van degene die haar toegedaan waren, en die bekwaam en ook gewillig waren om haar ten besten te raden. Maar die naar enige goede raad weigeren te luisteren, totdat het te laat zij, en zij met de roede van haar eigen maaksel dapper komen gegeseld te worden.

Ten derde, het dient om andere te bestraffen die op een andere wijze verkeerdelijk zoeken: zij kloppen aan de verkeerde deur, zij gaan niet recht te werk; die door onbehoorlijke middelen listen en lagen leggen voor de gemoederen, en genegenheden dergenen die zij vrijen. staande onder de voogdij van een ander, voorbijgaande aan haar ouders; En wie gelijk God haar in zijn plaats gesteld heeft, zo heeft hij ook ten dele haar medegedeeld zijn macht van te beschikken. Dezulke hebben geen zegen van God op haar zoeken te verwachten, zoekende tegen Zijn Woord en wil.

Ten vierde, deze inzonderheid zijn hier te bestraffen, die God geheel voorbij gaan, nooit opwaarts naar Hem zien: haar eigen naarstigheid misschien gebruiken, en met haar vrienden wel te rade gaan, maar die nooit denken op Hem, noch ooit naar hem om zien, die haar voornaamste Raadsman behoorde te zijn, haar beste Vriend, of Hem raad vragen, of Zijn consent te begeren. En geen wonder, dat zij Hem zo weinig achtende, na addenant gelijk hebben, zij hetgeen missen, dat zonder Hem niet is te bekomen. U zou het kwalijk nemen, dat iemand uw dochter kwam vrijen, zonder u ooit verlof te vragen. Veelmeer mag het God kwalijk nemen dat u Zijns dochters liefde zou zoeken te verwerven, zonder Hem verlof te vragen.

Ten vijfde, is zodanige *huisvrouw een bijzondere gunst Gods?* Zoekt u dan eerst met God te verzoenen, is het dat gij zou willen hopen, of begeren *een welgevallen van den Heere te trekken*. Is het dat gij naar een mans dochter staat, zo zult gij de wil van haar vader zoeken te bekomen: En is er voor dezen enige onlust tussen u en hem geweest, zo zult gij alle middelen aanwenden, om die weg te nemen, eer gij van hem zult verzoeken, dat hij zijn dochter aan u gelieve uit te huwelijken. Want weinig hoop zou gij kunnen hebben, om iets van die natuur bij hem op te doen, zo lang als er anders iets onevens tussen u ware. En hoe kunt gij hopen diergelijke gunst van God te verwerven, is het dat er enige vijandschap tussen u en hem zij?

Eindelijk, laat zodanige getrouwde personen die God in dezen gezegend heeft, hieruit leren wat oorzaak zij hebben, om Gode voor elkaar dankbaar te zijn.

Ja laat de twist en onenigheid die zij tussen andere mistrouwde mannen en vrouwen zien, en de dwarse bejegening aan elkaar, mitsgaders de velerlei onlusten en onheilen die daar doorgaans op volgen, een middel zijn om haar te herinneren, de grote

barmhartigheid en goedertierenheid Gods aan haar, en Zijn bijzondere gunst nevens haar, en om haar daardoor te dankbaarder aan Hem daarvoor te maken.

En aangezien dat zij elkaar van God hebben ontvangen, laat haar hierin trachten haar dankbaarheid aan God te bewijzen, door elkaar dichter aan God te brengen, door elkaar behulpzaam te zijn in de wegen Gods: Met elkaar te doen, als *Hanna* deed met haar zoon *Samuël*, gelijk zij hem van God had, zo heeft zij hem wederom aan God overgegeven; elkaar wederom aan God overgeven, en die zoeken over te geven, beter dan zij ze ontvingen. Hoe zij elkaar beter zullen maken, te beter zullen zij elkaar genieten: en te dichter zullen zij elkaar tot God brengen. Hoe man en vrouw meer vorderen in de vreze Gods, hoe zij troostelijker en geruster met elkaar zullen leven, des te beter zal het voor haar beide zijn.

EINDE.

Huwelijksplichten

Grondig en bondig voorgesteld uit
Colossensen 3: 18, 19

***Gij vrouwen, zijt uw eigen mannen onderdanig, gelijk het betaamt in den Heere.
Gij mannen, hebt uw vrouwen lief, en wordt niet verbitterd tegen haar.***

Zonder geloof, zegt de apostel Paulus, *Hebr. 11:6, is het onmogelijk Gode te behagen. En het geloof*, zegt de apostel Jacobus, *is zonder de werken dood, Jacob. 2:26*. Twee dingen dan worden er noodzakelijk vereist van een ieder Christen, *een oprecht geloof*, en *een vroom leven*. De mens kan niet leven dan door een levendig *geloof*, en het *geloof* is niet levendig zonder een *heilig leven*. Hierom is het dat de apostel zowel deze, als in andere van zijn zendbrieven aanlegt, ten dele om de gronden en de lering des geloofs voor te dragen, en ten dele om de gelovige te onderwijzen in de manier van hun leven.

Ieder mens heeft doorgaans twee bijzondere beroepingen, 1 Cor. 7:20, 24 een *algemene* en een *bijzondere*; het algemeen beroep van een Christen, en enig bijzonder beroep in die particuliere stand daar God een ieder toe beroepen heeft. De apostel geeft hier, als elders, ons enige regelen, hoe wij ons in beide te gedragen hebben; waarvan sommige algemeen zijn, betreffende alle mensen in het algemeen, voor zoveel als ze Christenen zijn, in het vorige deel van dit kapittel. Sommige zijn speciaal voor bijzondere personen, in hun bijzondere stand, naar dat zij lage of hoge personen zijn, door een natuurlijke of burgerlijke band aan elkaar verknocht; zoals in de woorden van mijn tekst, en zo voort.

En in dit deel stelt de apostel voor de plichten;

1. Van man en vrouw
2. Van ouders en kinderen
3. Van heren en knechten

1. De plichten van man en vrouw zijn in de woorden van mijn tekst. De plicht van de vrouwen in het eerste, en van de mannen in het laatste vers.

In welkers verhandeling wij zullen aanmerken:

- Eerst: - De orde
- De materie

Wat de orde belangt, de apostel is hier, als altijd, pertinente.

Tevoren, begon hij eerst met geloof, en toen kwam hij tot het leven; omdat het geloof de wortel is, en een vroom leven de vrucht; en zonder wortel kan er geen vrucht zijn. Hierom wordt er gezegd, *dat het ganse leven der ongelovigen niet anders is dan zonde, en daar kan niets goed zijn, zonder het opperste goed*. Want het is niet min waarachtig van het bijzondere geloof, 't welk de apostel verhaalt van het algemeen geloof, dat *al wat uit het geloof niet is dat dat zonde is*, Rom. 14:23.

Hij ving eerst aan met de algemene regelen des levens, en toen kwam hij tot de speciale regels. Omdat, hoewel Aristoteles van gevoelen was dat *een mens een goede mens* mocht zijn, en evenwel geen goede burger, of een goede magistraatspersoon, of

een goede meester, en nochtans niet een goede man. Dat evenwel de mens in der waarheid geen goede man, vader of heer kan zijn, tenzij dat hij eerst een goede Christen is. Ten minsten niet zo goed, als dat hij zelve daardoor troost of voordeel behale, of anderen naar behoren gediensdig zij.

Hier begint hij ook met de plicht van getrouwde personen, en eerst met de vrouwen.

Eerst vangt de apostel alhier, gelijk als elders aan, met de plichten van getrouwde personen, man en vrouw; en al zo vaart hij voort tot de plichten van kinderen en ouders, in de tweede plaats, en van knechten en heren, in de derde plaats.

Eerst, omdat dit gezelschap het eerste is, dat ooit in de wereld was. En derhalve, gelijk het was het eerste in nature, zo is het ook het eerste in orde; de apostel begint eerst, met het gene in de loop der nature het eerste is.

Ten anderen, omdat dit de fontein is, daar de andere uitvloeien: en de stroom kan niet zuiver en klaar vloeien, tenzij dat de fontein eerst gezuiverd en klaar gehouden worde. De apostel begint dan verstandelijk met de hoofdader, opdat een goede orde bevestigd zijnde in dit voornaam gezelschap, het des te beter stand mag houden in andere, die daar uit voortkomen, en daar van afvloeien.

En dit stuk aldus aangemerkt zijnde, zal vooreerst dienen om aan te wijzen, wat de voornaamste oorzaak is, dat de plicht zo veel verzuimt wordt, in vele huisgezinnen, in kinderen nevens hare ouders, in knechten nevens hare heren en vrouwen; omdat de hoofden onder elkaar, *geen onderlinge plichten van eendracht en enigheid, van liefde en getrouwheid, betrachten*. En alzo is de verzuiming van plicht en verschil tussen haar een oorzaak, dat het ene of beide niet geacht wordt van degene, die van haar behoorde geregeerd te worden: een oorzaak zijnde, dat knechten en kinderen nalatig zijn in hare plichten, nevens elkaar, gelijk zij ook in hare plicht onder den anderen gebrekkelijk zijn; ja 't is dikmaals een rechtvaardig oordeel Gods, den enen door den anderen te straffen. Gelijk als weerspanningheid jegens de Schepper, door weerspanningheid in het schepsel; zo ook verzuiming in opperhoofden van plichten haar van God bevolen, door verzuiming van plicht aan haar, in de gene die haar van haar zouden laten regeren.

Ten anderen, dit zal getrouwde lieden, die hoofden van huisgezinnen zijn, tot vermaning dienen, begeren dat alles in het huisgezin wel ga, dat zij dan die plichten die haar God, ten opzichte van elkaar belast heeft, wel behartigen. Dit zal maken dat plichten, zo van haar aan anderen, als van anderen aan haar, ordentelijker toegaan, gelijk het in het tegendeel doorgaans een groot beletsel is van beide. Is het dan dat getrouwde personen willen, dat andere hare plicht aan haar bewijzen, zo moeten zij eerst aan elkander bewijzen, 't geen gevoegelijk en behoorlijk is: gedenkende dat de behoorlijke betrachtting van onderlinge plichten aan den anderen, haar bekwamer zal maken, om anderen gediensdig te zijn, en anderen wil-vaardiger, om zelfs haar ten dienste te staan.

Nu in de naaste plaats, gelijk de apostel met getrouwde personen, man en vrouw aanvangt; zo is het ook dat hij hier van deze twee, de plicht van de vrouw eerst aanroert. Een manier die beide Petrus en Paulus gestadig oefenen, zo hier als elders, dat hij eerst met des vrouws plicht beginnen, en dan tot des mans plicht treden; en dat om tweeërlei oorzaken.

- Eerst, om aan te wijzen de onderdanigheid des vrouws, ten opzichte van de man; want dit kunnen wij merken, dat de apostel altijd met de plicht van de mindere begint; eerst der kinderen, dan der ouders; eerst der knechten, dan der heren; eerst des vrouws, dan des mans.
- Ten anderen, om te tonen waar de plicht aan de vrouws kant haar aanvang moet nemen; zij moet haar begin hebben van de minder, en alzo opvaren tot de meerder; want de liefde gaat nederwaarts: de plicht klimt opwaarts. Zij begint aan de minder, en alzo gaat ze op tot de meerder. Des vrouws plicht is als het fundament, daar des mans plicht op gebouwd wordt. 't Is het gene gediensstigheid en eerbiedigheid van de man halen moet. Gij mannen insgelijks, zegt den apostel Petrus, woont bij haar, 1 Petr. 3:7. Hebbende te voren gesproken, hoe de vrouw haar te gedragen heeft, nevens hare man. Niet dat het den meerdere vrij staat, zijnen plicht na te laten, ingeval de mindere slof en onachtzaam zij, in het volbrengen van de hare, maar om in de loop der nature aan te wijzen, wie van beide met plicht te bewijzen, behoorde aan te vangen.

En dit dient eerst om de vrouw te vermanen voorbarig te zijn, in het volbrengen van zodanige goede plichten, als God aan haar zijde is vereisende; en niet op termen van condities te staan, zeggende: *Laat hem doen wat hem toekomt, en ik zal doen dat mij toekomt*. Wilt u doen dat hem toekomt, daar is geen middel aan het woord en de wil van God meer conform, met de loop en orde der nature meer overeenkomende, dat tot dien einde lichtelijk meer gelukken, en effect sorteren zal, en vergezelschap gaan met Gods zegen, dan de zorgvuldige betrachting van uw plicht aan hem, als welke niets krachtiger is, om eer van hem te behalen. Met een woord, des vrouws voorname plicht alhier is onderdanigheid, des mans voornamelijk liefde, en daar is niet dat bij een goedaardige natuur zo veel vermag, om van hare liefde, en alle plichten der liefde te vorderen, dan een vrijwillige onderwerping en gelatenheid, vloeiende uit liefde in de persoon, die te lieven is.

Wederom, dit geeft te kennen, bijaldien enige nalatigheid of oorzaak van ergernis zoude mogen opstaan, tussen man en vrouw, wie de minste behoorde te zijn: al is het dat de man uit discretie, (aangezien dat hij is, of behoorde te zijn de verstandigste, en de vrouw voor de zwakste gehouden wordt; gelijk Abraham Lot aanzocht, hoewel alleszins de voornaamste). De vrouw nochtans is van plichtshalve veel eer schuldig verzoening te zoeken: (alzo de apostel te kennen geeft, daar hij zegt, dat zij haar met den man verzoene, 1 Cor. 7:11. En gelijk wij zien dat er in alle standen toegaat, dat de mindere de meerdere, altijd aanzoekt) en alzo eerst aan haar zijde af te breken, die opschorting van plichten, die daar op is gevolgd.

Tot zover van de orde.

Nu komen wij tot de materie. Waarin, aangaande des vrouws plicht, eerst voor gedragen, wij twee dingen hebben aan te merken:

De voorname plicht, en de manier van dien.

De voorname plicht, aan des vrouws kant, is onderdanigheid; of onderwerping. 't Geen de apostelen van Christus zowel Paulus als Petrus haar gedurig afvorderen: *Efeze 5:22, 1 Timoth. 2:11, 1 Cor. 14:34, 1 Petr. 3:1, 5*. Waarvan men in het algemeen geen ander reden behoeft te geven, dan die de apostel Paulus hier ter plaatse voorstelt, omdat het een zaak is die zo betaamt. God is een God, gelijk van orde en vrede, zo ook van hetgeen eerlijk en betamelijk is: en daarom wil Hij dat alle dingen *eerlijk en met orde geschieden, 1 Cor. 14:40*. Dat nu de vrouw haar zou buigen onder

de man, is betamelijk, en het tegenovergestelde onbetamelijk. 't Welk verder naakter blijken zal, is dat wij aanmerken, dat de man meerder is, en de vrouw minder; dat de man is als het hoofd, de vrouw als het lichaam of de rib.

Wat het eerste belangt, daar kan geen gewoonlijke onderhandeling en omgang of verkering zijn, tussen de persoon en persoon, of er moet een meerder aanzienlijkheid aan de ene kant zijn, en een toestemming van dien, aan de andere kant. Daar zij nu gelijk zijn, daar zoude enig verschil, enige zwaarigheid mogen voorvallen, wie de hogere hand zal bekleden, en zij nemen het doorgaans, naar dat het valt, bij beurten; maar daar een schijnbare ongelijkheid is, daar moet zich buiten twijfel het mindere buigen voor het meerdere.

Hier nu is de man het meerdere, en de vrouw de mindere, alzo de apostel elders bewijst, beide uit de schepping en na de val.

Uit de schepping als blijkt aan de orde, manier en einde van dien.

Aan de orde van dien.

Aangezien de man eerst geschapen werd, en niet de vrouw, 1 Tim. 2:13. En hierom heeft de man de eerstgeboorte, als de eerstgeborene in het huisgezin; ten aanzien waar van God spreekt van Eva tot Adam, als van Abel tot Kaïn, *Uw begeerte zal tot hem zijn, en hij zal over u heersen*, Gen. 3:16, Gen. 4:7.

Aan de manier van dien, doordien de vrouw uit de man genomen is, en niet de man uit de vrouw, Gen. 2:23. Zij had haar wezen eerst uit hem, Gen. 2:22, gelijk haar kinderen nu uit haar hebben: En in dit aanzien wordt gezegd, dat *de vrouw de heerlijkheid des mans is, gelijk hij het beeld en de heerlijkheid Gods is*, 1 Cor. 11:7.

Aan het einde daar van; overmits de vrouw om de man geschapen werd, en niet de man om de vrouw, 1 Cor. 11:9. *Zij is gemaakt om hem een hulpe te zijn*, Gen. 2:18. En het is een algemene regel, dat het einde heerlijker is, dan hetgeen dat daar naar aftrekt.

Noch is deze orde omgekeerd, maar bevestigd door de val, Gen. 3:16. Aangezien dat de vrouw was gelijk de laatste in de Schepping, 1 Tim. 2:13, zoo de eerste in de overtreding, 1 Tim. 2:4. Gelijk des apostels woorden uitgelegd moeten worden, daar hij van die zaak handelt; en zo werd zij een bewegende oorzaak om den man tot kwaad te lokken, Gen. 3:6, 12.

Wederom, de man is als het hoofd, en de vrouw als het lichaam.

De man is het hoofd der vrouw, en Christus het hoofd eens iegelijken Mans: En God het Hoofd Christi, 1 Cor. 11:3. Gelijk dan Christus Gode onderworpen is, en de man Christi, zoo is ook de vrouw den man onderworpen. *De man is het hoofd der vrouw, gelijk ook Christus het Hoofd der Gemeente is*, Efeze 5:23. En daarom, *gelijk de Gemeente Christus onderdanig is, alzo ook de vrouw haren man*: En de man heeft de vrouw te regeren, als het hoofd of de ziel het lichaam doet; En gelijk het tegen de orde der natuur is, dat het lichaam het hoofd zou regeren, zo is het niet strijdig tegen de loop van alle goede orde, dat de vrouw de autoriteit aan haar zou nemen, om over haar man, haar hoofd te heersen.

Ja, de plaats daar zij uitgenomen is, wijst zulks aan. Zij werd genomen uit de zijde, zij werd uit een rib tot een vrouw gebouwd, Gen. 2: 21, 22. Hierom wordt er gezegd van Lamech, die zich eerst twee vrouwen nam, Gen. 4:19, dat hij een rib in tweeën deelde; En van den duivel Job door zijn huisvrouw verzoekende, dat hij een doorgang zocht te maken, door een rib tot het hart. Gelijk het derhalve een monstrueuze zaak is in de

natuur, dat een rib in het lichaam gelijk, of boven het hoofd zou staan: zo mogen wij ook hier zeggen, dat een heersende vrouw zelf een monster in de natuur is.

De nuttigheid van dit hoofdstuk zal mogen dienen, ten dele tot bestraffing en ten dele tot vermaning.

Tot bestraffing, om die vrouwen te beschuldigen en te bestraffen, die naar voogdijschap en heerschappij staan; die zoeken te heersen over degene, aan wie God haar niet alleen bevolen heeft, maar wie hij haar ook heeft onderworpen; en alzo die orde schenden, die God zelf in de natuur bevestigd heeft, een zaak, die doorgaans, door Gods rechtvaardig oordeel beide personen oneer en verachting toebrenge, ja dikmaals een gehele ondergang van haar stand en staat veroorzaakt. Want hoewel het de vrouwen voor een eer mogen achten, zo is het nochtans inderdaad voor eer en oneer voor haar. Een heersende vrouw wordt al zo zeer veracht en bespot vanwege haar heerschappij over haar man, als hare man om zulks toe te laten; en dat niet alleen onder Godvrezende en Godsdienstige lieden, maar zelfs ook onder degene, die enkel natuurlijke mannen en vrouwen zijn; ja, 't is de naaste middel om alles tot verderf te brengen. Want daar de vrouw haar tegen de man stelt; zo is er niet anders, als doen en herdoen, en alzo gaan alle dingen terug, en het ganse huis raakt onder de voet, alzo door een jammerlijke ondervinding al te dikmaal blijkt.

't Welk derhalve dienen mag tot vermaning, om een iedere Christenvrouw te vermanen, om in heilige wijsheid en Goddelijke bescheidenheid haar plaats en ambt te leren kennen, en haar zinnen, en haar wil, haar genegenheid en haar werken daarnaar aan te leggen: ja al is het dat zij zelf van een hogere geest is, en in sommigen aanzien van meerder gaven, als is het dat de middelen van haar meest vandaan komen, nochtans om haren man te erkennen, daar hem God voor gesteld heeft, om haar meerder te zijn, voor zo veel als hij haren man en haar hoofd is, (welke erkenning de grond des plichts is, daar hier op gedrongen wordt; gelijk het tegengestelde gevoelen alle gemoedelijke bejegening hier in afsnijdt) dat zij gewillig het juk lijden, en de last dragen, die God, volgens zijn instelling, haar opgelegd heeft: en niet alleen het tegengestelde vermijden en na te laten, maar zelfs te haten en daar een gruwel van te hebben, als hetgeen verfoeilijk is voor God, hatelijk voor de mens, en haar beide nadelig.

Omdat dit nu beter mag geschieden: zo zal het niet ongevoegelijk zijn onderscheidenlijk te verhandelen zodanige particuliere plichten, die uit de onderwerping of onderdanigheid spruiten, die de apostel aan deze kant vordert.

Wij moeten niet menen, dat deze onderdanigheid bestaat in uitwendige voorbeelden en complimenten gelijk de geveinsden in ceremoniële onderhoudingen alleen hare Godsdienst stellen: maar veel eer in een getrouwe en zorgvuldige, in een gedurige en gemoedelijke oefening van zodanige plichten, die daar vloeien uit een innerlijke erkenning van hoger macht en plaats, die God aan den man gegeven heeft, ten opzichte van de vrouw.

En deze plichten zou men tot drieërlei hoofdstukken kunnen brengen, tot:

1. Eerbiedigheid
2. Gehoorzaamheid
3. Hulp

De eerste plicht is eerbiedigheid, welke behelst twee zaken:

1. Eer

2. Vrees

Eerst, eer, de algemene plicht van alle mindere vereist in het vijfde gebod: (waarin alle minderen begrepen zijn, onder enerlei soort, zo ook haar plicht onder enerlei benaming) specialer dit bijzondere hoofdstuk toegepast, in dat *bevel des konings Ahasveros, dat alle vrouwen haar mannen eer geven, van de grootste tot de kleinste toe, Esther 1:20*. En het bestaat in een eerbiedige en ontzaglijke bejegening nevens haar: (geprezen in Sara's bejegening van Abraham, die een eerbiedig gevoel van hem had, als haar hoofd, eerwaardiglijk van hem sprak als haar heer) dat als zij minlijk en vriendelijk zijn met elkander, niet onhebbelijk aangaan; noch als zij oneens worden, met trotse en spijtige woorden hun mannen niet bejegenen; maar dat zij zich wachten voor alle oneerbiedige en vuile woorden, en van haar onbehoorlijk en onfatsoenlijk bejegenen; gelijk als deed Izebel aan Achab; *Zou gij nu het koninkrijk over Israël regeren? 1 Kon. 21:7*. of Michal aan David, hem verwijtende zijne dwaasheid, *Springende en huppelende voor de Ark des Heeren, 2 Sam. 6:20*. Welke reden, gelijk het een bewijs was, *dat zij hem in haar hart verachtte, 2 Sam. 6:16*. Zo werd het ook rechtvaardig van God in haar gestraft met onvruchtbaarheid, als een overtreding zijner instelling, *Zij had geen kind, tot den dag haars doods toe, 2 Sam. 6:23*.

Ten anderen, vrees, niet een knechtelijk of slaafachtig ontzag, maar een liberale, vrijwillige en openhartige vrees; (gelijk die vrees, die de Godvruchtigen Gode toedragen:) also de apostel Petrus te kennen geeft, daar hij den enen buitensluitende, den anderen nochtans bevordert, 1 Petr. 3:2. Een vrees spruitende uit liefde, en vermengd met liefde; bestaande in een begeerte, om alles zo te doen, opdat zij hare mannen mogen behagen en tevreden stellen, in een zorg van alles te schuwen en te mijden, dat haar mishagen of ongenoegen mocht.

Al waar nu die vrouwen met recht te beschuldigen en te bestraffen zijn, die op het welbehagen van haar mannen niet passen, maar op haar eigen wil alleen. Wil hij tevreden zijn, zo is het wel; wil hij niet, hij mag het laten, het is haar als eens, hij heeft de verbetering in zijn hand. Dit is niet om het werk naar het richtsnoer af te meten, maar het richtsnoer naar het werk: dat des mans wil zich reguleert naar des vrouws wil, daar God geordineerd heeft, dat des mans wil een richtsnoer zou zijn voor des vrouws wil, niet des vrouws wil voor des mans wil. En gelijk zo Petrus zegt van knechten, dat zij haar hebben te schikken naar hare harde heren, 1 Petr. 2:18. Zo ook hier, al is het dat des mans wil hard en dwars zij, zo ze niet goddeloos zij, des vrouws wil is niet recht voor God, zo ze haar niet voegt naar de zijne.

Wat zullen wij dan zeggen van degene, die gaarne, zo men zegt, tegen de stroom willen zwemmen, die haar al willens ten hare mannen kanten, en die doen, 't geen zij wel weten dat hare mannen niet kunnen noch willen gedogen? Niets is er dat zo lichtelijk onlust tussen haar beiden baart, en den man haar nauwer in den toom doet houden, gelijk men ziet dat de mens in zacht en stil weer zijn klederen los laat hangen, die hij in onstuimig weer opschoort. Zulke vrouwen behoorden te gedenken, dat *een zachtmoedige en stille geest, kostelijk is voor God, 1 Petr. 3:4*. En in 't tegendeel, een kribbige of onrustige geest in een vrouw, is een hatelijke en verfoeilijke zaak, bij God en den mens.

De tweede plicht is gehoorzaamheid, van Petrus voorgesteld, in het voorbeeld van Sara, *gelijk Sara Abraham gehoorzaam is geweest, 1 Petr. 3:6*, en dezelve ziet op twee dingen:

- Vermaning
- Raad

En derhalve bestaat ze in haar van en door hem te laten vermanen en raden.

Eerst tot vermaning, in haar van hem te laten vermanen: en in zijn vermaningen ten goede aan te nemen; en in gewillig te zijn, om te verbeteren hetgeen hij haar zegt kwalijk gedaan te zijn. Niet dat hij gereed zij hem toe te grauwen en te snauwen, en hem met gelijke munt te betalen; noch daarop lang te staan peinzen, of een zuur en stuurs gezicht te geven (gelijk de manier van velen is, als zij ergens over bestraft worden) als of zij hem moede wilde maken, van haar ooit weer te vermanen; maar hetzelfde met stilheid en zachtzinnigheid aanhorende: Gedenkende, dat als de man haar vermaant, God haar door hem vermaant: En dat zij naar hem luisterende, naar God in hem luisterde. Gelijk zij in het tegendeel hem versmadende, God en zijne instellingen in hem versmaad. Ja al is het dat de man haar zonder oorzaak mocht komen te bestraffen (gelijk dit in de beste en kloekste gebeuren mag), zo zal het aan de vrouws zijde wijselijk en verstandig gedaan zijnde, zulks geduldig aan te nemen, als of daar toe rechtvaardige oorzaak ware, dan dat zij hem daar trots en spijtig op zoude antwoorden: Gedenkende *dat het is*, also ener wel zegt, *een teken van goedaardigheid, een schuld te met te bekennen, zelfs daar geen is: niet met liegen en veinzen, (want dat is gans ongeoorloofd)* maar in hetzelfde geduldig te lijden en te verdragen, zijnde zo wilvaardig te veranderen 't geen gedaan is, als of het anders gedaan werd dan het behoorde.

Ten anderen, tot raad, in haar van hem te laten raden; in raad van hem aan te nemen, en de raad van hem gegeven, na te volgen: in haar te laten van hem raden en onderrichten, aangaande haar eigen persoon, haar kleding, haar omgang, haar gezelschap, en het bewind van huiselijke zaken, 1 Petr. 3:5, 6. Gelijk als Sara Hagar niet wilde van haar doen, zonder Abrahams bewilliging; Gen. 21:9, 10. Noch Rebecca haar zoon Jacob wegzenden zonder Izaks raad; in welken aanzien de man genoemd wordt des vrouws leidsman, Spreuken 2:17, als zijnde de persoon, door wie zij voornamelijk haar moet laten onderrichten en leiden.

't Welk nochtans zo niet is te verstaan, als of de vrouw in sommige gelegenheden haar man niet mocht vermanen, noch raden. Want hetgeen een knecht somtijds vrij staat, 2 Kon. 5:3, 13, 1 Sam. 16:15, 16, staat een vrouw nog veel meer vrij; doch hierin moet men een heilige wijsheid en bescheidenheid gebruiken. Dat vermaning op zijn tijd en pas geschiede, als dat van Abigaël aan Nabal; en met een behoorlijk respect en beschouwing van des mans persoon en plaats; dat in het raden de vrouw altijd gedenke wat eigenlijk haar ambt is; en derhalve de zaak liever vraagsgewijze voorstelle, of als raad vorderende, gelijk als Rebecca de zaak van verre aan Izak schijnt voor te dragen, en hare raad en gevoelen onder zijn oordeel en verstand buige, gelijk als Esther deed onder het oordeel van Ahasveros; dat zij haar gewillig tone, in het gehoorzamen, zo het hem anders raadzaam dunken zal: en met enen de zaak zo te bestieren, dat zelfs die dingen die door haar raad wel gedaan worden, hare man of door andere, of door haar niet onteert, maar geëerd worde: dat alles wat door haar onderlinge toestemming geschiedt, liever uit hem mag schijnen voor te komen; gelijk als Izebel alles met *Achabs signet verzegelde*, 1 Kon. 21:8. En Esther alles in des *Konings Ahasveros naam* schreef. Want gelijk als des trompetters eigen stem nergens zo luide of zo sterk is, als het geluid dat de trompet van haar geeft, als het daardoor passeert: Zoo zal ook een ieder daad in het huisgezin meer kracht en aanzien bekomen, als ze door des mans handen gaat, en met zijn eigen signet bevestigd, en als verzegelt is.

En alhier is te bestraffen de gewoonte van die vrouwen die alles naar haar eigen hoofd willen doen, die alle dingen naar haar eigen zin willen uitrichten: die het haar belgen met hare mannen raad te plegen, of die te volgens in hetgeen daar zij toe geraden worden. En alzo is het dat ongehoorzaamheid een verachting des man in haar baart, en verachting veroorzaakt toorn in hem, hetwelk den weg baant tot vele zwaarigheden. Dezulken moeten weten, dat in haar te ongehoorzamen, zij God in haar ongehoorzamen, zij hem tegen haar ophitsen: behalve dat zij niet anders als een kwaad gerucht buitenshuis, en een onrustig leven binnenshuis, daardoor verwerven. En daarom behoorde een wijze en verstandige vrouw liever te kiezen, of het raadzamer te achten (als in de zaak die bevolen of aangeraden wordt, enige zwaarigheid of onheil steekt; Hoewel zij die bij manier van verschoning mag voorstellen; Doch evenwel zo de man daar op zal willen aandringen) haar eigen vrede en de vrede van een goede consciëntie te kopen, vrede met God en haren man te bekomen, door een zachtmoedige en stille gelatenheid, dan te breken of te hazarderen de overtreding van beiden door haar kribbige wederstand.

Maar bovenal, zeer lichtvaardig is het doen der gene die haar zelve willen aanmatigen, de ganse eer van dingen, door onderlinge toestemming en raad gedaan: en die haar zelve zoeken te eren door haar mannen te onteren, wie God haar belast heeft te eren, en wiens eer zij als haar eigen behoorde te achten. Want als God zegt, *dat de vrouw de heerlijkheid des mans is, 1 Cor. 11:7.* En dat *een kloeke huisvrouw een kroon haars heren is, Spr. 12:4.* Zo geeft hij te kennen dat een vrouw alle genadegaven Gods haar geschonken, ter ere van haar man behoorde aan te leggen. En in het tegendeel, is zij hem een schande en oneer, als zij tracht wijzer te zijn als hij. En laat alhier in 't voorbij gaan de man deze plicht ten dele leren, al eer wij daar directelijk op komen. Is: dat de vrouw haar te buigen heeft onder haren man: moet zij haar van hem laten raden en vermanen: Dan komt het hem toe te regeren, te vermanen, en raad te geven.

En derhalve, aangezien hij beroepen is tot een leidsman, van zijn huisvrouw, zo moet hij arbeiden om heilige wijsheid, en geestelijk verstand, opdat hij bekwaam mag zijn op een goede wijze en ten nutte haar te leiden en regeren; En hij behoorde zelf wel kloek en verstandig te zijn, die een ander regeren zal; anders, gelijk de apostel zegt, *1 Tim. 3:5: Hoe zal iemand voor de Gemeente Gods zorg dragen, die zijn eigen huis niet weet te regeren?* Zo ook, hoe zal hij een ander kunnen regeren, die hem zelven niet kan regeren?

Ten opzichte hier van ook ouders, gelijk zij niet al te haastig moeten zijn om hare kinderen uit te geven, eer zij tot bedaring komen: zoo moeten zij ook zorg dragen (inzonderheid daar zij enig gebrek hier in bespeuren) om met alle bekwame middelen haar daar toe te vorderen: opdat alzo door haar vlijtige zorg en bevordering, 't geen gebrekkelijk is, aan haar kant terecht gebracht mag worden.

Dit dan is tot bestraffing van de onbedachtzaamheid van sommige mannen, die uit een trotse dwaasheid, of zotte slapheid alles willen laten rusten op de vrouw, het zwakste vat, zonder haar hun zin en mening bekend te maken, hoe zij de zaken in de huishouding zouden willen aangelegd hebben; en die nochtans tieren en razen, of vrantig of neuterig worden, zo alles niet naar hun zin toegaat: 't Welk, gelijk het veel onrust in des vrouws gemoed baart, alzo niet weet wat haar man behaagd, maar dat zij daarnaar staan moet: Alzo is het ook dat het die lust en wakkerheid beneemt, die bij de uitvoering van zodanige plichten behoorde te zijn; naardien het onzeker is, als zij

al alle mogelijke vlijt en arbeid heeft aangewend, hoedanig hem de uitkomst gevallen zal.

Het strekt ook tot berisping van zulke kribbige en neuterige mannen, die, als haar iets afgevraagd, of met haar te rade gegaan wordt, voorts gramstorig worden, klagende over de dwaasheid van hun vrouwen, die niet weten, hoe zij met deze en die zaken te werk zullen gaan. Want waartoe heeft u God tot een *leidsman*, *Spr. 2:17* over haar gesteld, dan omdat de vrouw des mans raad doorgaans van doen heeft? Gelijk dan *des Priesters lippen de wetenschap moesten bewaren, en men uit zijn mond de wet moest zoeken, Mal. 2:7*. Zo behoorde des mans hoofd, wijsheid en raad te bewaren, voor zijn vrouw, en zij moet met hem te rade gaan, *1 Cor. 14:35*. Daarenboven, zo is het dat huiselijke zaken dikwijls niet simpel ten besten, op het allerwijst gedaan mogen worden, maar naar het welbehagen en vergenoegen des mans. En hierom behoorde een wijs en verstandig man zich veel eer te verheugen, dat zijn vrouw zo zorgvuldig is, om zijn mening te weten, en alle dingen naar zijn zin te doen, dan dat hij over haar verstoord zoude zijn, om haar zorgvuldigheid hier in.

De derde en laatste plicht aan des vrouws kant is, behulpzaamheid.

Want zij is haren man tot een *hulpe*, *Gen. 2:18*, gemaakt: En dat inzonderheid op tweeërlei wijze, in zijn zaken, en in de huishouding.

Eerst in zijnen arbeid en negotie; in huiselijke zaken, inzonderheid zaken binnenshuis. In welken aanzien de apostel *wil, dat de vrouwen het huis bewaren, Tit. 2:5*. En de heidenen hebben onder andere inzichten, van de huisslakken en schildpadden, een zinnebeeld der vrouwen gemaakt; En de apostel Petrus schijnt die niet min aan te wijzen, daar hij wil dat de *mannen* veel eer *bij hare vrouwen wonen, 1 Petr. 3:7*. Dan hare vrouwen bij hare mannen.

De zaken van deze soort daar de vrouwen in bezig moeten zijn, zijn:

- Eerst de naartstige en zorgvuldige opvoeding van de kinderen, daar het God haar zal gelieven mee te zegenen.
- Ten anderen, de vlijtige en wakkere opzicht over het ganse huisgezin, haar onderwijzende en vermanende, naar eis der zake; haar gevende haar werk en bescheiden spijze.
- Ten derden, in het voorraad des mans zuinig waar te nemen, dat het niet verminderd noch verwaarloosd worde.
- Ten vierden, een gestadige en vlijtige betrachting van iets, naar de kracht en gelegenheid zullen toelaten, tot bevordering en vermeerdering van haar stand. Want een wijze vrouw, zegt Salomo, *bouwt haar huis, Spr. 14:1*. En een goede huisvrouw, also zijn moeder haar beschrijft, *staat op als het nog nacht is, Spr. 31:15. Haar lamp gaat des nachts niet uit, Spr. 31:18*. Gelijk zij niet gedooft dat iemand in het huis ledig zit, zo is ze zelf niet ledig, *zij zoekt wol, en vlas, en werkt met lust harer handen, Spr. 31:13*. Zij acht het voor geen oneer haar handen vuil te maken, maar *zij gordt hare lendenen met kracht, Spr. 31:17*. En schikt haar naar enig profijtelijk werk: *Zij strekt hare handen uit naar de spil, en hare handpalmen vatten den spinrok, Spr. 31:19*. Zij maakt zulke dingen die haar mogen dienen om haren man, haarzelf, en haar huisgezin te kleden, of dat nuttig mag zijn tot het huis: of zo het niet nodig zij tot de huishouding, dan koophandel te drijven, *Spr. 31:13, 14, 18, 24, 26*. 't Welk ook geenszins tot haar oneer strekt; Of zo geen van beide nodig is, zo *breidt zij hare handpalm uit tot den ellendigen, Spr. 31:20*. Gelijk als de goede Dorcas deed aan de nooddruften, *Hand. 9:39*.

Alwaar te bestraffen is, eerst de dwaasheid van zodanige ouders die hare dochters aan hoofden uithuwen, aler zij dusdanige helpers kunnen zijn; Ja die dikwijls verlooft zijn aan een hoofd aler zij haar eigen hoofd of kap kunnen zetten, veel minder haar getrouwde hoofd enige goede hulp bewijzen.

Mitsgaders ook zodanige ouders, die hare kinderen in luiheid en ongebondenheid opbrengen, die getrouwd zijnde, nergens toe nut zijn als om in een winkel te zitten, om te zien en om gezien te worden; of als een beeld in een huis, 't welk wel leden heeft doch zonder gebruik; zijnde gans onbekwaam om iets in huis uit te richten, of de huishouding voor te staan.

Wederom, hier valt te berispen de daad van zodanige vrouwen, die uithuizig zijn; die zeer node in haar eigen huis zijn. In dien aanzien de dochters veel eer van *Dina*, als van *Sara*, van wie wij zeer wel weten wat haar op haar uitgaan wedervaren is, *Gen. 34:2*. En voorwaar, gelijk den apostel *kuisheid*, en het *huis bewaren*, *Tit. 2:5*, samenvoegt, als zijnde het ene een middel, om het andere te bewaren: Alzo is het ook dat *Salomo* zulk een geloop op de straten, tot een kenteken stelt van een onkuise en ongebonden vrouw, *Spr. 7:12*.

Op zulke, die schoon zij in huis zitten, nochtans lui en ledig zijn: hare medemakkers moeten hebben aan haar zijde, om met haar te praten, en haar enige nieuwe tijdingen te vertellen, opdat zij toch een dekmantel mochten hebben, voor hare ledigheid: weinig ondertussen bij haarzelf overdenkende, dat de tijd vast voorbij gaat, en dat zij het huiswerk vast laat drijven, terwijl dat er niemand is, die hetzelfde gade slaat.

Daar nevens ook dezulke die hare mans middelen, en het gene zij inbrengen, doorbrengen en verkwisten; in voege dat zij daar in voorwaar met de schildpad, haar ganse huis op haar rug dragen, welke, al is het dat zij zelf daar de zwaarte niet van voelen, haar mans rug zeer doet, ja doet kraken; (gelijk er doorgaans geen ophouden aan is, zo wanneer een verkwistende aard dat geslacht eens bevangt): zoo verre zijn zij van haren stand te helpen vorderen, en vermeerderen. Dezulken behoorden te gedenken aan de woorden van *Salomo*, dat gelijk *een wijze vrouw haar huis bouwt*, dat zij ook alzo *een dwaze is, die hetzelfde met haar handen afbreekt*, *Spr. 14:1*.

Ten anderen, een huisvrouw moet behulpzaam zijn, en een medegezellin van haar man, gelijk in zijn beroep en zaken, zo ook in zwaarigheid en tegenspoed, zo hem enige mocht overkomen; (gelijk niemands leven daar lichtelijk vrij van is) en dat op tweeërlei wijze:

Door zijn last te helpen dragen;

En met hem te troosten.

Eerst met zijn last te helpen dragen. Want nadien getrouwde luiden veel meer wederwaardigheden en ongeluk onderworpen zijn, dan ongetrouwde, omdat hare last groter is; al is het is het dat de vrouwen zelf zo vele personele bekommelingen niet hebben uit te staan als de mannen, omdat haar leven meer afgescheiden is: nochtans gelijk de apostel zegt van de gelovige *Christenen*, dat zij *over zijne banden medelijden hadden gehad*, *Hebr. 10:34*, *Phil. 1:7*, zo behoorde ook de vrouw medelijden te hebben, met de zwaarigheden die den man wedervaren. En voorwaar, is het dat alle *Christenen* in het algemeen, veel meer dan behoorden getrouwde luiden in het bijzonder, *elkanders last te dragen*, *Gal. 6:2*. Indien alle *Christenen* medelijden moeten hebben met elkanders lijden, omdat zij *alle leden van één lichaam zijn*, *1 Cor. 12:26*. Veel meer dan man en vrouw, die beide slechts *een vlees zijn*, *Matth. 9:5*.

Hiertegen is het dat die vrouwen misdoen, die hare mannen verlaten, als haar enige nood en zwaarigheid overkomt: die de zwaluwen en andere zomervogelen slachten,

graag met haar willende genieten de liefelijke vruchten van voorspoed, maar mede de zure vlagen en aanvallen van tegenspoed; Die niet vragen noch achten wat hare mannen doen, of wat van haar gewordt, wat rampspoed zij lijden, wat ellende zij uitstaan, zo lang als zij door hulp van hare vrienden, of door andere voorraad, zichzelf kunnen bezorgen. Zeer onnatuurlijk zijn zij, die geen deernis hebben met hetgeen haar eigen vlees lijdt; gans ongelijk onzen *Heiland Christus*, dewelke nog *medelijden* behoudt, hoewel hij van personeel *lijden* vrij is. En die, schoon nu van het *gevoelen* bevrijdt, evenwel nog een medegevoelen heeft, met die zwaarigheden die de zijnen altijd wedervaren. Ja slimmer dan vele *heidense vrouwen*, die hier in heerlijke voorbeelden geweest zijn, en daarom ook in het jongste gericht zullen opstaan, tegen zulke christelijke vrouwen die hierin gebrekkelijk zijn.

Zulks valt ook te zeggen van degene, die zelf een oorzaak zijn, dat hare mannen achteruit varen, en haar alzo zwaarigheid op den hals brengen, door hare ongeregelde manieren en overdadige onkosten, waardoor zij achterwaarts raken, en dat dikwijls tot haar geheel verderf en ondergang; en alzo in plaats van zijn last met hem te helpen dragen, brengen zij zulk een last op hem, als dat geen van beide dezelve wel dragen kan.

Ten anderen, door hem moed in te spreken en te troosten; gelijk als *Jacobs* kinderen aan haren *vader* deden, en *Rebecca* aan *Izak*. En voorwaar, indien het der kinderen plicht is, hare ouders in hare zwaarmoedigheid te troosten: veel meer der vrouwen plicht hare mannen alsdan te troosten. Is het dat een *wijze zoon den vader verblijdt*, *Spr. 10:1* en *Spr. 15:20*. Veel meer dan zal een goede en verstandige vrouw haar man zoeken te verblijden: Te zijn aan hem, gelijk als *David's harp* was aan *Saul*: als een *Medicijnmeester* om op hem te passen in zijne ziekte, als een *muzikant* om hem te vertroosten in zijne zwaarmoedigheid.

Wat een jammerlijke en beklaglijke zaak is het dan, daar zij, die hem een troost zou zijn, een hartzeer is, dat haar man van haar mag zeggen, gelijk *Job* van zijn vrienden zei, *Gij zijt voor haar een moeilijke vertrooster*. Gelijk in *Eva*, dat zij, die gegeven is tot een *hulpe* ten goede, een bekoorder zou zijn ten kwade: Zo ook hier, daar zij, die des mans vreugde en vermaak behoorde te zijn, *Syr. 24*. Een corrosief wordt in zijn hart, en *als verrotting in zijn beenderen*, *Spr. 12:4*. En voorwaar, gelijk als er geen stand troostelijker is, dan daar zaken wijselijk worden bestuurd naar Gods wil en woord; Zo ook geen ontroostelijker, dan daar dingen ten ergste worden aangelegd. *Inwendige zwaarigheden zijn de allerzwaarste*. Hierom is het dat *Augustinus* met recht een boze en schuldige consciëntie vergelijkt, bij een ongeregeld echtgenoot: want dit is beide eigen (en wat kan er droeviger zijn?) dat dit des mensen allergrootste kruis is, 't welk hem tegen andere kruisen een troost behoorde te zijn. Zulke vrouwen vergeten, of wijken ten minste verre af van hetgeen *Salomo* getuigt van een goede vrouw, *dat zij haren man goed doet, en geen kwaad, alle dagen haars levens*, *Spr. 31:12*. Daar zich ongetwijfeld een ieder goede vrouw naar schikken zal.

Tot hier toe hebben wij gesproken van de *voornamen plicht* aan des vrouws kant, te weten van *onderdanigheid* of *onderwerping*, mitsgaders van de particuliere zaken, of ten minste van de voornamen, die hier uit spruiten.

Nu komen wij tot de *manier* hoe al het vorige geschieden moet, en dat is, zegt onzen *apostel*, in den *Heere*. Een manier van spreken elders bij den apostel in dergelijk voorval gebruikelijk. En het mag twee-zins genomen worden, als een teken van *onderrichting*, of als een teken van *bepaling*.

1. Als een teken van *onderrichting*, voorschrijvende de grond en manier van deze onderdanigheid; dat het geschiede uit gehoorzaamheid aan God, en tot het gebod Gods, uit een consciëntie tot de orde en instelling Gods.
2. Als een teken van *bepaling*; Beschrijvende de palen van deze gehoorzaamheid, hulp, eerbiedigheid en gehoorzaamheid; dat het zich niet strekke tot iets tegen de wil en het woord Gods.

In de eerste zin schijnt het gebruikt te zijn bij den *apostel*, daar hij spreekt van de plicht der *kinderen*, *Efeze 6:1*. In de laatste, daar hij het *de trouw ener weduwe* toepast, *1 Cor. 7:39*. En de laatste zin volgt op de eerste. Want men kan niets doen tegen Gods wil of woord, uit gehoorzaamheid aan Zijn wil en woord: Het geeft een openbare tegenstrijdigheid te kennen. En derhalve, al wat uit gehoorzaamheid aan of tot de wil Gods geschiedt, moet noodzakelijk zoo verre geschieden, volgens, en niet tegen zijn woord of wil. Het vorige vertrouw ik hier te zijn de eigenlijke zin der woorden; het laatste is bij gevolgd daar uit gehaald. En alzo is het dat deze tak twee punten geeft, aangaande de plichten hier bevolen.

Eerst, dat deze *onderdanigheid*, voor zo veel de grond van dien belangt, een *Godvruchtige, Godsdienstige en ongeveinsde onderdanigheid moet zijn*, geschiedende niet om wereldse inzichten, of uit *vreze des toorns*, *1 Petr. 3:6*. Maar gelijk als de *apostel* zegt, van goede *onderdanen, om der consciëntie wille*, *Rom. 13:5*. Uit consciëntie tot de instelling God, en uit gehoorzaamheid tot Zijn bevel.

? Wat het eerste belangt, *'t is Godzaligheid alleen die de belofte heeft des tegenwoordigen, en des toekomstigen levens*, *1 Tim. 4:8*. En derhalve is er geen beloning voor iets, dat daar niet uit voortkomt.

? Ten anderen, alzo *Luther* wel zegt, *het eerste gebod in de 10 geboden behelst het geheel*: Omdat daar in is de band die ons aan de gehoorzaamheid des geheels verbindt: Zo is ook niet minder waarachtig, 't geen ons de *apostel Jacobus* ons verhaalt, dat *de Godsdienst* of Godzaligheid, *Jac. 1:27*. Die de grond en band is van alle gehoorzaamheid, te oefenen en te plegen is, al ons leven lang: Dat gelijk alle burgerlijke plichten uit de liefde tot de mens moeten voortkomen, zo moeten ze ook geschieden uit gehoorzaamheid tot God.

't Welk dienen zal, eerst om aan te wijzen het onderscheid tussen een Godzalige en *wereldse rouw*, een *Christenvrouw* en een *heiden*, een *gelovige* en een *ongelovige*. Want een *heidense vrouw* mag alle uitwendige plichten doen, die een *Christenvrouw* doet, uit een natuurlijke of vleselijke liefde tot haar man, of uit een begeerte tot haar eigen gemak, of rust die daar aan vast is, of uit andere natuurlijke en burgerlijke inzichten, als voor vrede van toorn binnenshuis, of van kwade geruchten buiten: Maar een *Christenvrouw* doet alles op een hogere grond; (hoewel deze en dergelijke bedenkingen haar zorgvuldiger mogen maken:) uit gehoorzaamheid tot God, en tot de wil en woord van God; uit een begeerte van God te behagen, en van haarzelf en haar doen *Gode* beproeft voor te stellen. Gelijk een *heidense onderdaan God* dient om zijn koning, een *Christen-onderdaan zijn Koning om God*: alzo is het dat een *heidense vrouw, Gode* slechts om de *mens* gehoorzaamt daar een *Christenvrouw* haar man om *Gods* wil gehoorzaamt.

Wederom, dit zal de vrouwen leren hoe zij haar in deze plichten te dragen hebben, om daardoor zowel gunst bij God, als liefde te huis van haar mannen, en een goed gerucht buiten te mogen verwerven; al is het dat zij alles doen uit gehoorzaamheid tot *God, gelijk den Heere, Efeze 5:22*. Gelijk een dienstknecht *Gode* en niet den *mens* dient,

Efeze 6:5, 7. Haarzelf also Gode niet den mens onderwerpende: dewijl zij God zien in hare mannen, gelijk hij op God ziet in zijn heer, en also alles doen gelijk als Gode, omdat zij alles doen om Gods wil, en uit een consciëntie tot God. Anders, schoon zij alle uitwendige plichten volbrengen, en gaan zij evenwel niet verder als de heidenen: Indien zij zoveel niet doen, komen zij bij haar tekort: En is het dat zij verwachten en begeren Gode aangenaam te zijn, zo moeten zij haar overtreffen: Zij moeten niet alleen al doen wat zij doen; maar ook naar behoren doen: alles om God doen, en dat is het dat zij het Gode doen. Want gelijk als zij Christus in de armen handreiking doen, wanneer zij haar om Christus wil gehoorzamen. Als zij zo zeer niet letten wat hare mannen van haar verdienen, als wat God van haar vereist. En gelijk als Christelijke onderdanen haarzelf goede regeerders als Gode onderwerpen, en kwade regeerders om Gods wil, of liever haar die beide onderwerpen, als onder God, en in God: Alzo is het ook dat zij hare mannen onderwerpen, zijn zij dan goed of kwaad, als om God, in God, en tot God, ten opzichte van het gebod en bevel Gods. Zo doende, *Zullen zij, gelijk de apostel zegt, 1 Tim. 2:15, in kinderen te baren zalig worden*, zo zullen zij door een Christelijke onderdanigheid en gehoorzaamheid, zalig worden. Gelijk *de dienstknecht die niet de mens, maar den Heere dient, van de Heere de vergelding der erfenis eens zoons zal ontvangen, Coll. 3:24, 25.* Zo ook de vrouw, die haarzelf om Gods wil, haar man onderwerpt, zal om zodanige haar onderwerping eeuwig van God beloond worden.

En dit zal wederom mogen dienen om weg te nemen de tegenwerping van gebrekkelijke volvoering aan de andere kant: *Is het dat hij zijn plicht aan mij niet bewijst, waarom zou ik de mijne aan hem bewijzen?* 't Is waar, indien gij het hem alleen schuldig waart, of voornamelijk aan hem: Maar het is *in den Heere*, en om hem, dat deze plicht van u wordt vereist. Hem zijt gij haar schuldig, of de man de zijne doet of niet; of hij het van u verdient of niet. Zijn nalatigheid zal de uwe niet verschonen, is het dat gij weigert te doen, 't geen hij u opgelegd heft en dat gij also gebrekkig zult zijn in uw plicht, die gij Gode schuldig zijt, omdat de mens in de zijne gebrekkig is, 't zij dat gij de uwe aan hem bewijst, of niet.

Ten anderen, deze *onderdanigheid*, ten aanzien van des zelfs verbreiding, moet *niet zijn in iets dat tegen God is*. En derhalve daar de apostel die algemeen maakt, *in alles*, *Efeze 5:24*, dat moet verstaan worden bij wijze van tegenstelling, tussen haar eigen wil, en haar mans wil; (gelijk de apostel gezegd wordt *in alles allen te behagen*, *1 Cor. 10:33*. Dat is, zelfs tot mishaging van hemzelf, niet zoekende zijn eigen voordeel, maar ziende op haar welbehagen:) niet bij wijze van tegenstelling tussen Gods wil en 's mensen wil. Want als zij tegenstrijdig zijn, *moet men Gode meer gehoorzaam zijn, dan de mensen, Hand. 5:29*. Zijn wil moet men veel eer betrachten, als 's mensen wil.

En de reden is openbaar: want

1. Deze onderdanigheid is de instelling Gods; en de instelling Gods kan niet tegen, maar voor God zijn.
2. Des mans macht, gelijk van alle overheid, is de macht Gods onderworpen: en de lagere macht behoorde zich altijd te buigen onder de hogere.

En derhalve, laat de mannen eerst wel toezien, dat zij niet op haar nemen hare vrouwen tot iets te raden, aan te porren, of op te dringen, dat tegen God, en Godzaligheid, of een goede consciëntie strijdt. Want hiermede zullen zij hare macht en plaats misbruiken, en hare achtbaarheid en aanzienlijkheid verkleinen, gelijk een ieder doet, die buiten de palen van zijn ambt treedt.

De vrouwen moeten ook weten, dat het haar niet zal verschonen, dat zij haar door hare mannen tot enig kwaad laten verleiden; niet meer dan dat het *Adam* verschoonde, dat hij van *Eva* zich liet verleiden: of *Achab*, dat hij zich van *Izebel* liet ophitsen tot kwaad: Het zal haar ook niet verschonen te zeggen, dat de vrouw *het zwakste vaatje is*; maar zij moet gedenken wie het is, van wie de man zijn recht, zijn macht, en zijn plaats heeft, te weten hij die geestelijke macht heeft over beide, en beide buiten twijfel straffen zal, in geval dat of de ene zal aanraden, of de ander op aanrading iets zal toestaan, tegen zijn wil.

Tot nog toe hebben wij gehandeld van het eerste deel, aangaande des vrouws plicht, nu komen wij tot het laatste, aangaande des mans.

En des mans plicht wordt voorgesteld ten dele in het positief, en ten dele in het negatief.

1. In het positief: *Gij mannen hebt uw vrouwen lief.*

2. In het negatief: *En wordt niet verbitterd tegen haar.*

De voornaamste plicht die aan des mans kant vereist wordt, is *liefde*: 't welk de apostel dikwijls verhaalt, daar hij van des mans plicht handelt, *Efeze 5:25, 33*.

Welkers billijkheid wij lichtelijk kunnen bevatten, is het dat wij aanmerken het gebod der liefde, en op wat conditiën dat ze rust.

U wordt derhalve belast *uw naaste lief te hebben als u zelven*, *Lev. 19:18, Matth. 22:39, etc.* En wat naaste naaster, als uw vrouw? welke van u aangenomen wordt in het gezelschap en gemeenschap van uw gehele leven, om bij u een gedurige gezellin te zijn aan tafel, op het bed; om gestadig bij u te wonen en te blijven, om in alle gemeenzaamheid met u te verkeren; Ja, gelijk onze Zaligmaker spreekt, om u onafscheidelijk *aan te hangen*, *Matth. 19:5*, en dat door Gods eigen beschikking en instelling.

Wederom, *uw naasten* wordt gij belast *lief te hebben als u zelven*, maar de apostel gaat nog verder, en zegt, *die zijn eigen vrouw lief heeft, die heeft hemzelven lief*, *Efeze 5:28*. In voege dat uw *vrouw u zelf is*, niet *als u zelf alleen*: *Ons vlees*, zeggen de *armen*, sprekende van de *rijken*, *is als het vlees onzer broederen*, *Neh. 5:5*. En daarom behoorde, zegt de *profeet*, *de mens zich voor zijn eigen vlees niet te verbergen*, *Jesaja 58:7*. Maar alhier maken man en vrouw maar *een vlees*, *Matth. 19:5, 6*. Deze knoop eens geknoopt zijnde, en zijn zij niet meer *twee*, maar *een vlees*. En *niemand*, zegt de apostel, *heeft ooit zijn eigen vlees gehaat; maar hij voedt het, en onderhoudt het, gelijkerwijs ook de Heere de Gemeente*, *Efeze 5:29*.

Wat is er natuurlijker dan dat ouders haar kinderen liefhebben, die uit haar voortkomen? *Jesaja 49:15*. Wat is meer billijk, dan dat kinderen haar ouders liefhebben, die haar geteeld en opgevoed hebben?

Maar ziet hier een dichter samenvoeging, tussen getrouwde personen, man en vrouw, dan tussen kinderen en ouders: ten aanzien waar van God zegt, dat een mens den enen verlaten zal, ja zo hij beide niet kan helpen, zal hij den ene laten varen, om den andere aan te hangen, en aan te kleven; *Daarom zal een mens vader en moeder verlaten, en zal zijn vrouw aanhangen; en die twee zullen tot een vlees zijn*, *Matth. 19:5, Efeze 5:31*.

Want kinderen voorwaar zijn een gedeelte van hun ouders, om dat zij van haar lijf voortkomen, *2 Sam. 16:11*. Zij zijn een gedeelte van haar vlees, doch van haar afgezonderd: maar man en vrouw zijn een vlees, samengevoegd, niet gescheiden, door oorspronkelijke schepping, voor zoveel als ze uit de man gekomen is, *1 Cor. 11:8*. Is ze een gedeelte van zijn vlees, *vlees van zijn vlees*, als uit hem genomen, maar

een vlees met hem gepaard. Want gelijk als lichaam en hoofd, of vlees en ziel een mens maken, zo is het ook dat man en vrouw een vlees maken.

Wederom, kinderen worden gezegd te zijn een gedeelte van haar ouders kunnen niet eigenlijk gezegd worden te zijn een gedeelte van hun kinderen. Doch hier is een wederzijde de *vrouw een gedeelte van de man, en de man een gedeelte van de vrouw*: beide zijn zij delen van een en hetzelfde vlees, omdat zij beide slechts *een vlees* uitmaken. Ouders zijn als een fontein of lichaam van een rivier; kinderen als stromen daar uit spruitende, en bijzonder bloeiende man en vrouw zijn als twee rivieren welkers stromen in een lopen, zodat ze niet kunnen gescheiden worden Ouders zijn als een stam, kinderen griffen of ent daarvan genomen, en elders gegrift of geplant. Man en vrouw zijn als die twee takken in des *profeets hand*, met een bast bekleed, ja in elkaar sluitende, als dat ze tot *een enig hout worden*, *Ezechiël 37:17*. En een en de zelfde vrucht komt van die beide. Is het dan dat na-maagschap een goede grond van liefde; man en vrouw elkaar zo na zijnde, als geen naarder kan zijn, zo moet het immers den man verbinden, zijne vrouw niet alleen lief te hebben, maar ook lief te hebben met een liefde boven alle andere liefde.

Om dan enige nuttigheid uit dit hoofdstuk te halen.

Voor eerst, is het dat een man zijn vrouw zo moet beminnen, dat moet een vrouw haar man niet minder liefhebben. Want de liefde, zegt men, is des liefdes zeilsteen: En tot beide is evenveel rede. Daar is geen daad of genegenheid zo zeer aan beide kanten als liefde; gelijk tussen God en de mens, zo tussen mens en mens.

Bij voorbeeld; is God op ons vergramd, wij zijn niet weder op hem vergramd: Hij mag met recht op ons vergramd zijn, wij niet op hem. Al is het dat God ons haat, nochtans behoorden wij Hem niet te haten: Hij mag ons rechtvaardig haten, wij niet Hem.

Is het dat hij ons zijn barmhartigheid bewijst, wij kunnen evenwel hem geen barmhartigheid bewijzen: wij behoeven zijne barmhartigheid, niet hij de onze, want hij is geen ellende onderwerpen: al is het dat hij ons goedig is, wij kunnen evenwel hem niet wederom goedig zijn: want alle onze *goedheid raakt niet tot hem*, *Psalm 16:2*. Maar God heeft ons lief, en wij moeten hem wederom liefhebben: wij zijn aan hem verbonden, schoon hij ons haat: doch wij zijn in een dubbele verbintenis verbonden hem te beminnen, als hij ons bemint. Zo ook hier: is het dat de man verstoord is op de vrouw, zij moet niet voort op hem verstoord zijn; is het dat hij haar conteleure, zij moet hem daarom niet conteleuren, maar hij moet haar liefhebben, en zij van gelijken hem: Ja al was het dat hij haar haatte, nochtans behoorde zij hem lief te hebben: (want zij mag haar schuldige plicht niet nalaten, omdat hij de zijne nalaat:) hoe veel te meer dan is zij schuldig hem lief te hebben als hij haar lief heeft? Want *liefde vereist liefde, en liefde moet liefde vergelden*: Ja daarom moe zij hem te eerder lief hebben, om de liefde van hem te trekken; 't geen de apostel ook somtijds uitdrukt, schoon hij meestendeels zulks vermoedt. Als de liefde van ouders tot hare kinderen, een zaak in de natuur gegrondvest, gelijk ook is het andere. Hierom heeft de apostel Paulus die te samen gekoppeld. Nu gelijk als zaken ons dikwijls voorgedragen, ons te zorgvuldiger behoorden te maken: zo ook zaken toe te staan, behoorden ons vreesachtiger te maken. Gelijk dan de man wel toezien moet dat hij zijn vrouw lief hebbe, omdat hij daar zo dikwijls toe vermaand wordt: zo moet ook de vrouw zorgvuldig zijn dat zij daar in niet gebrekkelijk zij, wanneer het God voor gedaan houdt: en daarom acht hij haar als monsters in de natuur, die hier in nalatig zijn; als zodanige die de ingewanden der liefde tot haar eigen vrucht derven.

Ten anderen, is de man verplicht zijn vrouw op deze wijze te beminnen, dan moeten de mannen haar wachten van te paren met zodanige die zij dusdanige liefde niet kunnen toedragen; aan wie zij haar harten en genegenheden aldus niet kunnen schakelen. Want daar is geen genegenheid vrijer als de liefde: Gelijk als er geen ding zo krachtig is, zo ook geen ding dat minder gedwongen wil zijn. Dit is een gebrek bij velen, dewelke om har vrienden te behagen, of om hare middelen te vergroten, of om enige bijwegen, aldus trouwen, en haarzelf alzo dwaas werpen in vreselijke listen en lagen daar zij haarzelf nooit wederom uit kunnen redden. Mannen en vrouwen dan zijn hier beide te vermanen, *dat zij haar lange wel beraden, over 't gene slechts eenmaal geschieden kan.* En die haar nu alreeds hier in vergist hebben, die moeten betrachten haar hartstochten in den toom te houden, en God om genade smeken, waar door zij haarzelf tot die hoedanigheid mogen brengen, die God nu van haar is vereisende. Met een woord, hij die vrij $\S$ moet zijn hart schikken naar zijn keur: Tevoren mocht hij zijn daden naar zijn genegenheid aanstellen, nu moet hij zijn genegenheid naar zijne daden voegen.

Ten derde, indien de man in deze voege zijn vrouw moet beminnen, dan moet hij zijn genegenheden intrekken van iemand anders op die wijze te beminnen. Want ingeval hier zo een enkele liefde vereist wordt, dan kan er maar een zijn die aldus bemint wordt. Gelijk wij met recht argumenteren; dat er geen *twee goden* kunnen zijn, omdat er geen *twee opperste goed* kan zijn: zo behoorden hier ook geen twee vrouwen, noch twee mannen te zijn, omdat twee onze opperste liefde niet kunnen genieten; of veel eer, omdat zodanige liefde als deze, de ene recht eigen is, of behoort te zijn: maar de takken en stromen der liefde, spreiden zich over vele uit; daar de ganse rivier van die ene weg loopt tussen beide.

Dit zal verder aan ons openbaar worden;

? Uit de wet der natuur; *God* nam eerst maar *een rib* uit den *man*, en hierom wordt hij, die eerst *twee vrouwen* nam, *Gen. 4:19* (als tevoren is gedacht) gezegd, *een rib in tweeën gedeeld te hebben.* Hij heeft van die rib maar een vrouw gemaakt; *Alhoewel hij des Geestes overig hadde, Mal. 2:15.* Om meer te maken: Hij bracht maar *een vrouw, Eva tot Adam* : Hij behield slechts in de zondvloed voor een man een vrouw. En hierom zegt de apostel; *Een iegelijk vrouw zal haar eigen man hebben, en een iegelijk man zijn eigen vrouw, 1 Cor. 7:2.*

? Uit de overeenkoming des geloofs. *Een enige is mijn Duive*; zegt Christus in Hooglied 6:8. Hoewel van nature en velerhande, nochtans maken zij maar een zaad, *Gal. 3:16.* Zij zijn verborgener-wijze *alle een in hem, vers 18.* De vrouw is haar man gelijk de *Gemeente Christus is*: *Christus* heeft maar een *Gemeente* en hij moet maar een vrouw hebben: *Kiest welken Adam gij wilt om na te volgen*; zegt *Tertullianus, den ouden of den nieuwen, de ene heeft maar een vrouw, de ander heeft maar een Gemeente.*

Een getrouwd man moet zich dan niet alleen wachten *van den schoot der onbekende te omvangen, Spr. 5:20.* Maar van enige zwervende begeerte te herbergen. Hij moet weten dat hetgeen hem eerst vrij stond, nu niet meer vrij staat; niet dat enige zondige daad of begeerte ooit geoorloofd was, 't welk in u nu zondig is: om dat het door God nu bepaalt is, tot een voorwerp.

Ten vierde, laat de man wel toezien van in deze plicht der liefde nalatig te zijn, in deze innerlijke en gehele begeerte tot zijn vrouw, 't welk de apostelen van Christus, en door hem de Geest Gods op zo'n bijzondere wijze van hem vereist en vordert.

Sommige plichten zijn er, hoewel dat ze in het algemeen van allen worden vereist, nochtans van sommige op een meer bijzondere wijze: en alzo deze plicht der liefde van allen in het algemeen, maar van getrouwde luiden in het bijzonder: die daarom nalatiger zijn, is het dat zij daarin gebrekkelijk zijn. Ja, dezulken dan moeten haar wachten niet alleen van simpel op te houden van te lieven, maar ook van hare *eerste liefde te verlaten: dat zij hare liefde niet lauw* laten worden, die eerst brandende was.

En om te beter tot de uitvoering van deze plicht te geraken: zo zal het niet ongevoegelijk zijn voor te stellen, gelijk wij te voren deden, enige bijzondere uitwerkingen en vruchten dezer liefde.

Het eerste is *de bijwoning*, levende en wonende samen, vreedzaam en rustig. Vrienden, zo men weet, zijn graag dikwijls bij elkaar, en zijn node afgescheiden: Liefde, gelijk het hart samen-schakelt, zo verlangt zij ook naar de lichamelijke tegenwoordigheid, der gene aan wie het hart daar door geschakeld is. *Ziet hoe goed en hoe lieflijk is het dat broeders ook te samen wonen*, zegt de psalmist, *Psalm 133:1*. Hoeveel te meer dan man en vrouw? zij maken maar een lichaam: en het is tegen de natuur dat een lichaam op twee plaatsen tevens zij. De man nu is het hoofd, de vrouw is als het lichaam: dat hoofd en lichaam zouden gescheiden zijn, is voor beide voort een dood. Niet dat de man niet afwezig, ja en ook lang afwezig somtijds bij nood mag zijn; maar dat men zulks niet dan op noodzakelijke zaken toesta. En voorwaar, waar liefde is, daar zal ook droefheid zijn, de oorzaken van langdurige absentie noodzakelijk zouden worden, daar zal men geen oorzaak nemen, dan die noodzakelijk gegeven wordt.

En alhier valt nu te bestraffen de dwaze en haastige handel van verscheidene ouders, die haar zoons aan vrouwen, noch jong zijnde uithuwen, en dan haar van huis zenden; zodat zij scheiden zo haast zij vergaderen, al eer hun genegenheden gegrondvest zijn; en kom alzo dikwijls met dezelve wederom thuis vervreemd aan haar zijde; of zij vinden haar aan de andere zijde op haar wederkomst vervreemd, terwijl haar afwezen de weg voor eens vreemdelings aanlokking gebaad heeft.

Met recht zijn ook alhier dezulke te bestraffen, dewelke getrouwd zijnde, op de minste onlust en onenigheid voorts willen scheiden, de huishouding opbreken en bijzonder leven. Wacht u, *o man, van de huisvrouw uwer jeugd te verlaten*, *Mal. 2:14*. En de band die God geknoopt heeft te breken: Ziet toe, *o vrouw*, hoe gij *den leidsman uwer jonkheid verlaat, en het verbond uws Gods vergeet*, *Spr. 2:17*.

Ja maar zullen sommigen zeggen, zij bejegent mij zo, als dat ik het niet meer verdragen kan; en wij mogen nu God beter apart dienen dan als wij te samen zijn:

Vraag. Hoe ik verder van haar af ben, hoe ik, geruster in mijn gemoed ben.

Hier op antwoord k, eerst met den apostel: *Zijt aan een vrouw verbonden en zoekt geen ontbinding*, *1 Cor. 7:27*. *Blijft in die beroeping daar gij in beroepen zijt*, vers 20, 24. *En verlaat uw plaats niet*, *Pred. 10:4*. Gelijk een soldaat de plaats die hem zijn kapitein bescheiden heeft, moet bewaren, schoon het een gevaarlijke plaats zij; ja schoon hem dunkt dat hij elders meer voordeel zou kunnen doen. 't Is slechts *de satan die zich zelf in een engel des lichts veranderd*, *2 Cor. 11:14*. Die u dus raadt; want is het dat de bijwoning van God zij, dan is de *scheiding van den satan*. Die u verbiedt een ongelovige en afgodendienaresse te verlaten, zo lang als zij gewillig is bij u te wonen, en u houw en getrouw is, wie zal hij u verlof geven te verlaten?

Ten anderen, ik antwoord verder met den apostel, (en kom alzo tot de tweede plicht der liefde, *van des vrouws gebreken te verbergen en te bedekken*, en die geduldig te

verdragen:) *De liefde is lankmoedig, 1 Cor. 13:4.* En *de liefde*, veel meer ijverige *liefde, bedekt menigte van zonden, 1 Petr. 4:1.* Daar is geen man noch vrouw zonder gebreken, gelijk geen leven zonder zwaarigheid. En dit is een daad en oefening van liefde, *te lieven die wij verdragen, en te verdragen die wij lieven:* Dat wij haar gebreken, schoon dat ze veel zijn, zoeken te bedekken en te verbergen: gedenkende met enen dat God ons geroepen heeft, gelijk tot *vrede in Christus*, zo ook tot *verdraagzaamheid* in de wereld, en tot oefening van lijdzaamheid, om welke dat men derhalve in deze gelegenheden ernstig smeken moeten.

Waarover zij ook te beschuldigen zijn, die zo verre zijn van de gebreken van haar vrouwen te bedekken, als dat zij nergens zo zeer vermaak in scheppen, als in die uit te blazen en te verkondigen, en dat zelfs aan vreemdelingen. Hadden zij enig vuil zeer aan haar lichaam, zij zouden die node ontdekken, tenware dan om een goede vriend om raad, of aan een chirurgijn om hulp: En voorwaar, alzo node zouden zij de zwakheden en gebreken van haar vrouwen willen openbaren, indien zij haar hielden voor haar eigen vlees, of indien zij, alzo de liefde van haar vereist, de eerste van haar vrouw alzo dierbaar hielden, als haar eigen.

Nu verder, is het dat morale foute liefde niet moeten verminderen, veel minder dan de natuurlijke gebreken. Indien onze kinderen ziekelijk zijn, zo zijn wij te meer teder over haar: is enig deel van het lichaam ontstelt, zo zijn wij te meer daarmee verlegen; een zwakke vrouw is ook daarom niet min te achten, maar men moet haar daarom veel eer te zachter behandelen, ten opzichte van haar zwakheid; gelijk hoe een Veneets glas brosser is, hoe wij het zachter handelen; hoe een mes scherper is, hoe wij hetzelfde voorzichtiger aantasten. Jacob mag Lea's gezelschap niet verlaten, omdat zij tedere ogen heeft. Elkana mag ook van Hanna niet scheiden om haar onvruchtbaarheid: Jacob heeft ook Rachel niet minder lief gehad, toen hij oud en bedaard geworden was, dan toen zij fris en jeugdig was, niet meer dan hij het laatste kind minder beminde, dan het eerste.

Om welker oorzaak dezulke strafbaar zijn, die *de huisvrouw harer jeugd, Mal. 2:14*, verstoten, zo wanneer ze oud of kreupel wordt: Die wel graag de bloem van haar frisse jaren wil plukken, maar gelijk als schoonheid en frisheid in haar, door ouderdom en ziekte vergaat; zo is het dat haar gunst en genegenheid tot haar in enen vergaat. Zodanige liefde geeft te kennen, dat ze nooit wel gefundeerd was; want had ze gegrondvest geweest op het gewisse van Gods instelling, en haar eigen verbond, en niet op natuurlijke, wereldse of vleselijke inzichten, zo zouden ze stand houden, gelijk Gods instelling en haar verbond aanhoudt, niet ophouden of verminderen, gelijk zodanige bijwegen doen.

De derde plicht van liefde is, onderlinge *eendracht* en *enigheid*, en op deze voet een toestemming aan de vrouw, in billijke en behoorlijke zaken. De man moet niet denken, omdat de vrouw haar wil onder de wil des mans buigen moet, dat hij daarom niet schuldig is zijn vrouw te paaien; Hij mag niet zeggen, *'t Geen mij behaagd, moet haar ook behagen: en daarmee gedaan;* Want uw huisvrouw is u niet als een knecht of slaaf, maar als een *gezellin, Mal. 2:14*. Als een *medegezel, Fil. 4:3*. Staande met u op een eenparige grond, hoewel hellende naar de slinker zijde. Een meester mag zijn eigen werk wel naar zijn eigen zin laten doen, niet ziende op het welbehagen van zijn knecht: Maar het is niet zo met uw huisvrouw gelegen: gij hebt te letten zo wel op haar welbehagen, als op uw eigen wil: omdat het zowel haar werk is, als het uwe. En voorwaar, gelijk als de *liefde zowel dat der anderen is, zoekt als haar zelven, 1 Cor. 13:5, Fil. 2:4*. Ja dikwijls voor het hare: Zij zoekt een anders gewin, met haar eigen

schade, *1 Cor. 10:33*. Zo zal ze de mens zo wel op een anders wil en welbehagen doen letten, als op zijn eigen, ja somtijds die laten voorgaan. En zonder twijfel, zo gij uw vrouw lief hebt, en haar voor een vlees houdt met u, de zelfde die gij zijt; dat haar behaagd, zal uw behagen; dat haar paait, zal u paaien. Gij zult het daarvoor houden, dat gij niet recht vergenoegd kunt zijn, zo lang als gij merkt, dat zij enigszins onvergenoegd is: En daarom zult gij haar niet zonder reden tegenspreken, om haar onvergenoegd te maken.

De vierde plicht van liefde is, (t' geen de apostel hier in het negatief uitdrukt, en wij tot hier toe behouden hebben:) *het verbannen van alle bitterheid, vers 19*. En voorwaar, indien *alle bitterheid* onder *Christenen* verlaten en weggedaan moet zijn, veel meer dan onder Christelijke man en vrouw. *Alle bitterheid, en toornigheid, en gramschap, en geroep, en lastering, zij van u geweerd*, zegt de apostel, *Efeze 4:31*. Indien *niet enige wortel der bitterheid*, *Hebr. 12:15*, onder Christenen niet is te gedogen in de *Gemeente*, dat is, *in het Huis Gods*, *1 Tim. 3:15*. Niet minder tussen man en vrouw, in het huis of huisgezin; 't welk behoort te zijn, *als de Gemeente Gods*, *1 Cor. 16:9*, *Filémon 2*. En hierom is het dat onder de heidenen de gal der offerande, die geslacht en geofferd werd op bruiloften, buiten de deur geworpen werd: waarmee te kennen gevende, dat getrouwde luiden met elkaar hoorden te leven, als duiven zonder gal. En voorwaar, is het dat onder *Christenen alle dingen in de liefde behoorden te geschieden*, *1 Cor. 6:14*. Veel meer dan alle dingen in liefde, en grote liefde geschieden, tussen Christen man en vrouw, die door een dubbele, ja driedubbele band der liefde aan elkaar verknocht zijn; een natuurlijke band, als geburen en bloedvrienden in de natuur; een geestelijke band, als medeleven van het verborgen lichaam van Jezus Christus; en een burgerlijk, doch evenwel een heilige en eerlijke band, als een vlees door de band van het huwelijk. En hierom moet de man als hij vermaant, in liefde en vriendschap vermanen; als hij bestraft, ook in liefde en vriendschap, met zoveel lieflijkheid en zachtmoedigheid, en met zo weinig gestrengheid en stuursheid, als mogelijk is: maar vooral zonder bitterheid, wetende dat er niets zo zeer tegen de liefde strijdt.

De vijfde plicht van liefde tot de vrouw is, *vreugde en vermaak in haar. Drinkt water uit uwen bak*, zegt de wijze man, *uwe springader zij gezegend*: (acht het als een zegen Gods: want zo een goede vrouw is voorwaar een goede en grote zegen) *en verblijd u vanwege de huisvrouw uwer jeugd: Laat ze u zijn als een zeer liefelijke hinde, en aangenaam steengeitje: Laat u hare borsten ten allen tijde dronken maken: doolt steeds in hare liefde*, *Spr. 5:15, 18, 19*. Of gelijk het woord daar eigenlijk betekend, *weest op de liefde tot haar verzot*; als of de Heilige Geest zodanige zoetheid en boertigheid aan getrouwde personen tussen henzelf toeliet, die anderen een dwaasheid mocht toeschijnen: Zodanig misschien als was het jokken van Izak met Rebecca *zijn huisvrouw*, *Gen. 26:8*. 't Welk Abimelech buiten haar weten aanzag. In dezen aanzien, gelijk de vrouw gezegd wordt te zijn *de lust zijner ogen, en het verlangen zijner ziel*, *Ezech. 24:16, 25*. Zo wordt *de Bruidegom* gezegd vrolijk te zijn over *Zijnen Bruid*, *Jes. 62:5*. Gelijk als God is over zijn uitverkoren kinderen, en over zijn Gemeente. En dit is een noodzakelijke kracht der liefde; want wat men meest liefst, dat begeert men meest; en daar hij meest trek en begeerte toe heeft, daar heeft hij meest vermaak in. Om dit nu des te beter te doen, zo moet men gedenken, dat gelijk een ieder Christen zichzelf mag verzekeren, dat zijn tegenwoordige stand, hoedanig die ook zij, best en bekwaamst voor hem is: Dat ook alzo een Christengetrouwd persoon verplicht is te geloven, niet dat zijn vrouw de verstandigste, of de schoonste, of de

goedaardigste vrouw in de wereld is; maar dat zij de bekwaamste voor hem is, die hem God bescheiden heeft, en dat hij over zulks zich met haar vergenoegd en tevreden houde, en in alle mogelijke vrolijkheid met haar leve. En gelijk als ouders hare kinderen liefhebben en daar vermaak in scheppen, niet omdat zij schoon, of verstandig en kloek zijn, maar omdat zij haar kinderen zijn: en derhalve, al is het dat zij beter gaven in de andere bespeuren, dezelve wel zouden willen verwisselen, nochtans willen zij kind om kind niet verwisselen. Zo is een man schuldig zijn huisvrouw te beminnen, en zich in haar te vermaken, namelijk om deze reden, omdat zij zijn vrouw is, en al is het dat hij wel zou kunnen wenschen dat sommige van haar gaven beter waren, zich evenwel over haar te vermaken zo als ze zijn.

Waarin dezulke te bestraffen zijn, die liever het gezelschap van andere, als van haar eigen vrouwen willen bijwonen: denkende dat het *gene zij tehuis hebben, dat al te slecht is, en 't gene gemeen is en smaakt haar niet*: Gelijk kinderen, die daar menen dat het boter en brood dat zij van een ander krijgen beter smaakt dan hetgeen (hoewel inderdaad beter) daar zij thuis mee gevoed worden. Of gelijk personen van een slappe maag, die haar dagelijkse voedsel moe wordende, liever trek hebben tot slappe kost, hoewel niet zo smakelijk, noch zo gezond. Dezulken moeten weten dat dit een ongeoorloofde, en al te haastige genegenheid in haar is; en zulke overhaastige hartstochten doorgaans, gelijk ze een kwaadaardig humeur te kennen geven, zo baren ze ook geen goed bloed.

De zesde plicht der liefde is *vergunning van alle nooddrift*, die haar nood zou kunne vereisen, en haar staat toelaten. 't Is die *eer*, 1 Petr. 3:7, also sommigen het verstaan, en het mag wel een gedeelte daar van zijn, dat is, *eerlijke middelen onderhoudt*, die de apostel voor haar eist. Want zo wordt het dikwijls genomen, Coll. 2:23, 1 Tim. 5:3, 17. En onder die benaming toont onze Zaligmaker elders dat ze begrepen wordt, Matth. 15:4, 5, 6. En voorwaar, is het dat hij geoordeeld wordt, *erger te zijn dan een ongelovige, die zijn huisgenoten niet verzorgd*, 1 Tim. 5:8. Ongetwijfeld dan die zijn huisvrouw, de voornaamste naast hemzelf in het huisgezin, niet verzorgd, en is niet beter. Indien dan een *Christenman arbeiden moet, opdat hij hebbe mede te delen dengenen die nood heeft*, Efeze 4:28. Veel meer dan dat hij hebbe, waarmee hij zichzelf en zijn vrouw mag onderhouden, die daar is, en behoorde een te zijn met hemzelf. In welken aanzien, gelijk de huisvrouw vergeleken wordt met een *wijnstok*, Ps. 128:3. Zo behoorde de man te zijn als de olmboom, om haar te ondersteunen: en gelijk de *maan schijnt met het schijnsel dat ze van de zon ontvangt*; Zo moet zij ook verzorgd worden, met bekwaam onderhoud haar van hem vergund.

En hier zijn dezulke met recht te bestraffen, die van God met ruime middelen gezegend zijnde, al te nauw en karig zijn tegen haar vrouwen: alles voor verloren houden, dat aan haar besteed wordt; aan wie God nevens haar een gelijk eigendom, aan deze tijdelijke dingen gegeven heeft. Want *hoe heeft zij niet al het uwe met u, daar zij u heeft?* En derhalve, gelijk wij voor de *armen* te ontzeggen, (wie God ons belast heeft, handreiking te doen, in hetgeen wij sparen kunnen, en haar nood zulks vereisende, daar als eigendom aan heeft) haar het hare ontzeggen, en weigeren: Zo veel meer in de vrouw te weigeren, wat haar nodig is, weigert gij haar het hare, onthoudt gij haar, haar eigen; daar de band des huwelijks haar een bijzonder recht toe geeft.

Wederom, deze zijn hier ook te beschuldigen, die als hommels, van de arbeid van hun vrouwen leven, doorbrengende alles wat door hun naarstigheid is verzameld en gewonnen. Van wie wij niet mogen zeggen, *dat de maan schijnt met der zonnen*

schijnsel, maar dat de zon schijnt met het schijnsel der maan, dat is, de man blinkt met de buit zijns vrouws, die hij behoorde te onderhouden, gelijk de zon de maan verlicht. Niet minder zijn ook te beschuldigen diegene, die het huwelijksgoed, dat zij met haar vrouwen behuwelijkt hebben, onnuttig doorbrengen, en laten haar dan in de wijde wereld voor zichzelf zorgen: Dengenen gelijk die in de notenboom klimmen, om noten te verkrijgen, en als zij die gekraakt en de kern daar uit gegeten hebben, de doppen onder de bank werpen. En in het algemeen, alle die het gene verteren, hoewel met haar eigen handen verdiend, of haar van hun bloedvrienden nagelaten, daar zij vrouw en kinderen mee zouden onderhouden: Zulke moeten weten dat zij vrouw en kinderen, en zichzelf ontbloten, van hetgeen zij in zulker voege verteren, en dientengevolge zijn zij niet beter, dan degene die op de hoge weg roven. Want het is geen minder zonde haar te roven dan een enkele vreemdeling, aan wie de man nauwer verbonden is, dan aan enig vreemdeling. En derhalve, gelijk als hij die zijn vader of moeder beroofd, Spr. 28:24. En zegt, het is geen overtreding, des verdervenden mans gezelschap is, of de naaste buurman van een moordenaar (gelijk het woord aldaar gebruikt, die betekenis dragen mag) zo ook die zijn vrouw en kinderen beroofd.

De laatste, doch niet de minste plicht der liefde is, *een naorstige betrachtting van de geestelijke welstand des vrouws*: 't Welk, zo hij haar naar behoren lief heeft, hij niet kan, noch wil verzuimen. Daarom zegt de apostel, *dat de mannen hare vrouwen liefhebben, gelijk ook Christus de Gemeente lief gehad heeft, Efeze 5:25*. Wiens liefde tot de Gemeente hier toe strekt, *om het zelve te heiligen en te reinigen met het bad des waters, door het Woord, opdat hij ze hemzelve aangenaam zoude voorstellen, en hier na heerlijk, zonder vlek of rimpel, vers 26, 27*. Dit is derhalve een voornamen zaak, die de man behoorde te beogen in zijn liefde, en in alle plichten van liefde, aan zijn vrouw, om haar aan te voeren tot God, of om haar vorderlijk te zijn in de goede wegen Gods. *Wat weet gij, vrouw, zegt Paulus, 1 Cor. 7:16, of gij den man zult zalig maken?* En, de vrouwen moeten haar nevens hare mannen zo gedragen, dat zij door *hare wandel, zonder woord mogen gewonnen worden, 1 Petr. 3:1*. En voorwaar, is het dat de vrouw haar man afkerig zijnde, moet zoeken te gewinnen; hoe veel te meer dan de man, om haar in zodanige gelegenheid te winnen, wiens ambt het is in het bijzonder, om haar te leren, en te onderwijzen. Of zo zij beide gewonnen zijn, en alreeds op een goede weg, zo moeten zij bij haar wonen, zegt de apostel Petrus, *als die ook mede-erfgenamen der genade des levens met haar zijt, 1 Petr. 3:7*. En alzo alsmede bevorderaars van elkander in den weg daar toe dienende; anders wat onderscheid zal er zijn, Christenen en heidenen die getrouwd zijn, zo ze elkander niet behulpzaam zijn; Gelijk in de dingen dezes levens, zo ook die tot een beter leven strekken?

Daarenboven, geloof en de vrede Gods, en Godzaligheid zijn te betrachten zowel in de speciale plichten van ons particulier beroep, als in de generale plichten van het Christendom.

Eindelijk, *al wat wij doen, dat men dat al ter ere Gods doe*, zegt de apostel, *1 Cor. 10:31*. Alsdan worden de dingen ter ere Gods gedaan, zo wanneer ze tot een geestelijk einde worden aangelegd, tot een verder einde, dan tot het genot van enig lichamelijk goed. En alzo is het dat hier de getrouwde personen alsdan lieven en samenleven ter ere Gods, als zij een verder einde van haar onderlinge omgang, haar beminnelijke bijwoning beogen, dan haar uiterlijke troost en vergenoeging alleen, of haar bevordering in de dingen der wereld, en van dit tegenwoordige leven alleen.

Maar helaas! Hoe gedragen zij haar hier in voor God, die niet eens dromen van deze beoging, nooit richten naar dit einde; nooit een gedachte hebbende dit aangaande. Die de tijdelijke welstand van zijn huisgenoten *niet verzorgd, is erger dan een ongelovige, 1 Tim. 5:8*. Die niet verder gaat, is niet beter. Zo zijn ook die getrouwde personen, die samen onvergenoegd, onenig, ongeduldig, die in gal en bitterheid leven, in gebrek van onderlinge en natuurlijke liefde, weigerende elkaar behulpzaam te zijn, in de dingen van dit leven, *erger dan ongelovige*. Aan de andere zijde, die, schoon zij nog zo zorgvuldig zijn, in de vorige plichten te volbrengen, en van de tegengestelde onheilen te schuwen en te mijden, geen zorg noch consciëntie hebben, van elkaar behulpzaam en bevorderlijk te zijn, in de goede wegen Gods, die zijn niet beter als ongelovige, zij gaan niet verder dan deze.

Tot een besluit. Indien *Christenen op elkander hebben acht te nemen, tot opscherping der liefde, en der goede werken, Hebr. 10:24*. Dan behoorden Christenmannen en Christenvrouwen, veel meer zo te doen: opdat zij voor een tijdlang hier te samen geleefd hebbende, als *mede-erfgenamen der genade*, hierna als *mede-erfgenamen der heerlijkheid*, in der eeuwigheid samen mogen heersen.

EINDE.